

Fundusze
Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO na lata 2023-2027

dla obszaru gmin:

Adamówka, Jarosław, Kuryłówka, Sieniawa, Tryńcza, Wiązownica

Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – Lokalna Grupa Działania

sierpień, 2023 r.

Spis treści

ROZDZIAŁ I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO	4
1.1. Nazwa i forma prawna	4
1.2. Proces tworzenia partnerstwa	4
1.3. Struktura LGD.....	9
1.4. Organ decyzyjny	11
1.5. Proces decyzyjny	12
1.6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD.....	13
1.7. Standardy funkcjonowania partnerstwa.....	14
ROZDZIAŁ II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR	15
2.1 Spójność społeczna, gospodarcza i środowiskowa	15
ROZDZIAŁ III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	22
3.1 Metody partycypacji zastosowane na poszczególnych etapach prac nad przygotowaniem LSR.....	22
3.2 Aktualizacja LSR.....	30
3.3 Wdrożenie skutecznych metod komunikacji	31
3.4 Animowanie do aktywności, współpracy i wymiany informacji	32
3.5 Animowanie do innowacji / współpracy.....	33
3.6 Aktywizacja ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji	34
3.7 Innowacyjne metody w ramach wdrażania LSR.....	34
3.8 Analiza wniosków z konsultacji – zastosowana metodologia wyboru propozycji.....	35
ROZDZIAŁ IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR.....	38
4.1 Analiza SWOT	39
4.2 Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia LSR.....	40
4.3 Zagospodarowanie przestrzenne/układ osadniczy.....	43
4.4 Stan infrastruktury w kontekście potrzeb rewitalizacji.....	43
4.5 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości.....	43
4.6 Rynek pracy	44
4.7 Działalność sektora społecznego.....	46
4.8 Problemy społeczne	47
4.9 Dziedzictwo kulturowe/zabytki.....	48
Obszary atrakcyjne turystycznie	48
Obszary wiejskie.....	50
Rolnictwo i rynek rolny	50
Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne	51
5. Edukacja	51
6 Zrównoważenie środowiskowe.....	52
7 Podsumowanie. Kluczowe problemy obszaru LGD.....	52
8 Uzasadnienie doborów zakresów wsparcia i dostępnych źródeł finansowania.	54

9	Uzasadnienie przyjętego sposobu wdrażania	55
10	Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji	55
	ROZDZIAŁ V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA.....	55
5.1	Zgodność i komplementarność z innymi dokumentami planistycznymi	55
5.2	Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR.....	59
5.3	Wartość dodana podejścia LEADER	60
5.4	Metody aktywizujące	61
5.5	Integrowanie sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.....	61
	ROZDZIAŁ VI. CELE I WSKAŹNIKI	62
	ROZDZIAŁ VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU.....	66
	ROZDZIAŁ VIII. PLAN DZIAŁANIA.....	72
	ROZDZIAŁ IX. PLAN FINANSOWY LSR.....	74
	ROZDZIAŁ X. MONITORING I EWALUACJA.....	75
	WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY.....	82
	Załączniki do LSR.....	84

ROZDZIAŁ I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

1.1. Nazwa i forma prawna

Stowarzyszenie „Kraina Sanu” – Lokalna Grupa Działania (dalej LGD „Kraina Sanu”) jest stowarzyszeniem „specjalnym” posiadającym osobowość prawną wpisanym do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem 0000257885. Obok Walnego Zebrania Członków, Zarządu oraz organu kontroli wewnętrznej (Komisji Rewizyjnej), w ramach struktur LGD „Kraina Sanu” funkcjonuje dodatkowy organ – Rada, do której wyłącznej kompetencji należy podejmowanie decyzji w sprawie wyboru operacji realizowanych w ramach LSR.

LGD „Kraina Sanu” jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i prawnych, o celach niezarobkowych, działającym, jako Lokalna Grupa Działania, dla której podstawą działania jest Statut wraz z ustawą z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261 z późn. zm.). Wszelkie działania prowadzone przez LGD „Kraina Sanu” są zgodne ze Statutem, tj. z niego wynikają i nie są z nim sprzeczne.

Pozostałe podstawy prawne wynikają zarówno z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, z późn. zm.) oraz Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021, str. 159-706 z późn. zm.).

Ponadto. LGD „Kraina Sanu” opiera swoje funkcjonowanie na przepisach krajowych obejmujących ustawę z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943 z późn. zm.), zwaną dalej „ustawą RLKS”; ustawę z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, zwaną dalej „ustawą EFS+”, ustawę z dnia 8 kwietnia 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz.U. z 2023 poz. 412 z późn. zm.), a także inne akty prawa dotyczące Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz działalności Stowarzyszenia. Nadzór nad Stowarzyszeniem sprawuje Marszałek Województwa Podkarpackiego.

1.2. Proces tworzenia partnerstwa

LGD „Kraina Sanu” powstała 15 lutego 2006 r. w celu podejmowania działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w ramach Schematu I Pilotażowego Programu Leader+ jako partnerstwo trójsektorowe o nazwie Stowarzyszenie „Kraina Sanu”. Zmiana nazwy na obecnie funkcjonującą nastąpiła w 2008 r. LGD „Kraina Sanu” została zarejestrowana w dniu 25 maja 2006 r.

W momencie powołania LGD „Kraina Sanu” liczyła 24 Członków założycieli i obejmowała obszarem swojego działania gminy z powiatu przeworskiego: Adamówkę, Tryńczę i gminę miejsko-wiejską Sieniawę oraz gminy z powiatu leżajskiego: gminy wiejskie Leżajsk, Kuryłówka, Grodzisko Dolne i gminę miejsko-wiejską Nowa Sarzyna.

19 listopada 2008 r. Walne Zebranie Członków zmieniło dotychczasową nazwę Stowarzyszenia „Kraina Sanu” na: Stowarzyszenie „Kraina Sanu” – Lokalna Grupa Działania oraz przyjęło zmieniony obszar działania, uwzględniający deklaracje przystąpienia do LGD „Kraina Sanu” gminy Wiązownica i Jarosław oraz rezygnację gminy Leżajsk i Nowa Sarzyna.

W dniu 10 grudnia 2008 r., Walne Zebranie Członków przyjęło w skład Członków zwyczajnych gminy: Kuryłówka, Grodzisko Dolne, Adamówka, Tryńcza, gminę miejsko-wiejską Sieniawa, gminy wiejskie: Wiązownica i Jarosław. Na

posiedzeniu Walnego Zebrania Członków 21 lipca 2015 r., rezygnację z członkostwa złożyła gmina Grodzisko Dolne. Podstawą była Uchwała nr IX/61/2015 Rady Gminy Grodzisko Dolne z dnia 18.06.2015 r.

LGD „Kraina Sanu” pozyskiwała doświadczenie realizując kolejne edycje Inicjatywy Leader, począwszy od Schematu I Pilotażowego Programu Leader+. W ramach PROW na lata 2007-2013 LGD „Kraina Sanu” realizowała Podejście Leader, którego głównym celem był zintegrowany i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, tworząc możliwości do aktywizowania działań społeczności lokalnej w dążeniu do poprawy jakości życia.

Rozwój obszaru objętego LSR to nie tylko widoczna infrastruktura turystyczna, ale przede wszystkim wspólne inicjatywy środowisk lokalnych, aktywnie podtrzymujących swą tożsamość, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój produktów lokalnych, promocja zdrowego stylu życia oraz działania integrujące mieszkańców. Wszystkie te działania przyczyniały się do zwiększenia atrakcyjności regionu jako miejsca wypoczynku oraz miejsca zamieszkania.

LGD „Kraina Sanu” realizowała w tym okresie LSR w ramach następujących działań: Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, Wdrażanie projektów współpracy oraz Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja.

Za pośrednictwem LGD „Kraina Sanu” Beneficjenci uzyskiwali pomoc w ramach działań: Odnowa i rozwój wsi (28 projektów), „Małe projekty” (64), Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej (2). Ponadto został zrealizowany projekty współpracy.

W przypadku działań: „Odnowa i rozwój wsi” oraz „Małe projekty” na szczególną uwagę zasługują działania z zakresu budowy małej infrastruktury, które przyczyniły się do podniesienia jakości życia mieszkańców oraz zwiększenia jego atrakcyjności turystycznej. Dzięki realizacji projektów zakupiono w szczególności sprzęt do Nordic Walking, zorganizowano rajd Nordic Walking Sportową Doliną Jarosław, zbudowano plac zabaw przy stadionie LKS w Majdanie Sieniawskim, zorganizowano spływ kajakowy na Rzece Wisłok w Gminie Tryńcza oraz nastąpiła poprawa infrastruktury turystycznej na terenie gminy Wiązownica poprzez wytyczenie i oznakowanie rowerowych szlaków turystycznych.

W perspektywie 2014-2020 za jeden z najważniejszych problemów obszaru objętego LSR została uznana walka z bezrobociem, dlatego do 2020 r. na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy przeznaczono 50% budżetu LSR. Nowa LSR była skierowana na wzmacnianie potencjału lokalnej społeczności.

W realizacji celów LGD „Kraina Sanu” korzystała z doświadczeń swoich Członków – gmin, przedsiębiorców oraz aktywnych działaczy lokalnych organizacji pozarządowych. Zaprocentowały również: doświadczenie we wdrażaniu LSR w poprzedniej perspektywie finansowej UE oraz dobre praktyki wypracowane przez podmioty lokalne, z których mogła czerpać doświadczenie również LGD „Kraina Sanu”.

Znaczna część budżetu przeznaczona została na organizację szkoleń dla mieszkańców obszaru objętego LSR, osób bezpośrednio zaangażowanych w realizację LSR, Członków organów LGD oraz lokalnych liderów.

Dzięki stosowaniu adekwatnych zasad partycypacji i wszystkich cech oddolnego podejściu Leader, proces budowania partnerstwa LGD „Kraina Sanu” trwa nadal angażując, dzięki swojej otwartości, nowe osoby i podmioty z obszaru objętego LSR.

W latach 2014-2023 LGD „Kraina Sanu”, działając w ramach Inicjatywy Leader, przyczyniła się do aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich poprzez budowanie potencjału społecznego na wsi, zwiększenie możliwości zdobywania środków finansowych i ich wykorzystania, a także polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami.

Wykorzystanie potencjału partnerstwa do przygotowania i wdrażania LSR na lata 2023-2027

Aktywizacja i komunikacja

Podstawą w procesie budowania kapitału społecznego jest umacnianie więzi, które są oparte na wspólnej tożsamości, tradycji, kulturze i historii. Mieszkańcy wykorzystując potencjał kulturowy i turystyczny podejmowali oddolne działania i inicjatywy, które odpowiadały na potrzeby społeczności. Działania te przyczyniły się do wzmocnienia i rozwoju tożsamości oraz zbudowania silnych więzi społecznych. Potencjał ten zostanie wykorzystany w nowej perspektywie finansowej UE przy realizacji projektów grantowych, z których będą korzystać głównie organizacje pozarządowe. LGD „Kraina Sanu” będzie również wspierać tworzenie zagród edukacyjnych i innych

atrakcji opartych na gospodarce doświadczeń. Istotne będą również jednostki sektora finansów publicznych oraz lokalni przedsiębiorcy.

Podczas spotkań konsultacyjnych z lokalną społecznością, w trakcie dyskusji w gronie reprezentantów wszystkich interesariuszy z obszaru objętego LSR oraz w wyniku badań ankietowych, mieszkańcy zgłaszali chęć i potrzebę kontynuacji działań integracyjnych, projektów wspierających rozwój kultury i zachowanie lokalnego dziedzictwa. Mieszkańcy wskazywali również na potrzebę podjęcia działań mających na celu wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, kobiet, rolników z małych gospodarstw, czy osób poszukujących zatrudnienia. Dokładna analiza oczekiwań mieszkańców pozwoliła na skonstruowanie celów LSR najlepiej wpisujących się w potrzeby rozwojowe obszaru LSR.

W realizacji nowych wyzwań oraz skutecznym rozwiązywaniu istotnych problemów zdiagnozowanych podczas spotkań z lokalną społecznością, zostanie wykorzystany potencjał partnerstwa, jakim niewątpliwie jest LGD „Kraina Sanu”, w tym silne więzi lokalne oraz merytorycznie przygotowane kadry, które dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu, będą w stanie działać na rzecz mieszkańców obszaru objętego LSR.

Zasoby ludzkie/kadry

Działalność Biura LGD „Kraina Sanu”, odpowiedzialnego za jego sprawne funkcjonowanie w wielu obszarach, opiera się na osobach zaangażowanych w pracę na rzecz LGD „Kraina Sanu” od 17 lat. W strukturach funkcjonują kadry, które są przygotowane do skutecznego wdrażania LSR oraz posiadające potencjał administracyjny zapewniający możliwość realizacji kolejnych inicjatyw. Pracownicy, zatrudnieni na podstawie umów o pracę, posiadają wysokie kompetencje i praktyczne umiejętności. Ponadto, pełną zdolność administracyjną do realizacji LSR potwierdza funkcjonujące w miejscowości Tryńcza nr 375 w pełni wyposażone biuro stacjonarne, otwarte przez 5 dni w tygodniu.

Dzięki skutecznemu wdrażaniu LSR w latach poprzednich oraz udziałowi w licznych szkoleniach i warsztatach, zatrudnieni pracownicy oraz członkowie organów LGD „Kraina Sanu”, posiadają niezbędne doświadczenie oraz wiedzę w zakresie realizacji celów partnerstwa trójsektorowego oraz wdrażania LSR. Zapewnia pełną zdolność do realizacji następujących działań:

- opracowania, aktualizacji oraz wdrażania LSR, w tym animowania społeczności lokalnej, ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji, młodzieży, seniorów oraz zidentyfikowanych na obszarze LSR grup interesu sektorów;
- opracowania i aktualizacji lokalnych kryteriów wyboru operacji, w tym niedyskryminującej i przejrzystej procedury wyboru operacji oraz Grantobiorców;
- przygotowania i prowadzenia naborów wniosków o przyznanie pomocy oraz dokonywania wyboru Grantobiorców;
- wybierania operacji do finansowania oraz ustalenia maksymalnej kwoty wsparcia, a następnie przedkładania wniosków o przyznanie pomocy do ostatecznej kwalifikowalności do podmiotu wdrażającego,
- monitorowania realizacji LSR oraz jej ewaluacji.

Wysoka jakość wykonywanych zadań oraz bardzo dobre przygotowanie merytoryczne pracowników Biura LGD „Kraina Sanu” zostało wysoko oceniane zarówno przez Członków Rady, Zarządu jak i samych beneficjentów podczas badania ewaluacyjnego ex-post, podsumowującego okres programowania 2014-2020.

Ankietowani zdecydowanie pozytywnie ocenili działalność Biura LGD w zakresie informowania o możliwości pozyskania środków. Istotną kwestią w pracy Biura LGD było świadczone doradztwo dla osób zainteresowanych uzyskaniem wsparcia w ramach LSR. Warto zwrócić uwagę na rosnące wskaźniki dla liczby udzielanych porad oraz na fakt, iż zdecydowanie dominują porady udzielane indywidualnie w Biurze LGD: 253 osoby w perspektywie 2014-2020 r. oraz telefonicznie: 100 osób, co potwierdza wysoką użyteczność oferowanego doradztwa.

Integralnym elementem dalszego rozwoju potencjału pracowników Biura LGD „Kraina Sanu” oraz innych organów jest przygotowanie Planu szkoleń, który zapewni zdobycie odpowiednich kwalifikacji i kompetencji. Pracownicy Biura oraz innych organów stale podnoszą swoje kwalifikacje uczestnicząc w wielu szkoleniach, warsztatach czy seminariach, które obejmowały szeroki zakres działań informacyjnych, nabywanie umiejętności niezbędnych do prawidłowego wdrażania i realizacji działań związanych z wdrażaniem wytyczonych w LSR, jak

również przygotowania procedur, dokonywania wyboru wniosków, monitorowania stanu wykonania budżetu oraz współpracy z beneficjentami. Łącznie w minionym okresie programowania pracownicy biura uczestniczyli w ponad 20 szkoleniach podnoszących ich wiedzę i kwalifikacje z zakresu wdrażania LSR i rozwoju obszarów wiejskich.

Biuro LGD „Kraina Sanu” nie jest organem stowarzyszenia, jednak pełni w nim kluczową rolę. Skupia na sobie większość działań ukierunkowanych na realizację LSR i w praktyce te działania wykonuje. Ogłasza nabory wniosków, prowadzi szkolenia i doradztwo, przyjmuje i wstępnie weryfikuje wnioski, wspomaga Radę w ocenie i wyborze projektów, przygotowuje dokumentację, realizuje projekty współpracy, wdraża Plan komunikacji ze społecznością lokalną oraz prowadzi szereg działań promocyjnych i wiele innych aktywności.

Od początku istnienia LGD „Kraina Sanu” większość Członków Zarządu brała udział w szkoleniach z zakresu rozwoju obszarów wiejskich, a także z racji pełnionych funkcji w innych instytucjach – realizowała różne przedsięwzięcia wpływające na rozwój obszaru objętego LSR. Ponadto, osoby zarządzające LGD „Kraina Sanu” oraz pozostali Członkowie posiadają duże doświadczenie w realizacji projektów dotyczących zadań miękkich oraz infrastrukturalnych. Dzięki ich zaangażowaniu w bieżące funkcjonowanie, LGD „Kraina Sanu” korzysta z ich potencjału. Dotyczy to w szczególności gmin wchodzących w skład obszaru objętego LSR, które zrealizowały wiele projektów mających na celu szeroko rozumiany rozwój obszarów wiejskich. Skutecznie angażują się w inicjatywy lokalne, które służą aktywizacji i integracji społeczności lokalnej. Jako lokalni liderzy są dobrym przykładem do naśladowania oraz źródłem motywacji dla mieszkańców. Dotyczy to w szczególności gmin członkowskich, które zrealizowały szereg projektów zwiększających dostęp do oferty niekomercyjnych usług wpływających na poprawę jakości życia mieszkańców. Ich realizacja pozwoliła na zwiększenie dostępności lokalnych świetlic, poprawę jakości życia oraz rozwój oferty spędzania wolnego czasu, w tym oferty sportowo-edukacyjnej w szkołach.

LGD „Kraina Sanu” jest postrzegana jako lokalna organizacja, która posiada umiejętność skutecznego wdrażania strategii finansowanych ze środków zewnętrznych, co pomaga lokalnym społecznościom w rozwiązywaniu problemów.

Ważnym elementem procesu budowania zaufania oraz partnerskich relacji jest Plan włączenia społeczności lokalnej. Organizowane w związku z jego realizacją spotkania i warsztaty miały charakter warsztatowy, podczas których poruszano wszystkie kwestie warunkujące przygotowanie a później skuteczne wdrażanie LSR. Dokonano również identyfikacji osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem społecznym, przede wszystkim ze względu na dostęp do rynku pracy. Spotkania dostarczyły ważnych informacji o obszarach i zakresach, które w pierwszej kolejności wymagają wsparcia. W realizację Planu włączenia społeczności zaangażowała się szeroka grupa interesariuszy z obszaru, co zapewniło uzyskanie bogatego materiału do opracowania LSR.

Zbudowany dotychczas potencjał partnerstwa zostanie wykorzystany w nowej perspektywie 2023-2027. Posiadanie takiego zaplecza jest niezwykle ważnym elementem, który wpłynie na możliwość terminowej realizacji zadań. W skróconej o 2 lata perspektywie programowej, niezwykle istotna będzie możliwość niezwłocznego przystąpienia do organizacji szkoleń dla potencjalnych beneficjentów i ogłaszania naborów. Wyznaczone kamienie milowe będą mogły być osiągnięte, jeśli realizacja LSR nastąpi niezwłocznie po zawarciu umowy ramowej, tj. umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. W tym celu zostaną wykorzystane stosowane dotychczas narzędzia i mechanizmy, a także duże zaufanie społeczne oraz partnerska współpraca z lokalną społecznością.

Współpraca

Niewątpliwie silną stroną i potencjałem LGD „Kraina Sanu” jest bogate doświadczenie w zakresie współpracy z innymi podmiotami. LGD „Kraina Sanu” jest partnerem Polskiej Sieci LGD, Podkarpackiej Sieci LGD, Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich i innych organizacji. Nawiązane kontakty oraz wypracowane kanały komunikacji zostały wykorzystane do przygotowania wspólnych rozwiązań dla tych obszarów LSR, które wymagały wypracowania rozwiązań na bazie dotychczasowych doświadczeń. Znalazło to odzwierciedlenie w podejściu do planowania wyboru projektów oraz działań w zakresie monitorowania i ewaluacji. Zapewniło to również skonsultowania wypracowanych założeń z innymi lokalnymi grupami działania oraz przyjęcia wspólnych standardów dla

przygotowywanej LSR. Dzięki temu mieszkańcy mieli możliwość opiniowania gotowych rozwiązań, będących wynikiem doświadczeń wielu podmiotów.

Ponadto, LGD „Kraina Sanu” budowała swój potencjał również poprzez realizację projektów współpracy. W 2011 r. został realizowany projekt pn. „Nordic Walking Park Podkarpacie Centrum”. Był wspólnym dziełem dwóch lokalnych grup działania: Stowarzyszenia „Kraina Sanu” – Lokalnej Grupy Działania oraz Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Mleczki”. W wyniku jego realizacji powstała sieć ponad 400 km certyfikowanych tras do uprawiania Nordic Walking, na obszarze 1086 km². Projektem objęto 10 gmin, w tym cztery gminy z powiatu przeworskiego; Adamówka, Gać, Tryńcza, Zarzecze oraz miasto i gminę Sieniawa, a także 2 gminy z powiatu jarosławskiego; Wiązownica, Jarosław, 2 gminy z powiatu leżajskiego: Grodzisko Dolne i Kuryłówka. Na terenie każdej z gmin został zlokalizowany 1 Nordic Walking Park o określonej długości i trudności z rasami: zieloną – łatwą (ok. 6 km), czerwoną – średnią (ok. 13 km) oraz czarną – trudną (ok. 16 km). Realizacja projektu przyczyniła się do rozwoju infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej. Umożliwiła również wykorzystanie i promocję lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych obszarów partnerów.

W okresie 2014-2020 zrealizowano kolejne dwa projekty, w tym międzyregionalny i międzynarodowy. Zakładały one podniesienie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu, zwiększenie poziomu integracji społecznej oraz promocję obszarów gmin partnerskich. Krajowy dotyczył budowy siłowni zewnętrznych, a międzynarodowy obejmował organizację polsko-węgierskich wystaw, pokazów produktów i usług lokalnych, publikację kulinarną i materiały reklamowe.

LGD „Kraina Sanu” realizowała również projekty finansowane ze źródeł innych niż EFROW, które nie tylko wniosły wartość dodaną na obszar objęty LSR, ale również wzmocniły kompetencje pracowników Biura LGD. W zakresie aktywizacji zawodowej bezrobotnych mieszkańców obszaru objętego LSR, zrealizowano w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich projekt pn. „Działajmy razem i uczmy się od siebie – międzypokoleniowe spotkania dzieci i seniorów”. W ramach projektu zostały przeprowadzone warsztaty i szkolenia dla osób zainteresowanych zdobyciem nowych umiejętności.

Mieszkańcy obszaru nabywali wiedzę i umiejętności dzięki projektom „Nowoczesność i ethos – model organizacji pozarządowej pod znakiem menedżera” (FIO 2007) czy „Ekonomia zrównoważonego rozwoju-model ekonomii społecznej w Krainie Sanu” (FIO 2008). Obszar dotyczył aktywizacji osób zainteresowanych utworzeniem nowych organizacji pozarządowych.

Współdziałanie i dwustronna komunikacja

Skuteczne działanie i aktywowanie lokalnej społeczności jest możliwe dzięki jakości partnerstwa. Tworzą je otwartość na potrzeby lokalnej społeczności, pomoc w realizowaniu oddolnych inicjatyw, promocja realizowanych działań, skuteczność realizacji Planu komunikacji oraz wzmacnianie kapitału społecznego. W Raporcie z ewaluacji es-post, który został opracowany w oparciu o zróżnicowanie źródeł i metod badawczych, można przeczytać, że mieszkańcy obszaru LGD nie tylko potrafią zidentyfikować LGD „Kraina Sanu”, ale również wiedzą, że infrastruktura, z której korzystają została sfinansowana ze środków UE pozyskanych dzięki wdrażaniu LSR. Równie pozytywnie wypowiadają się na temat pracy biura i budowania relacji z beneficjentami.

LGD „Kraina Sanu” posiada bogate doświadczenie w komunikacji i współpracy, co zaowocowało w szczególności stworzeniem adekwatnego do potrzeb i oczekiwań Planu komunikacji z lokalną społecznością. We współpracy z lokalną społecznością wypracowano taki zakres aktywności, które zapewnią osiągnięcie optymalnych wyników przy posiadanym budżecie na Zarządzanie LSR. Plan komunikacji zawiera prezentację głównych celów i motywacji, które legły u podstaw jego powstania, opisuje działania komunikacyjne, grupy docelowe oraz planowane środki przekazu, w tym przykłady działań podejmowanych w przypadku problemów związanych z realizacją LSR lub niskim poparciem społecznym dla działań LGD. W Planie określono zakładane wskaźniki rezultatów i oczekiwane efekty działań komunikacyjnych. Przedstawiono również sposób oceny skuteczności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu, uwzględniając zasady ewentualnej aktualizacji. Dla działań ustalono orientacyjny budżet, wskazując główne kategorie wydatków, przy minimalizacji kosztów związanych z gadżetami reklamowymi i publikacjami wymagającymi druku.

Plan komunikacji ze społecznością lokalną uwzględnia również spełnienie obowiązków komunikacyjnych beneficjentów wynikających z art. 50 ust. 1 ww. rozporządzenia UE 2021/1060 oraz obowiązujących zasad komunikacji, w tym wymagań dotyczących wizualizacji w zakresie PS dla WPR na lata 2023-2027.

Budowanie partnerstwa nie jest jeszcze procesem zakończonym. LGD „Kraina Sanu” motywuje kolejne osoby, młode organizacje i podmioty gospodarcze do aktywniejszego włączania się w działania na rzecz najbliższego otoczenia. Wykorzystywane są w tym zakresie różnorodne sposoby dotarcia do partnerów. Sami mieszkańcy i instytucje z obszaru objętego LSR stwarzają możliwości i przestrzeń do wspólnych spotkań i rozmów.

Potwierdzają to wyniki ewaluacji zewnętrznej, gdzie prawie czterech na pięciu ankietowanych mieszkańców zna LGD „Kraina Sanu”. Źródłem tej wiedzy jest przede wszystkim lokalna prasa, a także instytucje takie jak urząd czy szkoła. Co trzeci z respondentów, którzy zadeklarowali znajomość LGD „Kraina Sanu” widział działania LGD lub osobiście brał udział w oferowanych inicjatywach.

W celu zwiększenia wpływu mieszkańców na funkcjonowanie LGD „Kraina Sanu” zapewniono na etapie budowy LSR możliwość zgłaszania inicjatyw / wniosków w tym zakresie. Zachęty do zgłaszania uwag lub pomysłów w zakresie funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR będą standardem w budowaniu partnerskich relacji na obszarze objętym LSR.

LGD „Kraina Sanu” jest również otwarta na nowych Członków, co potwierdzają zapisy Statutu, które oprócz tego, że wprost zachęcają do wstępowania w szeregi LGD np. seniorów, to dodatkowo dają możliwość zwołania Walnego Zebrania Członków przez wąską ich grupę. Ponadto, dotychczasowe doświadczenia jednoznacznie pokazują, że przede wszystkim współdziałanie lokalnych grup interesu zapewnia skuteczne zaplanowanie, a następnie wdrożenie LSR. Oddolne i partycypacyjne podejście umożliwia bowiem najpełniejszą identyfikację potrzeb oraz wykorzystanie lokalnego potencjału.

W celu ułatwienia i usprawnienia komunikacji, wszystkie informacje, w tym dane kontaktowe, będą dostępne na stronie internetowej, portalu społecznościowym oraz tablicach ogłoszeń. Dodatkowo, zostaną przekazane partnerom w celu szerokiego rozpowszechnienia. Dotyczy to zwłaszcza partnerów z sektora publicznego, którzy na swoich stronach internetowych i tablicach ogłoszeń (również w sołectwach) publikują informacje dotyczące aktualnej implementacji LSR, takie jak ogłoszenia o naborach wniosków, informacje o szkoleniach, warsztatach oraz innych działaniach promocyjno-informacyjnych i integracyjnych dla lokalnej społeczności i innych interesariuszy.

Oddolna współpraca oparta na partnerskich zasadach gwarantuje pełną transparentność działań realizowanych przez LGD „Kraina Sanu”. Jak pokazują wyniki badania ewaluacyjnego, takie podejście doceniają zarówno Beneficjenci wsparcia jak i mieszkańcy.

Nieformalne zasady partnerskiej współpracy z naszymi Członkami gwarantują pełną dostępność działań podejmowanych przez LGD „Kraina Sanu” dla wszystkich potencjalnych beneficjentów i grup docelowych.

1.3. Struktura LGD

W skład LGD „Kraina Sanu” wchodzi z każdej gminy przedstawiciele lokalnych grup interesów społeczno-gospodarczych reprezentujących interesy sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego (co najmniej po 1 przedstawicielu danej grupy interesów z każdej gminy).

Organami stowarzyszenia są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna oraz Rada. Dla potrzeb realizacji celów statutowych, zostało utworzone Biuro LGD.

Wdrożona otwarta formuła przyjmowania nowych Członków, potwierdza inkluzywny charakter organizacji; pozwala przystąpić każdej osobie, która spełni kryteria określone statutem. Szczególne zachęty są stosowane do ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Działalność w strukturach LGD, może mieć pozytywny efekt w zakresie włączenia społecznego tych środowisk oraz wzmocnienia więzi z regionem, co w przypadku ludzi młodych może mieć również znaczenie w kontekście migracji. Potwierdzają to zapisy Statutu § 13, §7

Inkluzywny charakter LGD „Kraina Sanu” potwierdza kadencyjność organów Stowarzyszenia, tj. Rady, Zarządu i Komisji rewizyjnej. Zgodnie z § 16 Statutu, kadencja wszystkich organów trwa 4 lata.

Kadencyjność organów sprzyja demokratycznemu funkcjonowaniu organizacji oraz umożliwia zaangażowanie większej liczby członków w proces podejmowania decyzji. Ponadto, zapewnia przepływ doświadczeń, sprzyja innowacyjności i zwiększa umiejętność adaptacji do nowych warunków.

LGD „Kraina Sanu” na dzień sporządzania niniejszej LSR liczyła 87 Członków. Do grupy interesu sektora publicznego zaliczono gminy członkowskie, przedstawiciele ośrodków kultury, sportu, itp. Lokalnych partnerów społecznych reprezentowała grupa interesów sektora społecznego, do której zaliczono organizacje pozarządowe oraz mieszkańców obszaru objętego LSR. Natomiast przedstawicielami grupy interesów sektora gospodarczego są lokalni przedsiębiorcy i rolnicy. Wśród Członków LGD „Kraina Sanu” znajdują się także przedstawiciele grup najbardziej narażonych na wykluczenie społeczne, które zostały zidentyfikowane na etapie diagnozy obszaru. Mieszkańcy biorący udział w spotkaniach i badaniach ankietowych potwierdzili, iż wsparcie powinno być kierowane do seniorów (osoby, które ukończyły 60 rok życia), ludzi młodych (do 25 roku życia) oraz osób w niekorzystnej sytuacji, tj. osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, kobiet, migrantów, rolników z małych gospodarstw lub osób poszukujących zatrudnienia np. mieszkańców osiedli po-PGR. Definicja osób w niekorzystnej sytuacji, zdefiniowana na potrzeby PS dla WPR na lata 2023-2027, została przyjęta bez zastrzeżeń. LGD „Kraina Sanu” planuje w nowej perspektywie 2023-2027 liczne działania mające na celu aktywizację ww. osób.

Wydzielenie grup interesu sektorów jest reprezentatywne dla lokalnej społeczności. Przez grupę interesu należy rozumieć grupę jednostek połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści publicznych, gospodarczych albo społecznych. Dla zapewnienia transparentności funkcjonowania LGD „Kraina Sanu” zostały wyznaczone 3 podstawowe grupy interesów, tj. grupa interesu sektora publicznego, grupa interesu sektora gospodarczego oraz grupa interesu sektora społecznego.

W celu właściwego przyporządkowania Członków do odpowiednich grup interesariuszy, stosowano metodę kolejnych wykluczeń. Oznacza to, że jeśli istniały dowody potwierdzające, że Członek reprezentuje grupę interesariuszy sektora publicznego, nie był traktowany jako przedstawiciel innych grup. Jeśli jednak nie było przesłanki w przynależności do grupy interesów sektora publicznego, Członek reprezentował grupę interesariuszy sektora gospodarczego. Jeśli brak było przesłanek pozwalających na zaliczenie Członka do poprzednich grup interesów - uznawano, iż reprezentuje grupę interesariuszy sektora społecznego.

Przyporządkowanie Członków do odpowiednich grup interesów odbywało się poprzez weryfikację deklaracji przez nich składanych dotyczących aktywności na obszarze LSR. Biuro LGD „Kraina Sanu” dokonywało weryfikacji złożonych deklaracji. W przypadku osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, przynależność do grupy interesów była ustalana poprzez weryfikację rzeczywistego statusu Członka na podstawie odpowiedniego dokumentu, który jednoznacznie potwierdzał przynależność do danej grupy interesu.

Restrykcyjne wymagania w kwestii zasad przypisywania Członków LGD „Kraina Sanu” do poszczególnych grup interesu uniemożliwiły wyeksponowanie potencjału pracowników sektora finansów publicznych, jako osób mocno zaangażowanych w działalność na rzecz mieszkańców oraz rozwoju gmin, w których mieszkają lub pracują. Bardzo często są jednocześnie członkami stowarzyszeń działających na obszarze i stanowią istotne wsparcie dla budowy kapitału małych lokalnych organizacji, gdyż z racji zajmowanego stanowiska mają możliwość dotarcia do informacji na temat zasad pozyskiwania środków publicznych i wspierają organizacje w ich pozyskiwaniu.

Funkcjonowania LGD „Kraina Sanu” opiera się na możliwości kolegiального podejmowania decyzji, stosowaniu przyjaznej dla odbiorcy formy komunikacji oraz istnieniu system zachęt do zgłaszania nowych pomysłów oraz inicjatyw dotyczących samego funkcjonowania LGD, jak i wdrażania LSR. Nie jest możliwe zbudowanie trwałego zaufania do jakiegokolwiek instytucji, bez wprowadzenia i stosowania transparentnych i powszechnie dostępnych zasad informowania o wynikach weryfikacji zgłoszonych inicjatyw.

Należy podkreślić, że zasady w zakresie zgłaszania pomysłów/zachęt są przejrzyste, sformułowane zrozumiałym językiem oraz publicznie dostępne, gdyż umożliwiono zgłaszanie propozycji w różnych formach, tj. poprzez wypełnienie formularza w Biurze LGD, online oraz z możliwością przesłania pocztą tradycyjną lub mailowo.

Informacje o możliwości składania inicjatyw zostały opublikowane na naszej stronie internetowej, tablicy ogłoszeń oraz są przekazywane podczas spotkań animacyjno-integracyjnych, szkoleń i innych wydarzeń. Obrazowo procedurę zgłaszania pomysłów/inicjatyw można opisać w następujący sposób:

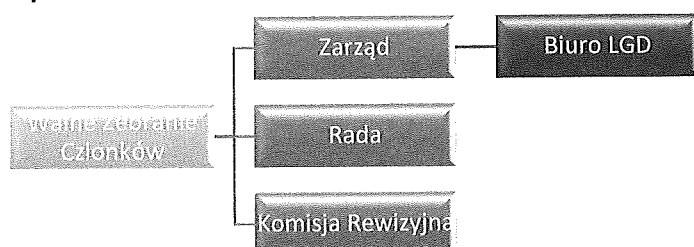
- rejestracja korespondencji w biurze LGD
- jeżeli sprawa nie będzie wymagała specjalistycznej analizy, odpowiedź jest udzielona w ciągu 14 dni,
- jeżeli sprawa będzie wymaga dodatkowych konsultacji, Wnioskodawca jest informowany o tym fakcie i zostanie wyznaczony nowy termin na udzielenie odpowiedzi
- wnioskodawca w wyznaczonym terminie otrzymuje odpowiedź zawierającą uzasadnienie

Ponadto:

- każda wpływające inicjatywa będzie uwzględniana podczas bieżącego monitoringu i odnotowywana w raportach monitoringowych lub rocznych raportach z ewaluacji
- istotne propozycje są przedstawiane Zarządowi w celu wprowadzenia zmian.

Zachętą do większej aktywności Członków w ramach działalności LGD „Kraina Sanu” może być również zaproszenie do udziału w panelach dyskusyjnych lub internetowych forach organizowanych w celu podsumowania działalności LGD oraz do uczestnictwa w różnych grupach roboczych, badawczych i problemowych powoływanych przez Walne Zebranie Członków lub Zarząd LGD jak również możliwość zwołania WZC na wniosek wąskiej grupy Członków.

Wykres nr 1 Struktura Stowarzyszenia LGD – „Kraina Sanu”

Źródło: dokumentacja LGD „Kraina Sanu”

1.4. Organ decyzyjny

LGD „Kraina Sanu” w swoich strukturach posiada wyłącznie jeden organ uprawniony do dokonywania wyboru operacji. Funkcję tę pełni Rada, w skład której wchodzi przedstawiciele grup interesu sektora publicznego, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych. Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt 9 ww. rozporządzenia nr 1303/2013 oraz art. 2 pkt 4 ww. rozporządzenia 2021/1060, zwanych dalej „operacjami”, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia zgodnie z art. 34 ust. 3 lit. f rozporządzenia nr 1303/2013 oraz art. 33 ust. 3 lit. d rozporządzenia 2021/1060 zgodnie procedurami i kryteriami wyboru operacji.

Rada jest wybierana przez Walne Zebranie Członków spośród Członków LGD „Kraina Sanu”. W skład Rady wchodzi od 7 do 14 osób. Wybór operacji w ramach komponentu Wdrażanie LSR objętego PS dla WPR na lata 2023-2027 oraz działań Priorytetu VIII programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Podkarpacia skierowanych na Rozwój będzie dokonywany z zastosowaniem procedury zapewniającej bezstronność Członków Rady, przy uwzględnieniu obowiązujących kryteriów wyboru operacji oraz zapewnieniu składu Rady zgodnego z wymaganiami określonymi w art. 31 ust. 2 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060 lub wymogu, zgodnie z którym pojedyncza grupa interesu nie kontroluje decyzji w sprawie wyboru operacji, określonego w art. 33 ust. 3 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060 (z późn.zm).

W celu właściwego przyporządkowania Członków Rady do odpowiednich grup interesariuszy, należy zastosować opisaną powyżej metodę kolejnych wykluczeń.

Osobowy wykaz osób Członków Rady (organu decyzyjnego) wraz z nazwą reprezentowanej gminy oraz wskazaniem przynależności do zdiagnozowanych na obszarze LSR grup interesu stanowi załącznik do wniosku o wybór LSR.

Według stanu z dnia 14.04.2023 r. Rada (organ decyzyjny) składa się z 9 Członków. W Radzie zasiadają przedstawiciele następujących grup interesu:

- 2 osoby – grupa interesu sektora publicznego,

- 3 osoby – grupa interesu sektora gospodarczego,
- 4 osób – grupa interesu sektora społecznego,

Przyporządkowanie Członków Rady do odpowiednich grup interesów odbywało się poprzez weryfikację deklaracji składanych przez nich dotyczących aktywności na obszarze LSR. Na podstawie eliminacji dokonano przyporządkowania danego Członka Rady do grupy interesów sektora publicznego, gospodarczego lub społecznego. W składzie Rady znajduje się trzech przedsiębiorców, cztery kobiety, senior w tym reprezentanci interesu społecznego. Są to przedstawiciele z sześciu gmin z obszaru objętego LSR.

Żaden z Członków Rady nie jest zatrudniony w Biurze, ani nie jest Członkiem innego organu LGD. Liczebność organu decyzyjnego została ustanowiona podczas posiedzenia Walnego Zebrania Członków i zapisana w LSR. Obecny skład Rady pozwala na ograniczenie reprezentowania grupy interesu sektora społeczno-gospodarczego przez osoby związane z grupą interesu sektora publicznego. Osoby trzecie nie są upoważniane do udziału w podejmowaniu decyzji, a Członkowie organu decyzyjnego pełnią swoje funkcje osobiście.

1.5. Proces decyzyjny

Proces decyzyjny przebiega zgodnie z zapisami Statutu oraz pozostałymi dokumentami wewnętrznymi, w szczególności Regulaminem Rady oraz procedurami tworzonymi na podstawie obowiązujących przepisów i Wytycznych. Proces decyzyjny jest oparty na zasadach pogłębionego partnerstwa oraz kolegiального podejmowania decyzji.

Za realizację działań niezbędnych do wdrażania LSR jest odpowiedzialne Biuro LGD. Pracownicy Biura są zatrudniani w wyniku przeprowadzonych konkursów. Biuro LGD prowadzi sprawy organów LGD „Kraina Sanu” oraz pełną obsługę administracyjną, finansową i organizacyjną. Biurem kieruje Dyrektor zatrudniany przez Zarząd. Dyrektor Biura wnioskuje do Prezesa o zatrudnienie pozostałych pracowników, określa ich kompetencje, obowiązki, odpowiedzialność oraz czas pracy i wynagrodzenie. Według struktury organizacyjnej stanowiącej załącznik do Regulaminu Biura obecnie w Biurze pracuje 3 pracowników: Dyrektor Biura, Specjalista ds. Funduszy Unijnych oraz specjalista ds. Promocji i Informacji, który między innymi będzie odpowiedzialny za aktywizację lokalną. Usługi księgowe zlecane są na zewnątrz.

Komunikacja dotycząca zebrań organów LGD „Kraina Sanu” jest realizowana pisemnie za pomocą poczty elektronicznej lub strony internetowej, lub mediów społecznościowych oraz poprzez zamieszczanie informacji na Tablicy ogłoszeń w Biurze LGD oraz udzielanych telefonicznie, zapewniając przyjazny i skuteczny obieg informacji.

Zarząd odpowiedzialny jest za przygotowywanie, dokonywanie zmian procedur, kryteriów wyboru operacji oraz innych wymaganych dokumentów leżących w kompetencji Zarządu.

Wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR, dokonywany jest w formie uchwały Rady, podjętej zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy Członków uprawnionych do głosowania.

W procesie podejmowania decyzji przez LGD „Kraina Sanu” lub jej organy decyzje muszą być podejmowane w drodze konsensusu bez wskazywania roli decydującej jakiegokolwiek grupie Członków zidentyfikowanej na obszarze objętym LSR, reprezentującej wspólne interesy. Zgodnie z art. 31 ust. 2 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060, w skład LGD „Kraina Sanu” wchodzi przedstawiciele publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych i w których żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

Dla zapewnienia prawidłowości wyborów dokonanych przez Członków Rady LGD „Kraina Sanu” przewidziane są także działania dyscyplinujące, w przypadku gdy Członek Rady opuszcza głosowania lub nierzetelnie wywiązuje się z powierzonych mu obowiązków lub ujawniania okoliczności mogących wywołać wątpliwości, co do bezstronności Członka Rady biorącego udział w głosowaniu.

Każda z osób uczestniczących w pracach związanych z wyborem operacji będzie zobowiązana do złożenia w Biurze LGD, przed pierwszym po wyborze LSR posiedzeniem Rady, informacji (oświadczenia) w postaci Rejestru interesów/deklaracji bezstronności, umożliwiających identyfikację charakteru powiązań z Wnioskodawcami, zgodnie ze stanem faktycznym oraz bez zatajania czegokolwiek oraz aktualizacji informacji (oświadczenia) przed każdym kolejnym posiedzeniem Rady. Oznacza to, iż podczas głosowania Członkowie Rady, którzy nie są bezstronni

w podjęciu decyzji o wsparciu podmiotu ubiegającego się o dofinansowanie operacji, zostają wykluczeni z oceny rozpatrywanego wniosku. Fakt ten jest odnotowywany w protokole z posiedzenia Rady.

W celu zapewnienia wyboru operacji bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesów i unikania konfliktu interesu, Biuro LGD prowadzi Rejestr interesów, który jest aktualizowany na bieżąco.

Dla zapewnienia sprawnego funkcjonowania Rady, a dzięki temu wyboru operacji, które mają być realizowane w ramach LSR, zaplanowało szereg działań mających na celu podniesienie kompetencji Członków Rady oraz praktycznych umiejętności związanych ze stosowaniem obowiązujących przepisów, Wytycznych oraz procedur. Kluczowe będzie również odpowiednie przygotowanie Członków LGD „Kraina Sanu” do oceny według lokalnych kryteriów. Pomocny w tym zakresie będzie Plan szkoleń.

Nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru operacji, poprawności formalnej dokumentacji, czuwać będzie Biuro LGD. Powierzenie części czynności związanych z wyborem operacji pracownikom Biura LGD, nie zmniejsza odpowiedzialności Członków Rady za dokonywany wybór operacji.

W przypadku Rady zastosowano skuteczne mechanizmy gwarantujące bezstronność i rzetelność podczas wyboru operacji do finansowania, czy wyboru Grantobiorców. Przejawia się to między innymi w skrupulatnej weryfikacji przynależności danego Członka Rady do jednej z grup interesu zdiagnozowanych na obszarze działania LGD, obowiązku wypełnienia deklaracji bezstronności dla każdego projektu.

Członek Rady lub jego reprezentant, który jest Wnioskodawcą wybieranej przez Radę operacji, reprezentuje Wnioskodawcę, zachodzi pomiędzy nim a wnioskodawcą stosunek bezpośredniej podległości służbowej, jest z nim spokrewniony, jest osobą fizyczną reprezentującą przedsiębiorstwo powiązane z przedsiębiorstwem reprezentowanym przez Wnioskodawcę lub zgłosi inne powiązanie z daną operacją lub co do którego zachodzi podejrzenie stronniczości przy wyborze danej operacji, zostaje wykluczony z tego wyboru. Regulamin zakłada ponadto obowiązek wyłączenia Członków Rady w przypadku stwierdzenia innych powiązań. Na podstawie deklaracji, kontroluje się skład Rady obecny na posiedzeniu zachowując wymagane parytety.

1.6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Działanie wszystkich organów LGD „Kraina Sanu” regulują Statut oraz odpowiednie regulaminy.

Głównymi dokumentami regulującymi funkcjonowanie LGD „Kraina Sanu” są: Statut, Regulamin Rady oraz Regulamin Biura LGD.

Statut LGD wskazuje nazwę, obszar oraz podstawę prawną funkcjonowania, definiuje organ nadzoru, cele i formy działania oraz sposoby realizacji celów, zasady nabywania i utraty członkostwa, gotowość na poszerzenie partnerstwa - otwartość na nowych Członków, szeroko pojętą współpracę. Ponadto, określa wymagania dla kandydatów na Członka oraz ich prawa i obowiązki, wskazuje władze, czas trwania kadencji, sposób podejmowania uchwał, zasady działania Walnego Zebrania Członków, zapewniając możliwość zwołania Zebrania na wniosek dość wąskiej grupy Członków. Określa również zasady działania i kompetencje Rady, Zarządu oraz Komisji Rewizyjnej, wskazuje majątek Stowarzyszenia, sposób jego rozwiązania. Zawiera również zobowiązanie do stosowania zasad pogłębionego partnerstwa i skutecznej komunikacji, możliwości korzystania z kolegialnego podejmowania decyzji (możliwość powoływania zespołów), ograniczając zakres czynności, co do których Zarząd podejmuje decyzje bez konsultacji/uzgodnienia z pozostałymi Członkami LGD. Zapewnia również otwartość na inicjatywy Członków i mieszkańców.

Regulamin Rady określa skład i zasady reprezentatywności; prawa i obowiązki Członków Rady, zasady ich powoływania i odwoływania, kompetencje Rady, tryb i zasady działania, zakres obowiązków Przewodniczącego Rady, szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady. Określa również zasady dotyczące przygotowania i zwołania posiedzeń Rady, w tym sposób informowania Członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów do oceny, przebieg posiedzeń Rady, zasady dotyczące głosowania, czy protokołowania posiedzeń. Dodatkowo wskazuje zasady dotyczące zachowania bezstronności i unikania konfliktu interesu, wskazuje zasady publikowania protokołów z informacjami o wyłączeniach, określa zasady określania kworum i system głosowania, zasady nabywania i utraty mandatu, w szczególności w przypadku złożenia deklaracji

umożliwiających identyfikację charakteru powiązań z Wnioskodawcami lub złożenia deklaracji niezgodnych ze stanem faktycznym lub zatajenia informacji o charakterze powiązań.

Ponadto reguluje obowiązek ujawnienia okoliczności mogących wywołać wątpliwości, co do bezstronności Członka Rady biorącego udział w głosowaniu, zasady wyłączeń.

Regulamin biura LGD określa natomiast zasady funkcjonowania Biura, ramowy zakres działania i kompetencji oraz inne postanowienia związane z działalnością Biura LGD. Reguluje również kwestie: zasad zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnień dyrektora biura, obowiązków pracowników Biura, godziny pracy biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, zasady świadczenia przez pracowników LGD doradztwa. W Regulaminie jest również opis stanowisk wraz z wymaganymi kwalifikacjami obowiązującymi na danym stanowisku.

Ww. dokumenty są przyjmowane Uchwałą Walnego Zebrania Członków przy obecności co najmniej 50% uprawnionych, w głosowaniu jawnym lub tajnym w I terminie, natomiast w II terminie – przy obecności co najmniej 25% uprawnionych.

1.7. Standardy funkcjonowania partnerstwa

LGD „Kraina Sanu”, podobnie jak każda organizacja, aby realizować cele statutowe i sprawnie funkcjonować w relacjach z instytucjami nadrzędnymi oraz w lokalnym środowisku, musi posiadać określone standardy funkcjonowania.

Na przestrzeni wielu lat wypracowano standardy, które doceniają Wnioskodawcy oraz lokalna społeczność. Wyniki ewaluacji ex-post LSR 2014-2020 wyraźnie pokazują, że LGD jest postrzegana jako partner godny zaufania, którego działania są ważne i dostrzegalne w lokalnym środowisku.

Korzyści jakie wynikają z wprowadzonych standardów obejmują LGD jako organizację oraz doskonale wpisują się w wartość dodaną partnerstwa.

Wśród najważniejszych należy wskazać:

1. Jakość oparta na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji:

Na każdym poziomie funkcjonowania LGD „Kraina Sanu” wyraża się ona przede wszystkim w:

- otwartości, jasnych procedurach przyjmowania nowych członków potwierdzonych zapisami w Statucie;
- realnej otwartości na osoby w niekorzystnej sytuacji (w tym poprzez zaproszenie ich do udziału w organach LGD tj. Zarządzie/ Radzie);
- stosowaniu szeregu zachęt do zgłaszania pomysłów / inicjatyw dotyczących funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR, w tym wymogu udzielenia odpowiedzi wraz z uzasadnieniem;
- zagwarantowaniu kadencyjności organów LGD , tj. Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej;
- zagwarantowaniu możliwości korzystania z kolegialnego sposobu podejmowania decyzji m.in. poprzez wprowadzenie formuły zespołów / grup roboczych,
- ograniczeniu zakresu uprawnień Zarządu dotyczących kwestii, w których może samodzielnie podejmować decyzje bez konsultacji z pozostałymi członkami LGD;
- dwustronnej komunikacji, zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz partnerstwa, opartej na Planie komunikacji; Podstawą komunikacji jest jej dwustronność oraz dostosowanie przekazu do zasad przyjaznej komunikacji oraz do potrzeb wyrażanych przez interesariuszy na etapie budowania LSR, w szczególności przez osoby młode, seniorów i osoby w niekorzystnej sytuacji, wszystkie te osoby mają swoich reprezentantów w Zarządzie LGD tj. osoba do 25 roku życia oraz seniorzy w tym kobiety.
- partycypacji – na każdym etapie budowy, wdrażania i aktualizacji LSR wg. metod opisanych w niniejszej LSR.

2. Efektywność

Wyraża się w ustanowieniu jasnych i czytelnych procedur oceny i wyboru operacji, w tym obiektywnych kryteriów, które gwarantują Wnioskodawcom i Grantobiorcom bezstronność na każdym etapie oceny dokumentacji aplikacyjnej. Jest to również pochodną takiego zaplanowania realizacji Planu finansowego i harmonogramu naborów, które pozwalają potencjalnym Beneficjentom z wyprzedzeniem zaplanować operacje, co przekłada się na sukcesywne osiągnięcie poszczególnych wskaźników.

3. Bezpieczeństwo i zgodność

Wyraża się gwarancją pełnej zgodności Statutu, regulaminów i procedur z obowiązującymi przepisami prawa krajowego i UE oraz wydanymi na ich podstawie Wytycznymi.

4. Skuteczne zarządzanie ryzykiem

Wyraża się opracowaniem zasad monitoringu i ewaluacji, dzięki czemu LGD „Kraina Sanu” ma możliwość identyfikacji każdego ryzyka, w tym np. nieosiągnięcia wskaźników lub zagrożeń związanych z funkcjonowaniem organizacji na poziomie partnerstwa lub komunikacji.

5. Ciągłe doskonalenie

Wyraża się w potrzebie przygotowania i realizacji Planu szkoleń dla pracowników Biura oraz Członków poszczególnych organów LGD „Kraina Sanu”. Możliwość podnoszenia kwalifikacji i kompetencji zapewnia interesariuszom gwarancję realizacji zadań odpowiedniej jakości, terminowo, z gwarancją skutecznego zarządzania partnerstwem.

Podejście LEADER, co nie jest standardem w przypadku innych programów pomocowych, zapewnia wzajemne uzupełnienie się uczestników procesu wdrażania LSR, czego naturalną konsekwencją jest efekt synergii, niemożliwy do osiągnięcia w przypadku działań podejmowanych indywidualnie.

Zachowanie wysokich standardów w nowym okresie programowania zapewni możliwość płynnego przystąpienia do wdrażania LSR. Działania przygotowawcze ograniczą się do analizy zakresu zmian w procesie wdrażania oraz przygotowania potencjalnych beneficjentów do aplikowania o wsparcie.

ROZDZIAŁ II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

2.1 Spójność społeczna, gospodarcza i środowiskowa

LGD „Kraina Sanu” skupia w sobie sześć gmin położonych na terenie trzech niezależnych powiatów. Jest to położona w powiecie leżajskim Kuryłówka, dwie gminy należące do powiatu jarosławskiego: zlokalizowana w północno-wschodniej części województwa podkarpackiego – gmina Jarosław oraz położona we wschodniej części województwa Wiązownica a także 3 gminy z powiatu przeworskiego: Tryńcza, zlokalizowana w północno-wschodniej części powiatu przeworskiego, Sieniawa – położona w południowej części Kotliny Sandomierskiej i najmłodsza z nich Adamówka. Łączna powierzchnia połączonych gmin obejmująca obszar objęty LSR to 831 km².

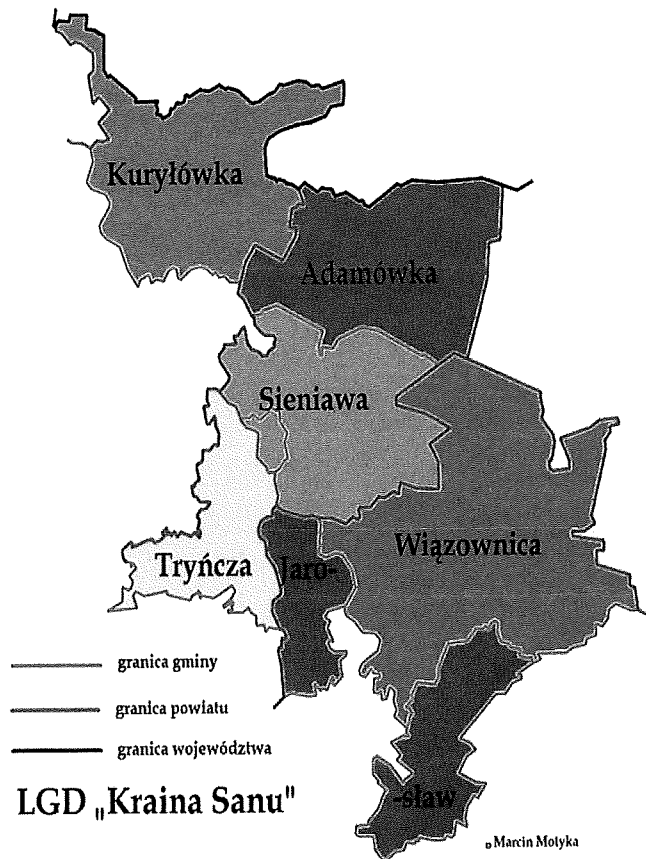
Pomimo widocznego rozproszenia terytorialnego wspomnianych powyżej gmin, zakres funkcjonowania obszaru LGD wyznaczono opierając się na wysokim stopniu spójności gmin, poczynając od przyrodniczego poprzez historyczny i kulturowy na ekonomicznym kończąc.

Jednocześnie samo usytuowanie obszaru obejmującego LGD w pobliżu kluczowych dla regionu ośrodków miejskich jak Rzeszów, Przeworsk, Łańcut czy Leżajsk oraz bliskość ważnych węzłów komunikacyjnych ma znaczący wpływ na charakter i rozwój całego regionu.

Gminy objęte LSR to w przeważającej części gminy wiejskie, obszar miejski obejmuje zaledwie 7 km², przy 824 km² dla obszarów wiejskich. Znajduje to odzwierciedlenie również w charakterystycznym dla obszaru rozmieszczeniu ludności. W 2013 r. blisko 95,54% mieszkańców objętych LSR zamieszkiwało obszary wiejskie, pozostałe 4,46% to mieszkańcy miasta Sieniawa.

Ciekawą tendencję zaobserwować można w rozkładzie liczby ludności. Całkowita liczba mieszkańców obszaru objętego LSR w 2023 r. wynosiła 49 875 osób i miała w kolejnych latach tendencję malejącą w stosunku do liczby mieszkańców w 2009 r. Aktualne dane statystyczne wykazują na niewielką tendencję rosnącą w kierunku stagnacji. W porównaniu danych z 2015 i 2020 r. z niewielkim przyrostem ludności mamy do czynienia w gminie Jarosław (wzrost o 59) i Wiązownica (+81). Spadki odnotowano w gminach Adamówka (-87), Sieniawa (-9) oraz Tryńcza (- 76). Jednocześnie liczba ludności w gminie Kuryłówka wzrosła o 1.

Rysunek nr 1 Mapa obszaru LGD

Źródło: opracowanie własne LGD

Z punktu widzenia lokalizacji, wielkim atutem jest położenie obszaru LSR względem stolicy województwa. Niewielka odległość największej na Podkarpaciu aglomeracji, jaką jest miasto Rzeszów, z pewnością korzystnie wpływa na jego rozwój oraz poprawę jakości życia społeczności.

Ponadto, powiat jarosławski leży na strategicznym szlaku komunikacyjnym – kolejowym i drogowym – z Niemiec na Ukrainę i dalej do Rosji oraz na południowy wschód Europy. Najbliższe lotnisko obsługujące krajowy i międzynarodowy ruch pasażerski i towarowy znajdowało się w Jasionce k/Rzeszowa oddalonej od Jarosławia o ok. 60 km.

Na obszarze LSR w każdej z gmin występują formy ochrony przyrody, takie jak:

- w gminie Jarosław – Obszar Chronionego Krajobrazu: Sieniawski Obszar Chronionego Krajobrazu, Obszary europejskiej sieci Natura 2000,
- w gminie Wiązownica – na terenie Mołodycza, Radawy i Manasterza i części Nielepkowic oraz rzeki San znajduje się obszar Natura 2000. Sieniawski Obszar Chronionego Krajobrazu: Wólka Zapałowska, Zapałów, Surmaczowka, Cetula, Radawa, Nielepkowice, Manasterz i Wiązownica.
- w gminie Kuryłówka - większa część obszaru Gminy Kuryłówka objęta jest Kuryłowskim Obszarem Chronionego Krajobrazu, stanowiącym jeden z wartościowszych pod względem przyrodniczo-krajobrazowym terenów województwa podkarpackiego. W jego obrębie został wyodrębniony rezerwat przyrody „Brzyska Wola” – stanowiący pozostałość dawnej Puszczy Sandomierskiej. Wzdłuż rzeki San usytuowany jest obszar „Natura 2000”.
- w gminie Adamówka - cały teren Gminy Adamówka objęty jest Sieniawskim Obszarem Chronionego Krajobrazu, natomiast obszary Natura 2000 na terenie Gminy Adamówka występują na obszarach Lasów Sieniawskich
- w gminie Sieniawa – 100% jej powierzchni leży w Sieniawskim Obszarze Chronionego Krajobrazu.

Na terenie gminy ustanowiono obszary siedliskowe w ramach sieci Natura 2000 – „Dolina Dolnego Sanu” oraz „Lasy Sieniawskie”, a w północno-wschodniej części gminy, w Lasach Sieniawskich utworzono dodatkowo rezerwat „Lupa”, którego 97% powierzchni znajduje się w obrębie gminy Sieniawa. W rezerwacie ochroną objęto najcenniejsze fragmenty drzewostanu.

Na terenie gminy Sieniawa znajduje się 18 pomników przyrody (drzewa).

- w gminie Tryńcza – na terenie Gminy Tryńcza znajduje się fragment Sieniawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Na terenie gminy zlokalizowane są dwa obszary zatwierdzone Decyzją Komisji Europejskiej w ramach ochrony sieci Natura 2000. Obszar Dolny San jest proponowany przez organizacje pozarządowe w ramach Sadow List w ramach Dyrektywy Siedliskowej. Gmina Tryńcza została wyznaczona również jako JST wchodząca w skład OSI Obszar gmin „Błękitnego Sanu”.

Na obszarze LSR w każdej z gmin występuje przynajmniej jedna z form ochrony przyrody wymienionych w dokumentacji konkursowej.

Liczba mieszkańców na obszarze działania LGD „Krainy Sanu” w 2020 r. w stosunku do liczby mieszkańców z 2013 r. nieznacznie spadła.

Tabela nr 1 Liczba ludności na obszarze LSR

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Jarosław	13 169	13 174	13 192	13 202	13 213	13 156	13 141
Wiązownica	11 662	11 685	11 705	11 692	11 715	11 654	11 662
Kuryłówka	5 699	5 715	5 703	5 734	5 709	5 627	5 543
Adamówka	4 112	4 096	4 081	4 074	4 057	4 092	4 058
Sieniawa	7 031	7 049	7 022	7 008	7 041	6 836	6 760
Tryńcza	8 422	8 436	8 459	8 461	8 491	8 471	8 517
RAZEM	50 095	50 155	50 162	50 171	50 226	49 836	49 681

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Zmieniała się struktura ludności w związku ze spadkiem w 2021 r. liczby osób w wieku produkcyjnym oraz produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności w odniesieniu do 2015 r. Jednocześnie na obszarze LSR rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym (2,5%), przy czym wzrost nie był tak dynamiczny jak w przypadku województwa oraz kraju. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym nie uległa zmianie w odniesieniu do 2015 r. Odnotowano jednakże odchylenia w poszczególnych gminach obszaru LSR. W gminach: Sieniawa (-1,2), Adamówka (-0,6), Jarosław (-0,1) odnotowano spadki udziału osób w wieku produkcyjnym, natomiast wzrosty dotyczyły gmin: Tryńcza (0,9), Kuryłówka (0,6) oraz Wiązownica (0,4). W przypadku liczby osób w wieku produkcyjnym najtrudniejsza sytuacja na obszarze LSR występowała w gminie Wiązownica (-2,9%), Jarosław i Sieniawa (-2,8 w każdej) oraz Kuryłówka (-2,7). W pozostałych również odnotowano spadki. Średnia dla obszaru LSR wyniosła -2,5. Na podobnym poziomie kształtuje się średnia, ale wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Najwyższy dotyczył gminy Sieniawa (4,0), Jarosław (2,9), Wiązownica (2,6) oraz Adamówka (2,4) i Kuryłówka (2,0). Najwolniej w porównaniu z rokiem 2015 starzeje się społeczeństwo w gminie Tryńcza (0,9).

Może mieć to związek z emigracją zarobkową ludności do większych ośrodków miejskich oraz za granicę.

Tabela nr 2 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem

	ludność w wieku przedprodukcyjnym		ludność w wieku produkcyjnym		ludność w wieku poprodukcyjnym	
	2015	2021	2015	2021	2015	2021
	Jarosław	20,0	19,9	63,8	61,0	16,2

Wiązownica	20,7	21,1	64,2	61,3	15,1	17,7
Kuryłówka	19,2	19,8	64,0	61,3	16,9	18,9
Adamówka	19,8	19,2	62,8	61,0	17,4	19,8
Sieniawa	19,3	18,1	65,7	62,9	15,1	19,1
Tryńcza	20,5	21,4	63,0	61,2	16,5	17,4
Średnia dla obszaru	19,9	19,9	63,9	61,5	16,2	18,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W 2015-2018 mieliśmy do czynienia z dodatnim przyrostem naturalnym (różnicą pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów), którego tempo znacząco spadło w 2019 r., w latach 2020-2021 by przyjęć ujemne wartości. Najwyższe spadki dotyczą w 2021 r. gmin: Kuryłówka (-45), Sieniawa (-26), Wiązownica (-24) oraz Adamówka (-20). Spadek przyrostu naturalnego w latach 2019 – 2021 mógł być następstwem wystąpienia w tym okresie pandemii Covid-19.

Tabela nr 3 Przyrost naturalny na obszarze LSR wg gmin wchodzących w skład obszaru LSR

	ogółem		mężczyźni		kobiety	
	2015	2021	2015	2021	2015	2021
Jarosław	3	-12	-6	-14	9	2
Wiązownica	39	-24	21	-6	18	-18
Kuryłówka	7	-45	0	-3	7	-42
Adamówka	5	-20	9	-7	-4	-13
Sieniawa	1	-26	0	-10	1	-16
Tryńcza	18	-7	8	2	10	-9
RAZEM	73	-134	32	-38	41	-96

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Jednymi z istotnych czynników oddziałujących na stan rynku pracy są uwarunkowania demograficzne. Analiza struktury demograficznej ludności na obszarze objętym LSR pokazuje znaczącą przewagę w demografii społecznej ludności w wieku produkcyjnym, w każdej z gmin, co stanowiło ok. 65% całej populacji oraz ludności w wieku przedprodukcyjnym – 21% populacji. Oba te wskaźniki, wykazują, iż w porównaniu z całym województwem podkarpackim, obszar LGD wypada nieznacznie lepiej, co pozwala sądzić, iż zamieszkuje go społeczeństwo młode z dużym potencjałem i kapitałem rozwojowym. Zauważono także, iż należy podjąć natychmiastowe działania w celu zahamowania odpływu tych najbardziej pożądaných grup społecznych do większych ośrodków.

Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LGD „Kraina Sanu” w 2020 r. wyniosła 19 185, co stanowiło 38,5% liczby mieszkańców na obszarze (49 836). Najwyższy udział ludności w wieku nieprodukcyjnym dotyczył gminy Adamówka (39,22%). W pozostałych gminach udział ludności w wieku nieprodukcyjnym w liczbie mieszkańców utrzymywał się na podobnym poziomie nieznacznie ponad 38%.

Powyższa obserwacja z pewnością wiąże się z charakterystyką tego obszaru, który posiada cechy „sypialni” dużego miasta. Jak można przypuszczać, wśród osób nabywających nieruchomości i osiedlających się na tym terenie przeważają ludzie w relatywnie młodym lub średnim wieku, w tym rodziny z dziećmi. **Współczynnik ludności w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LGD „Kraina Sanu” za 2020 rok wyniósł 2,72.**

Tabela nr 4 Udział ludności w wieku produkcyjnym w liczbie mieszkańców na obszarze LSR w 2020 r.

Nazwa Gminy	Liczba mieszkańców	liczba osób w wieku nieprodukcyjnym	WSKAŹNIK	Udział ludności w wieku nieprodukcyjnym w liczbie mieszkańców
Jarosław	13 156	5 091	2,87	38,70
Wiązownica	11 654	4 500	2,81	38,61
Kuryłówka	5 627	2 187	2,98	38,87
Adamówka	4 092	1 605	3,23	39,22
Sieniawa	6 836	2 558	1,94	37,42
Tryńcza	8 471	3 244	2,58	38,30
Razem	49 836	19 185	2,72	38,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Obszary zagrożone trwałą marginalizacją, wg delimitacji zaproponowanej w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), obejmują łącznie 728 gmin o powierzchni 104,8 tys. km², które zamieszkuje 6,1 mln mieszkańców. **3 gminy** obszaru LSR, tj. **Wiązownica, Kuryłówka, Adamówka** znalazły się na **liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją**. Ujęcie ich w wykazie gmin zagrożonych trwałą marginalizacją podyktowane było problemem dotyczącym traktowania tego terenu jako peryferii wewnętrznych.

Dane statystyczne potwierdzają, iż rośnie problem starzenia się społeczeństwa. Stąd potrzeba dostosowania obszaru LSR do nowych wyzwań zapewniających ograniczenie wykluczenia osób starszych oraz odpływu ludzi młodych. Badania ankietowe, warsztaty, wywiady społeczne potwierdziły potrzebę kierowania aktywności z działań zmniejszających bezrobocie na działania zwiększające aktywność, włączenie i możliwość integracji ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Na konieczność realizacji różnych form aktywności zwracali uwagę wszyscy respondenci. Obecna oferta nie jest wystarczająca i nie odpowiada wyzwaniom po okresie pandemii. Problem starzejącego się społeczeństwa oraz potrzeba większej aktywizacji i integracji osób młodych znajdzie odzwierciedlenie w planowanych celach i przedsięwzięciach, pozwalając na skierowanie części budżetu LSR na zwiększenie włączenia społecznego seniorów, integrację ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Znalazło to również odzwierciedlenie w zwiększeniu udziału tych osób w strukturze LGD „Kraina Sanu”.

Liczbę oraz strukturę ludności ocenia się nie tylko na podstawie danych GUS związanych z ruchem naturalnym (urodzenia i zgony) ale również z migracjami (wewnętrznymi i zewnętrznymi). **Migracje na obszarze LSR** to migracje wewnętrzne (ruchy wewnątrz kraju, najczęściej z gmin wiejskich do aglomeracji) oraz migracje zewnętrzne (zarejestrowane przekroczenia granicy kraju).

Różnica między zameldowaniami a wymeldowaniami na obszarze LGD „Kraina Sanu” w 2020 r. była dodatnia i wyniosła 26 osób. Najwięcej osób ubyło w mieście Adamówka (-27) i gminie Sieniawa (-14). Dodatnie wartości zostały odnotowane w gminie Wiązownica (29), i gminie Tryńcza (17). **Współczynnik migracji na obszarze LSR w 2020 rok wyniósł 3,92.**

Tabela nr 5 Migracje na obszarze LSR w 2020 r.

Nazwa Gminy	Zameldowania	Wymeldowania	Liczba mieszkańców	Współczynnik
Jarosław	148	121	13 156	3,67
Wiązownica	129	100	11 654	3,60
Kuryłówka	42	48	5 627	4,17
Adamówka	22	49	4 092	5,06
Sieniawa	68	82	6 836	4,33
Tryńcza	92	75	8 471	3,68
Razem	501	475	49 836	3,92

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Kolejnym parametrem diagnozującym lokalny rynek pracy jest stopa bezrobocia i liczba zarejestrowanych bezrobotnych. W latach 2015-2020 odnotowano spadek udziału bezrobotnych zarejestrowanych we wszystkich gminach należących do LGD, największy z nich w gminie Tryńcza (3,99%) oraz gminie Adamówka (3,71%). Najmniej korzystna sytuacja miała miejsce w tym zakresie w gminie Sieniawa gdzie spadek wyniósł ponad 20%.

Analiza struktury demograficznej ludności na obszarze objętym LSR wykazała iż przeważa ludność w wieku produkcyjnym a osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowią ok. 21% populacji. Obszar objęty LSR wypada w tym zakresie nieznacznie lepiej niż w województwie oraz w kraju.

Spółeczeństwo na obszarze objętym LSR posiada duży potencjał i kapitał rozwojowy. Konieczne jest jednak inicjowanie działań mających na celu zahamowanie odpływu do większych ośrodków najbardziej pożądanych grup społecznych.

Liczba osób w wieku produkcyjnym w 2020 r. wyniosła 32 269 osób, w tym liczba zarejestrowanych bezrobotnych ogółem wyniosła 2 561 osób. Udział liczby bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LSR w liczbie ludności w wieku produkcyjnym według stanu na koniec 2020 r. wyniósł 7,94%.

Współczynnik liczby osób bezrobotnych w stosunku do osób w wieku produkcyjnym na obszarze LGD „Kraina Sanu” za 2020 rok wyniósł 4,05.

Sytuacja na rynku była znacznie korzystniejsza w tym zakresie niż 2013 r., gdyż nominalnie w 2020 r. bezrobocie było niższe. Dość dobry wynik to pochodna bliskości stolicy województwa i szerokiej ofercie zatrudnienia dla każdej kategorii zawodowej.

Tabela nr 6 Liczba bezrobotnych na obszarze LSR w 2020 r. w odniesieniu do liczby ludności w wieku produkcyjnym.

Nazwa Gminy	ludność w wieku produkcyjnym	liczba bezrobotnych	WSKAŹNIK	Udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym
Jarosław	8 483	681	4,07	8,03
Wiązownica	7 549	560	3,99	7,42
Kuryłówka	3 597	347	4,22	9,65
Adamówka	2 624	153,	3,71	5,83
Sieniawa	4 517	307	3,90	6,80
Tryńcza	5 499	513	4,20	9,33
Razem	32 269	2 561	4,05	7,94

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Analiza objęła również ocenę obszaru LSR pod kątem ubóstwa, czyli niemożności osiągnięcia minimalnego standardu życiowego. **Środowiskowa pomoc społeczna na obszarze LSR** miała na celu wsparcie w przezwyciężaniu trudnej sytuacji życiowej poprzez zapewnienie dochodu na poziomie odpowiadającym godności człowieka.

Sytuacja na rynku pracy i poziom bezrobocia były głównymi przyczynami problemów społecznych, w tym ubóstwa, wykluczenia społecznego lub migracji. W 2020 r. na całym obszarze LSR liczba Beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej spadała, co należy uznać za pozytywne zjawisko. Może być to pochodną stosunkowo niskiej stopy bezrobocia i stabilnej sytuacji na rynku pracy, mimo dużej niepewności związanej z następstwami wojny w Ukrainie. Ważnym elementem była również możliwość skorzystania z wielu programów socjalnych skierowanych do najuboższych rodzin (500+, 300+ i innych).

Zdecydowanie największa liczba beneficjentów pomocy społecznej zamieszkuje w gminie Tryńcza (udział w liczbie mieszkańców wynosi 5,06) oraz w gminie Adamówka (5,48), Na dość podobnym poziomie kształtuje się liczba osób korzystających z pomocy społecznej w pozostałych (ponad 4%). **Współczynnik udziału liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców za 2020 rok wyniósł 4,87.**

Tabela nr 7 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców obszaru LSR w 2020 r.

s	Liczba mieszkańców	liczba osób korzystających z pomocy społecznej	WSKAŹNIK
Jarosław	13 156,00	652,00	4,18
Wiązownica	11 654,00	876,00	4,80
Kuryłówka	5 627,00	427,00	4,81
Adamówka	4 092,00	706,00	5,48
Sieniawa	6 836,00	515,00	4,81
Tryńcza	8 471,00	808,00	5,06
Razem	49 836,00	3 984,00	4,87

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Na uwarunkowania gospodarcze na obszarze LSR wpływała przede wszystkim lokalna przedsiębiorczość. W 2021 r. na obszarze LSR funkcjonowało 3 334 mikro i małych przedsiębiorstw wpisanych do rejestru REGON i w stosunku do 2013 r. ich liczba znacząco wzrosła. Zdecydowaną większość podmiotów stanowią przedsiębiorstwa. Dzięki funduszom LSR przeznaczonym na przedsiębiorczość, nastąpi złagodzenie negatywnych skutków obecnego kryzysu.

Wskaźnik przedsiębiorczości na obszarze LSR za 2020 rok wynosił 3,74.

Tabela nr 8 Udział przedsiębiorstw zatrudniających poniżej 50 pracowników w liczbie mieszkańców ogółem w 2020 r.

Nazwa Gminy	Liczba mieszkańców	łączna liczba przedsiębiorstw poniżej 50 pracowników	WSKAŹNIK
Jarosław	13 156	935	3,52
Wiązownica	11 654	828	3,52
Kuryłówka	5 627	360	3,91
Adamówka	4 092	250	4,09
Sieniawa	6 836	441	3,88
Tryńcza	8 471	520	4,07
Razem	49 836	3 334	3,74

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Fundamentalną kwestią stanowiącą i opisującą poziom a zarazem zróżnicowanie rozwoju gmin należących do LGD „Kraina Sanu”, jest dochód podatkowy gmin na jednego mieszkańca, będący wyrazem zdolności dochodowej gmin. **Dochód podatkowy na obszarze LSR** jako bezpośredni wyznacznik zdolności dochodowej gmin jest określany za pomocą wskaźnika dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie, czyli tzw. wskaźnika G, stanowiącego podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat.

Szczegółowa analiza wskaźnika G dla poszczególnych gmin pozwala zauważyć znaczącą różnicę w dochodach pomiędzy typowo rolniczą i najstąbiej zaludnioną gminą województwa podkarpackiego Kuryłówką a Tryńczą, także gminą rolniczą, lecz lepiej skomunikowaną i zagospodarowaną przez blisko 300 podmiotów gospodarczych. W przypadku LGD „Kraina Sanu”, wskaźnik G wzrastał zauważalnie w każdej gminie.

Średni poziom wskaźnika G dla gmin członkowskich wynosił w 2020 r. 1 028,90 zł, przy czym najwyższy dotyczył gminy Tryńcza (1 242,51 zł), Wiązownica (1 185,85 zł) oraz miasta Jarosław (1 131,09 zł), a najniższy gmin: Adamówka (811,71 zł) oraz gminy Kuryłówka (803,52 zł). Nieznacznie wyższym dochodem może legitymować się gmina Sieniawa (998,73 zł). Niezależnie od proporcji wzrostu dochodów plasuje się wielkość wydatków gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca, gdzie zdecydowanie najwyższe dotyczą wiejsko-miejskiej gminy Sieniawa z poziomem wydatków 5903,95 zł, tuż za nią plasują się odpowiednio gmina: Adamówka (5685,35 zł), Tryńcza

(5398,57 zł) oraz Kuryłówka (5302,70 zł) oraz z najmniejszą kwotą wydatków – gmina Jarosław (4750,57 zł) i gmina Wiązownica (4832,66 zł). **Współczynnik dochodu podatkowego na obszarze LSR za 2020 rok wyniósł – 3,64.**

Tabela nr 9 Dochód podatkowy na obszarze LSR w 2020 r.

Nazwa Gminy	wskaźnik G gmin objętych obszarem LSR
Jarosław	1 131,09
Wiązownica	1 185,85
Kuryłówka	803,52
Adamówka	811,71
Sieniawa	998,73
Tryńcza	1 242,51
Średnia dla obszaru	1 028,90
Wskaźnik	3,64

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych do Wskaźnika G na 2020 r.

ROZDZIAŁ III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

3.1 Metody partycypacji zastosowane na poszczególnych etapach prac nad przygotowaniem LSR

Zasada partycypacji jest jedną z podstawowych cech oddolnego Podejścia Leader stosowanego przez LGD „Kraina Sanu”. Na każdym etapie budowy LSR, jej aktualizacji oraz badania efektów w ramach prowadzonego monitoringu czy ewaluacji stanowi gwarancję uspołecznienia zarządzania budżetem i partnerskiego podejścia poprzez zapewnienie realnego wpływu lokalnej społeczności, w tym osób młodych, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji oraz zidentyfikowanych grup interesu na rozwój obszaru objętego LSR.

Zastosowana strategia partycypacji obejmowała każdy istotny etap procesu opracowywania LSR. Najbardziej istotne było zapewnienie takich form partycypacji, które były adekwatne do oczekiwań i możliwości poszczególnych interesariuszy.

Informacje o przystąpieniu do przygotowań w zakresie budowy nowej LSR na lata 2023-2027 oraz możliwości włączenia się od tego procesu zostały przekazane wszystkim jeszcze przed ogłoszeniem konkursu na wybór LSR.

Wydzielono w tym celu 5 kluczowych etapów:

- Etap I Diagnoza i analiza SWOT wraz z analizą potrzeb i potencjału
- Etap II Określenie / konsultacje celów i wskaźników oraz Planu działania
- Etap III Opracowanie / konsultacje zasad wyboru operacji i lokalnych kryteriów
- Etap IV Opracowanie / konsultacje zasad monitorowania i ewaluacji
- Etap V Opracowanie / konsultacje planu komunikacji

Podczas ww. kluczowych etapów prac nad LSR wykorzystano wiele różnych aktywności i metod partycypacji, dbając by były adekwatne do potrzeb, oczekiwań i możliwości interesariuszy oraz zapewniały przyjazne formy komunikacji i możliwość włączenia jak największej grupy odbiorców.

Tabela nr 10 Metody partycypacji zastosowane na poszczególnych etapach prac nad przygotowaniem LSR

Lp.	Nazwa metody	Etap I	Etap II	Etap III	Etap IV	Etap V
1.	spotkania otwarte	X	X			X
2.	wywiady fokusowe / wywiady indywidualne / spotkania zespołów roboczych ds. LSR	X	X	X	X	X
3.	badania ankietowe	X	X	X		X
4.	karta pomysłu	X	X			X
5.	dżyury w biurze LGD, rozszerzone o konsultacje konkretnych zapisów i propozycji w LSR	X	X	X	X	X

6.	warsztat strategiczny	X	X	X		
7.	zachęty do włączenia się w proces budowy lub konsultacji LSR	X	X	X	X	X

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników partycypacji

Po przeprowadzeniu spotkań w ramach Planu włączenia społeczności i udostępnieniu projektów dokumentów konkursowych, pracownicy LGD „Kraina Sanu” przystąpili do wypracowania propozycji zapisów w LSR, żeby zapewnić spełnienie wymogów formalnych wynikających z dokumentacji konkursowej oraz spełnić warunki dostępu. Pracownicy LGD i przedstawiciele Zarządu brali udział w szeregu warsztatów prowadzonych przez pracowników urzędu marszałkowskiego i jednym warsztacie zorganizowanym przez KSOW. Ponadto, uczestniczyli w konsultacjach indywidualnych i grupowych, w trakcie których prezentowane były propozycje zapisów do poszczególnych części LSR, sporządzane w zgodności z obowiązującymi przepisami, Wytycznymi oraz uwzględniające dobre praktyki zebrane z wielu województw. Adekwatne propozycje zostały zaimplementowane do roboczego materiału dokumentu oraz uzupełnione propozycjami wynikającymi z własnych doświadczeń z wdrażania LSR w poprzednich okresach programowania.

Tak przygotowany dokument, podzielony na rozdziały, podlegał konsultacjom. Wypracowane rozwiązania były również elementem współpracy roboczej z pracownikami sąsiadujących lokalnych grup działania. Ta perspektywa finansowania UE zapewniła nam możliwość złożenia dokumentów adekwatnych do potrzeb. Wiele rozwiązań, tj. proces partycypacji, monitoringu i ewaluacji, zasady wyboru projektów i Grantobiorców, zasady zatwierdzania i aktualizacji lokalnych kryteriów wyboru, zasady podziału środków w ramach Planu finansowego uwzględniające kamienie milowe, czy skład i zasady pracy organu decyzyjnego – opierały się na tych samych podstawach. Biorąc pod uwagę, iż nadmierne (ponadstandardowe) komplikowanie procesu będzie wpływać przede wszystkim na tempo oceny wniosków, a także uwzględniając obowiązujące Wytyczne w obecnej perspektywie – część rozwiązań w LSR została oparta na wspólnych założeniach. Sama dokumentacja konkursowa dostarczyła szeregow wskazówek na jakich aspektach należało się koncentrować, żeby spełnić wymogi. Zatem pod konsultacje poddane zostały konkretne propozycje, które w procesie konsultacji podlegały modyfikacjom.

Przed przystąpieniem do kolejnego etapu konsultacji szeroko informowano przedstawicieli mieszkańców, grup interesu oraz osób w niekorzystnej sytuacji.

Niniejszy dokument to efekt pracy wielu osób, które zgłaszały propozycje rozwiązań lub wносиły swoje uwagi w trakcie różnorodnych form konsultacji społecznych. Zapewniliśmy, żeby odbywały się na przestrzeni całego procesu tworzenia LSR z równą intensywnością i otwartością.

Ostateczny kształt dokumentu powstał w ramach prac Zespołu ds. LSR. Wszelkie dodatkowe konsultacje z innymi grupami lub zespołami roboczymi miały z jednej strony na celu wypracowanie pewnych standardów, które zapewnią jak najpełniejsze spełnienie wymogów, a z drugiej stworzenie dokumentu, który będzie można wdrożyć zgodnie z oczekiwaniami interesariuszy, uwzględniającymi zdiagnozowane potrzeby i potencjał obszaru. Na to wszystko nakładały się dodatkowo możliwe do realizacji zakresy wsparcia przewidziane w ramach RLKS w województwie podkarpackim.

W związku z przygotowaniem wielofunduszowej LSR uwzględniającej finansowanie ze środków EFS+ w ramach Funduszy Europejskich dla Podkarpacia zarówno na etapie tworzenia jak i realizacji LSR, uwzględniono horyzontalne zasady określonych w art. 9 ww. rozporządzenia 2021/1060, w tym:

- poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;
- zasady równości kobiet i mężczyzn;
- zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”.

Zastosowane metody partycypacji, wypracowane na podstawie współpracy z innymi lokalnymi grupami działania oraz własnych doświadczeń.

1. Spotkania otwarte.

Do udziału w spotkaniach zaproszono przedstawicieli wszystkich grup społecznych na obszarze LSR, w tym przedstawicieli jednostek sektora finansów publicznych (w tym w szczególności wójtów/burmistrzów, radnych, sołtysów, przedstawicieli gminnych instytucji kultury), organizacji pozarządowych (w tym w szczególności OSP, KGW, grup nieformalnych), przedsiębiorców, a także mieszkańców. Informacje dotyczące terminów spotkań w poszczególnych gminach udostępnione zostały na stronie internetowej LGD „Kraina Sanu”, a także na profilu w mediach społecznościowych, tablicach ogłoszeń: w Biurze LGD oraz w siedzibach każdej gminy członkowskiej. Informacje o terminach spotkań zostały rozpowszechnione również w gminach członkowskich poprzez umieszczenie informacji na stronach internetowych, a także były podawane podczas imprez/wydarzeń kulturalnych organizowanych w tym czasie na obszarze objętym LSR. Informacje o planowanych spotkaniach (miejsce i termin) zostały również przekazane i udostępnione w sołectwach.

Zaproszenia do uczestnictwa zostały skierowane do wszystkich mieszkańców. W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele wszystkich grup interesu sektorów oraz młodzież, seniorzy i osoby w niekorzystnej sytuacji.

Dodatkowo skierowano zaproszenia do wszystkich Członków LGD, lokalnych liderów, przedsiębiorców, władzy publicznej - telefonicznie oraz poprzez przekazanie ulotek (plakatów) informujących bezpośrednio do danej gminy. Miało to na celu bezpośrednie dotarcie do jak najszerszej grupy odbiorców.

Spotkania prowadzone w formie stacjonarnej, wywiady, czy badanie ankietowe, koncentrowały się na przedstawieniu kluczowych założeń w ramach Podejścia LEADER, takich jak innowacyjność, cyfryzacja, środowisko i klimat, partnerstwo oraz zmiany demograficzne. Ich celem było dokładne zbadanie potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru objętego LSR. W wyniku tych prac wypracowano założenia do analizy SWOT, zidentyfikowano osoby w niekorzystnej sytuacji, co stanowiło podstawy pozwalające na przystąpienie do budowy LSR.

Efektom tych spotkań są notatki oraz Raport z realizacji planu włączenia społeczności zgodnie z opisem procesu przygotowania LSR.

Spotkania przebiegały według następującego wspólnego schematu:

- Otwarcie konsultacji, przywitanie przybyłych mieszkańców, lista obecności.
- Przedstawienie działalności i struktury LGD.
- Omówienie obszaru planowanego do objęcia LSR, w tym omówienie spójności tego obszaru.
- Przedstawienie planu włączenia społeczności lokalnej w tworzenie nowej LSR.
- Diagnoza potrzeb i problemów obszaru i mieszkańców gmin wchodzących w skład LGD, w tym ukierunkowanie na zagadnienia dotyczące: innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu, zmian demograficznych ze szczególnym uwzględnieniem starzenia się społeczeństwa oraz wyludniania się obszaru planowanego do objęcia LSR, partnerstwa w realizacji LSR polegającego na wspólnej realizacji przedsięwzięć i projektów.
- Analiza mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń, a także celów LSR
- Dyskusja nad celami LSR i działaniami.
- Omówienie rezultatów działań na zakończenie realizacji LSR.
- Wypełnienia przez uczestników konsultacji ankiet.
- Wywiady indywidualne i grupowe z chętnymi uczestnikami konsultacji w zakresie tworzenia LSR.
- Przedstawienie wniosków z konsultacji, podsumowanie i zakończenie spotkania.

Tabela nr 11 Szczegółowy harmonogram przeprowadzonych konsultacji.

Lp.	Gmina	Data	Liczba uczestników	Grupa docelowa	Dokument potwierdzający
-----	-------	------	--------------------	----------------	-------------------------

1	Jarosław	26.07.2022 r.	28	Przedstawiciele grupy interesów: sektora publicznego, społecznego i gospodarczego, mieszkańcy, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji	Z każdego spotkania sporządzono notatkę oraz zbiorczy Raport z realizacji planu włączenia społeczności zgodnie z opisem procesu przygotowania LSR.
2	Wiązownica	26.07.2022 r.	29		
3	Kuryłówka	28.07.2022 r.	25		
4	Adamówka	28.07.2022 r.	17		
5	Sieniawa	27.07.2022 r.	19		
6	Tryńcza	27.07.2022 r.	18		
RAZEM:			136		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zrealizowanego Planu komunikacji ze społecznością lokalną.

Spotkania zostały zorganizowane w każdej z gmin wchodzących w skład obszaru LSR. Głównym celem tych spotkań było opracowanie podstawowych założeń do przyszłej analizy SWOT oraz celów, wskaźników i planu działania adekwatnych do zdiagnozowanych wyzwań. Uzyskano także informacje dotyczące preferowanych sposobów komunikacji z różnymi grupami docelowymi, takimi jak osoby młode, seniorzy oraz osoby znajdujące się w trudnej sytuacji.

Spotkania zostały poświęcone w szczególności tematyce związanej z analizą potrzeb rozwojowych i potencjału danego obszaru, a także celów LSR, w tym wymiernych celów końcowych dotyczących rezultatów oraz planowanych działań, z uwzględnieniem zagadnień dotyczących:

- innowacyjności planowanych przedsięwzięć,
- możliwości zastosowania elementów cyfryzacji wprowadzanych rozwiązań,
- zagadnień związanych z ochroną środowiska i przeciwdziałaniem zmianom klimatu,
- identyfikacji sposobów przeciwdziałania zmianom demograficznym, w tym związanym z wyludnieniem oraz starzeniem się społeczeństwa,
- możliwym płaszczyznom partnerstwa podmiotów w procesie realizacji LSR.

Dyskusja była prowadzona w formie otwartego warsztatu z moderatorem. Podczas spotkań, w swobodnej atmosferze wszyscy uczestnicy mogli swobodnie się wypowiadać, ujmując potrzeby z własnego punktu widzenia oraz z uwzględnieniem specyfiki gminy. Uszeregowano zagadnienia pod względem najbardziej istotnych i odniesiono te potrzeby do możliwości jakie przewidziało w RLKS w pespektywie finansowania UE na lata 2023-2027.

Spotkania okazały się również doskonałym miejscem do przeprowadzenia kampanii informacyjnej dotyczącej opracowania LSR. Z przeprowadzonych spotkań sporządzono wskazania w zakresie potrzeb i potencjału obszaru LSR oraz założenia budżetowe w nowej perspektywie. Po spotkaniach przygotowano wstępny Plan działania oraz określono oczekiwane efekty realizacji LSR. W powiązaniu z dostępnymi danymi statystycznymi możliwe było opracowanie pełnej diagnozy obszaru objętego LSR i wyodrębnienie osób w niekorzystnej sytuacji. Okres przygotowań wydłużył się do czasu opublikowania informacji o naborze wniosków na wybór LSR.

Informacje potrzebne do przeprowadzenia diagnozy były pozyskiwane z różnorodnych źródeł, w tym z GUS, gmin członkowskich, ankiet, kart pomysłów oraz wywiadów. Zapewniły możliwość identyfikacji potrzeb i preferencji lokalnej społeczności.

2. Wywiady fokusowe / wywiady indywidualne / spotkania zespołów roboczych ds. LSR – stacjonarne, online, telefoniczne (także telekonferencje), z przedstawicielami wybranych grup społecznych: z młodzieżą, seniorami, osobami w niekorzystnej sytuacji oraz przedstawicielami Rady, Zarządu, Komisji rewizyjnej, pracownikami Biura LGD oraz aktywnymi Członkami LGD „Kraina Sanu”, z uwzględnieniem grup interesu sektorów.

Formuła zespołów roboczych miała na celu wypracowanie konkretnych rozwiązań lub zapisów, na podstawie zebranych danych, informacji lub ustaleń.

Wywiady indywidualne uzupełniały wywiady fokusowe. Dobór osób nie był przypadkowy. Dzięki temu zapewniono udział wszystkich interesariuszy w pracach nad przygotowaniem LSR.

Odpowiednio moderowane spotkania pozwoliły na zebranie bogatego materiału stanowiącego istotny wkład w opracowanie diagnozy i analizy SWOT obszaru LSR, sformułowania celów i wskaźników LSR i w dalszej

konsekwencji Planu działania jak również zasad wyboru operacji i sformułowania lokalnych kryteriów wyboru operacji, ponadto zasad monitorowania i ewaluacji oraz Planu komunikacji.

Tabela nr 12 Zestawienie wywiadów i spotkań roboczych.

Metoda partycypacji	Etap prac nad LSR	Termin	Liczba uczest.	Grupa docelowa	Dokument potwierdzający
Wywiad fokusowy	I, II, III, IV, V	Marzec 2023 r.	12 os.	Przedstawiciele grupy interesów: sektora publicznego, społecznego i gospodarczego, mieszkańcy, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji	Zbiorcza notatka
Wywiady indywidualne	I, II, III, IV, V	17.04.2023r.	15 os.	Przedstawiciele grupy interesów: sektora publicznego, społecznego i gospodarczego, mieszkańcy, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji	Zbiorcza notatka
Spotkanie grupy roboczej	I	18.07.2022	7 os.	Pracownicy Biura, przedst. organów LGD, mieszkańcy Pracownicy Biura, przedstawiciele organów LGD, mieszkańcy	Zbiorcza notatka
	II, III	15.02.2023	7 os.		
	IV, V	25.04.2023	7 os.		

Źródło: Opracowanie własne

Tematyka wywiadów, spotkań grup roboczych odnosiła się do następujących zagadnień:

- **innowacyjność** (definicja innowacyjności, stopniowalna ocena innowacyjności, kontekst lokalny, wypracowanie uzasadnienie dla nowej definicji, wskazanie przedsięwzięć / zakresów wsparcia, w których powinna być badana innowacyjność, animowanie do wdrażania innowacji – stosowanie zachęt do realizacji projektów innowacyjnych w ramach lokalnych kryteriów, poprzez stworzenie bazy innowacji, ujęcie warsztatów w Planie komunikacji itp.).
- **wartość dodana Podejścia LEADER w realizacji LSR** (korzyści planowane do osiągnięcia poprzez realizację LSR poprzez Podejście LEADER, wpływ na rozwój społeczny, w tym wzrost potencjału Członków lokalnych społeczności),
- **dywersyfikacja źródeł finansowania LSR** (wybór dostępnych źródeł finansowania),
- **dobór metod aktywizujących (metod wdrażania LSR)** – operacja klasyczna, operacja w partnerstwie, projekt partnerski, projekt grantowy, projekt grantowy na przygotowanie koncepcji SV oraz operacja własna, **dobór zakresów wsparcia i określenie ewentualnych limitów, poziomów dofinansowania** dla projektów / Beneficjentów / Grantobiorców, **wypracowanie rozwiązań do Planu finansowego** w odniesieniu do stwierdzonych potrzeb, zakresów wsparcia, źródła finansowania, **możliwość synergii w zakresie Planu finansowego** - realizacja wielozakresowych naborów wniosków o wsparcie lub harmonizacja zakresów tematycznych następujących po sobie naborów wniosków),
- **wsparcie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych** (gosp. agroturystyczne, zagrody edukacyjne. gosp. opiekuńcze, rozwój współpracy poprzez tworzenie lub rozwijanie KŁŻ)
- **partnerstwo na obszarze poprzez operacje w partnerstwie** (wspólne działania i rozwiązania dla problemów obszaru LSR, korzyści ze współpracy) **oraz projekty partnerskie** (wymiana doświadczeń, wspólne działania i rozwiązania dla problemów obszaru LSR, korzyści ze współpracy, zachęcanie do współpracy i zgłaszania nowych pomysłów, poszukiwanie i kojarzenie partnerów w ramach operacji realizowanych w partnerstwie poprzez nabór fiszek z pomysłami, formularz kontaktowy na stronie internetowej, szkolenia, spotkania aktywizujące, kojarzenie partnerów, udostępnienie wzorów umów partnerskich),
- **współpraca z partnerami spoza obszaru LSR** (projekty partnerskie z udziałem podmiotów zagranicznych i krajowych w zakresie wymiany doświadczeń),

- **oczekiwane standardy w działaniu partnerstwa** (partnerstwo wewnętrzne, relacje między Członkami LGD na etapie wdrażania LSR są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji, częste korzystanie z możliwości kolegialnego podejmowania decyzji (np. praca w zespołach), inkluzyjność (otwartość na nowych Członków, kadencyjność organów LGD, otwartość na szeroko pojętą współpracę, możliwość zwołania WZC na wniosek dość wąskiej grupy Członków, otwartość na inicjatywy Członków LGD, stosowania przyjaznych dla odbiorcy form komunikacji (nie tylko formalnych, stosowanie zachęt do zgłaszania nowych pomysłów/inicjatyw dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, zasada informowania o wyniku weryfikacji propozycji/inicjatywy zgłoszonej przez Członka LGD z uzasadnieniem tego wyniku),
- **wypracowanie założeń do lokalnych kryteriów wyboru i aktualizacji procedury zmiany kryteriów** (obowiązkowe kryteria wyboru operacji, inne kryteria dostępowe, procedura aktualizacji lokalnych kryteriów wyboru, mierzalność, brak dyskryminacji, zgodność z diagnozą obszaru, itd.),
- **wypracowanie rozwiązań mających na celu integrację i aktywizację osób młodych** (włączenie poprzez Członkowsko w Zarządzie, identyfikacja potrzeb na rzecz lokalnego środowiska młodzieżowego, w tym integrujących, animujących itp., (wyniki ankiet, wywiadów, kart pomysłów), identyfikacja oferty istniejącej na obszarze, wzmocnienie efektu komplementarności lub synergii, wypracowanie wskaźników produktu, działania w Planie komunikacji) **Także na etapie przygotowania LSR,**
- **wypracowanie rozwiązań mających na celu włączenie społeczne, cyfrowe i inne seniorów** (włączenie poprzez Członkowsko w Zarządzie, Radzie, identyfikacja potrzeb na rzecz seniorów, w tym działań w zakresie włączenia społecznego, cyfrowego lub innego (wyniki ankiet, wywiadów, kart pomysłów), identyfikacja oferty istniejącej na obszarze, wzmocnienie efektu komplementarności lub synergii, wypracowanie wskaźników produktu, działania w Planie komunikacji) **Także na etapie przygotowania LSR,**
- **wsparcie grup osób w niekorzystnej sytuacji** (definicja, czy powstanie grupa interesu, identyfikacja potrzeb osób w niekorzystnej sytuacji (wyniki ankiet, wywiadów, kart pomysłów), identyfikacja oferty istniejącej na obszarze, wzmocnienie efektu komplementarności lub synergii, wypracowanie wskaźników produktu, działania w Planie komunikacji). **Także na etapie przygotowania LSR,**
- **wypracowanie założeń pod przyjazne i efektywne metody komunikacji** (przekazanie informacji w taki sposób, aby odbiorca zrozumiał intencje nadawcy i charakteryzujący się odpowiednim stosunkiem nakładów do korzyści) oraz adekwatny (przekaz w formie i treści, która dotrze do grupy docelowej i zakładany cel zostanie osiągnięty) sposób animacji, komunikacji i informowania lokalnej społeczności o działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji,
- **harmonogram naboru wniosków** (analiza możliwości w kontekście kamieni milowych, terminów oceny wniosków, terminów realizacji projektów, źródeł finansowania, form aktywizacji).

3. Badania ankietowe

Badania ankietowe przeprowadzono dwukrotnie. W trakcie spotkań realizowanych w ramach Planu komunikacji (grupa respondentów – 136 osób) w okresie lipca 2022 r. po zmianie zakresów wsparcia w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 (grupa respondentów – 82 osób). Ankiety zostały rozdysponowane na obszarze objętym LSR i były wypełnione przez mieszkańców, w tym osoby młode, seniorów, osoby w niekorzystnej sytuacji oraz przedstawicieli zidentyfikowanych na obszarze grup interesu.

Zastosowano wsparcie merytoryczne pracowników Biura LGD „Kraina Sanu” oraz gminnych koordynatorów. Umożliwiono składanie ankiet online, mailowo oraz bezpośrednio (w siedzibie LGD, u gminnych koordynatorów, w skrzynkach umieszczonych w gminach).

Ankiety zostały udostępnione poprzez stronę internetową, bezpośrednio w Biurze LGD, w punktach konsultacyjnych w gminach, w czasie wywiadów, podczas spotkań roboczych itd.

Informacje udostępniano za pośrednictwem mediów społecznościowych oraz dostarczano w formie papierowej na inne wydarzenia organizowane w tym czasie na obszarze objętym LSR.

Członkowie LGD przekazywali ankiety swoim znajomym, członkom rodzin itd. Wypełnione ankiety można było wysłać przez Internet, pocztą elektroniczną, tradycyjną, złożyć bezpośrednio w Biurze LGD lub przekazać

koordynatorom w punkcie konsultacji w gminie lub przedstawicielom LGD podczas spotkań. W przypadku ankiet, dopuszczono również możliwość telefonicznego udzielenia odpowiedzi na pytania postawione w kwestionariuszu.

4. Karty pomysłu (fiszki projektowe)

Były udostępnione poprzez stronę internetową, bezpośrednio w Biurze LGD, w punktach konsultacyjnych w gminach, w czasie wywiadów, podczas spotkań roboczych itd. Informacje udostępniano za pośrednictwem mediów społecznościowych oraz dostarczano w formie papierowej na inne wydarzenia organizowane w tym czasie na obszarze objętym LSR. Członkowie LGD przekazywali również karty pomysłu i ankiety swoim znajomym, członkom rodzin itd. Wypełnione karty pomysłu można było wysłać przez Internet, za pośrednictwem poczty elektronicznej, złożyć bezpośrednio w biurze LGD lub przekazać koordynatorom w punkcie konsultacji w gminie lub przedstawicielom LGD podczas spotkań. W przypadku ankiet, dopuszczono również możliwość telefonicznego udzielenia odpowiedzi na pytania postawione w kwestionariuszu.

Łącznie złożono 20 kart pomysłu. Wszystkie formularze zostały zaewidencjonowane i sporządzono stosowne zestawienie, które było bardzo pomocne w pracach nad poszczególnymi rozdziałami LSR. Zgłoszone karty pomysłu okazały się cenną pomocą dla sporządzenia diagnozy i analizy SWOT obszaru LSR, opracowania celów i wskaźników LSR i tym samym planu działania jak również fundamentalnego dokumentu w zakresie angażowania lokalnej społeczności – Planu komunikacji.

Wyniki, uwzględniające dane pozyskane w innych formach, zostały odzwierciedlone w Planie działania.

5. Dyżury w Biurze LGD, rozszerzone o konsultacje konkretnych zapisów i propozycji w LSR przeprowadzane w konkretnych terminach

Na spotkaniu z pracownikiem Biura każdy zainteresowany mógł otrzymać informacje dotyczące sposobów, w jakie mógłby się zaangażować w opracowanie LSR oraz zrozumieć, dlaczego opinie każdej jednostki mają tak duże znaczenie dla rozwoju całego obszaru. Istniała również możliwość wypełnienia ankiety lub/i karty pomysłu podczas tego spotkania w Biurze LGD. Każda osoba była zaproszona do dalszego uczestnictwa w kolejnych etapach prac nad LSR oraz do aktywnego zaangażowania się w działalność struktur LGD oraz ubiegania się o wsparcie w ramach nowego okresu programowania. Informacja o dyżurach była zamieszczona na stronie internetowej LGD oraz na stronach gmin członkowskich.

Łącznie z możliwości bezpośredniego kontaktu z pracownikami Biura LGD skorzystało 17 osób. Ze spotkań zostały sporządzone krótkie notatki przedstawiające istotę spotkania.

Informacje pozyskane w trakcie dyżurów stanowiły cenny wkład w opracowanie diagnozy i analizy SWOT obszaru LSR, sformułowania celów i wskaźników LSR a co za tym idzie Planu działania jak również zasad wyboru operacji i sformułowania lokalnych kryteriów wyboru operacji, ponadto zasad monitorowania i ewaluacji oraz Planu komunikacji.

6. Warsztat strategiczny

W warsztacie wzięli udział przedstawiciele Biura LGD, organu decyzyjnego oraz aktywni Członkowie LGD reprezentujący poszczególne grupy interesów, a także osoby młode, seniorzy i osoby w niekorzystnej sytuacji. Warsztat odbył się w październiku 2022 r. i wzięło w nim udział 30 osób. Podsumowaniem spotkania jest sporządzona notatka.

Podczas spotkania przeanalizowano wszystkie zagadnienia podejmowane na wcześniejszych etapach i podjęto rozstrzygnięcia dla istotnych kwestii. Każdy z elementów dotyczących w szczególności struktury LSR oraz możliwości spełnienia warunków formalnych oraz kryteriów wyboru LSR został przeanalizowany, a następnie podjęto decyzji o jego odzwierciedleniu w LSR lub rezygnacji z dokumentowania jego spełnienia. Dzięki temu LSR jest odpowiedzią na obecne wyzwania oraz zapewnia realizację zgłoszonych potrzeb i inicjatyw, z uwzględnieniem specyfiki obszaru objętego LSR, jej potencjału z jednej strony i możliwości finansowania z dostępnych dla RLKS źródeł.

Etapy budowy LSR

Etap I Diagnoza i analiza SWOT wraz z analizą potrzeb i potencjału

Na każdym kluczowym etapie zastosowano wszystkie możliwe partycypacyjne metody konsultacji, adekwatnie do etapu i potrzeb. Każda z poniżej opisanych metod była w podobny sposób wykorzystywana na kolejnych etapach konsultacji (jeśli została przewidziana).

Etap II Określenie / konsultacje celów i wskaźników oraz Planu działania

Na tym etapie zastosowano najwięcej metod partycypacji lokalnej społeczności, ponieważ od prawidłowego określenia celów i wskaźników oraz opracowania realnego Planu działania zależy skuteczność wdrażania LSR.

Wypracowana Matryca celów była podstawowym elementem konsultacji, który zapewnił skompletowanie informacji do większości rozdziałów LSR. Podjęto próbę zapewnienia zgodności propozycji z obowiązującymi przepisami (w szczególności z ustawą o RLKS), Wytycznymi horyzontalnymi i Wytycznymi szczególnymi dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju oraz komponent Zarządzanie lokalnymi strategiami rozwoju. W czasie przygotowania LSR ww. szczegółowe Wytyczne znajdowały się na etapie pre-konsultacji, dlatego propozycje zostały oparte o wypracowane z innymi LGD wspólne rozwiązania w ramach sieci LGD oraz indywidualnych kontaktów. Dodatkowo wykorzystano doświadczenia LGD z obecnej perspektywy programowej UE 2014-2020.

W przypadku FEP ostateczny dobór wskaźników odbędzie się przed ogłaszaniem naborów wniosków w ramach poszczególnych działań na podstawie SZOP FEP 2021-2027. Uwzględnione będą wskaźniki wskazane w LSR na lata 2023-2027, jak również inne, które zostaną określone dla EEF5+.

Etap III Opracowanie / konsultacje zasad wyboru operacji i lokalnych kryteriów

Zarówno zasady wyboru operacji jak i brzmienie lokalnych kryteriów muszą być precyzyjnie określone i być czytelne dla wszystkich beneficjentów oraz tym bardziej nie mogą budzić wątpliwości na poziomie interpretacji.

Muszą również zapewnić zgodność z obowiązującymi przepisami (w szczególności z ustawą o RLKS), Wytycznymi horyzontalnymi i Wytycznymi szczególnymi dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju oraz komponent Zarządzanie lokalnymi strategiami rozwoju. W czasie przygotowania LSR ww. szczegółowe Wytyczne znajdowały się na etapie pre-konsultacji, dlatego propozycje zostały oparte o wypracowane z innymi LGD wspólne rozwiązania w ramach sieci LGD oraz indywidualnych kontaktów.

W związku z powyższym także na tym etapie zastosowano szeroki wachlarz metod partycypacji społecznej. Dodatkowo wykorzystano doświadczenia LGD „Kraina Sanu” z obecnej perspektywy programowej UE 2014-2020.

LGD „Kraina Sanu” opracowując kryteria wyboru operacji zachowa zasady zgodne z wymaganiami dla projektów realizowanych z EFS+ i w zakresie zgodnym z FEP 2021-2027. Zapewniona zostanie zgodność z kryteriami wyboru projektów ustanowionych dla danego programu regionalnego w odniesieniu do danego typu projektu i właściwego funduszu (wybór będzie zgodny z zasadami i warunkami obowiązującymi dla danego funduszu), a także promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

Etap IV Opracowanie / konsultacje zasad monitorowania i ewaluacji

Monitorowanie i ewaluacja LSR odgrywają istotną rolę w skutecznym procesie jej implementacji, ponieważ dostarczają informacji dotyczących postępów realizacji działań, zwłaszcza w kontekście osiągnięcia założonych celów LSR i wskaźników produktu i rezultatu. Stanowią również ważne narzędzia kontroli i oceny, umożliwiające identyfikację i korektę ewentualnych nieprawidłowości w procesie wdrażania LSR oraz funkcjonowaniu LGD.

W przypadku wystąpienia zagrożeń w zakresie wskaźników i celów, umożliwiają wprowadzenie planu naprawczego w celu zapewnienia poprawy sytuacji.

Institucja Zarządzająca Programem nie wydała w tym zakresie szczegółowych Wytycznych, dlatego propozycje zostały oparte o wypracowane z innymi LGD wspólne rozwiązania w ramach sieci LGD oraz indywidualnych kontaktów. Dodatkowo wykorzystano doświadczenia LGD „Kraina Sanu” z obecnej perspektywy programowej UE 2014-2020.

Etap V Opracowanie / konsultacje planu komunikacji

Głównym celem Planu komunikacji z lokalną społecznością jest stworzenie warunków i możliwości dla aktywnego i ciągłego zaangażowania lokalnej społeczności w bieżący proces implementacji LSR, poprzez zapewnienie dwustronnej komunikacji. Działania komunikacyjne muszą być dostosowane do wszystkich grup docelowych, zwłaszcza tych istotnych z perspektywy realizacji LSR. W związku z tym, konieczne było pozyskanie informacji dotyczących najdogodniejszych i najbardziej skutecznych form komunikacji.

Wypracowano w tym celu propozycje zakresu aktywności LGD zapewniające osiągnięcie optymalnych wyników w odniesieniu do budżetu na Zarządzanie LSR. W Planie znalazła się prezentacja głównych celów i motywacji, identyfikacja działań komunikacyjnych, grup docelowych oraz planowanych środków przekazu. Wypracowano przykłady podejmowanych działań w przypadku problemów związanych z realizacją LSR lub niskim poparciem społecznym dla działań LGD, zakładane wskaźniki rezultatów i oczekiwane efekty działań komunikacyjnych.

Ponadto: uzgodniono sposób oceny skuteczności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu; wypracowano zasady ewentualnej aktualizacji Planu komunikacji; do każdego z działań został przypisany indykatywny budżet z określeniem głównych kategorii wydatków, przy minimalizacji kosztów związanych z gadżetami reklamowymi i publikacjami wymagającymi druku; ujęto obowiązki komunikacyjne beneficjentów wynikające z art. 50 ust. 1 ww. rozporządzenia UE 2021/1060 oraz obowiązujące zasady komunikacji, w tym wymagania dotyczące wizualizacji w zakresie PS dla WPR na lata 2023-2027. W planie komunikacji przewidziano działania integracyjno – aktywizujące kierowane do społeczności lokalnej które potwierdzają inkluzywny charakter działalności LGD.

3.2 Aktualizacja LSR

Przesłanki uruchomienia procesu konsultacji LSR dla potrzeb jej aktualizacji:

- wyniki monitoringu lub ewaluacji realizowane zgodnie z zasadami zawartymi w LSR,
- zmiana Wytycznych horyzontalnych lub szczegółowych powodująca konieczność dostosowania LSR do nowych zasad, zmiana PS dla WPR na lata 2023-2027, wydanie zaleceń przez podmiot wdrażający, Instytucję Zarządzającą, Agencję Płatniczą lub inne organy kontrolne, zmiana przepisów, itp.,
- uzasadnione inicjatywy / wnioski / zastrzeżenia składane za pomocą formularza lub karty pomysłu zamieszczonych na stałe (w widocznym miejscu) na stronie internetowej LGD i dostępnych w Biurze LGD,
- potrzeba dostosowania LSR do nowej sytuacji w związku z wystąpieniem czynników zakłócających, niemożliwych do zdiagnozowania w momencie budowania LSR, zmiany sytuacji gospodarczej, wystąpienia ograniczeń będących np. następstwem pandemii, które mają znaczący wpływ na tempo i zakres wdrażania LSR,
- inicjatywa grupy Członków LGD lub Walnego Zebrania Członków lub innych organów LGD, mieszkańców, uzasadniona koniecznością dostosowania LSR do nowych potrzeb lub problemów na obszarze LSR,
- zmiana obszaru LSR, zmian celów, przedsięwzięć, wskaźników, budżet lub innych elementów LSR, zmiana kamieni milowych, zmiana terminów oceny wniosków przekładająca się np. na brak możliwości osiągnięcia wskaźników, wydatkowania budżetu itp.
- inne zmiany, mające zasadniczy wpływ na możliwość osiągnięcia założeń w zakresie realizacji celów, wskaźników czy kamieni milowych.

Wszelkie propozycje będą szczegółowo analizowane a następnie, jeśli będą zasadne, zostaną poddane procesowi konsultacji. Dobór metod partycypacji będzie adekwatny do zakresu planowanych zmian. Niezbędne będzie wykorzystanie minimum jednej metody konsultacji, np. strony internetowej, jeśli zakres zmian będzie polegał na dostosowaniu LSR do nowych przepisów lub Wytycznych albo będzie dotyczył wdrożenia zaleceń pokontrolnych lub będzie wynikiem rekomendacji Zarządu Województwa, Instytucji Zarządzającej, Agencji płatniczej lub innych organów kontrolnych. W przypadku szerszego zakresu zmian, mających wpływ na zidentyfikowane potrzeby lub potencjał obszaru – konieczne będzie zastosowanie wybranych metod partycypacji, opisanych w niniejszym Rozdziale, które zapewnią udział wszystkich interesariuszy (podobnie jak na etapie przygotowania LSR).

Informacja o wyniku weryfikacji zgłoszonej propozycji/inicjatywy będzie upubliczniana na stronie internetowej LGD „Kraina Sanu” z poszanowaniem zasad przetwarzania danych osobowych. W przypadku uwzględnienia zmian, będą one dalej kierowane do konsultacji społecznych, a następnie zatwierdzane przez Zarząd.

Aktualizacja LSR będzie się odbywać wg ściśle określonych zasad, przy zapewnieniu jak najszerszego udziału grup interesu zidentyfikowanych na obszarze LSR oraz mieszkańców obszaru, w tym osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Wszystkie działania LGD „Kraina Sanu” dotyczące wdrażania LSR są jawne. Zmiany lub aktualizacje LSR podlegają akceptacji Zarządu Województwa. Czynności formalne będą realizowane przez Biuro LGD. Wstępna analiza będzie dokonywana przez Zarząd lub powołaną grupę roboczą ds. LSR. Analizy będą wykonywane na bieżąco w ramach ciągłego monitoringu i będą obejmować w szczególności: przyczyny zmiany, zgodność z obowiązującymi zasadami i Wytycznymi, wpływ na dokonaną ocenę w ramach wyboru LSR, realność propozycji i możliwość jej wdrożenia, zgodność z analizą potrzeb i potencjału zawartą w LSR, ocenę wpływu na możliwość osiągnięcia kamieni milowych określonych w umowie ramowej.

Proces aktualizacji LSR będzie powiązany z procesem informowania o stanie wdrażania LSR. Mimo braku inicjatyw zewnętrznych, analiza potrzeby zmiany LSR będzie przeprowadzana nie rzadziej niż raz na dwa lata. Informacje o możliwości zgłaszania uwag do bieżącego funkcjonowania LSR, w tym wdrażania LSR, będą zamieszczone na materiałach informujących, stronie internetowej, w ankietach. Inicjatywa będzie mogła powstać na corocznych warsztatach refleksyjnych (ewaluacji on-going)

3.3 Wdrożenie skutecznych metod komunikacji

W okresie 2007-2013 oraz 2014-2020 przeprowadzono szereg badań i analiz, które dostarczyły LGD „Kraina Sanu” cennych informacji na temat skutecznej komunikacji z mieszkańcami. Społeczność lokalna, coraz bardziej świadoma swojego potencjału, pragnie mieć realny wpływ na to, co dzieje się w miejscu zamieszkania. W związku z tym, Plan komunikacji został dostosowany do wyrażanych potrzeb i preferencji mieszkańców, uwzględniając grupy interesów sektorów, młodzież, seniorów i osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji. W Planie komunikacji uwzględniono również potrzeby wyrażane przez pozostałych mieszkańców.

Metody przygotowania i przekazywania komunikatów zostały starannie opracowane, aby były zrozumiałe dla każdego odbiorcy. Dla seniorów, którzy mogą mieć trudności z korzystaniem z technologii cyfrowych i komunikacją elektroniczną, dostępna będzie tradycyjna wersja przekazu np. tablice ogłoszeń w miejscu zamieszkania oraz przekaz ustny pracowników z gmin członkowskich, Członków LGD „Kraina Sanu”, Członków Zarządu i pracowników Biura (tzw. poczta pantoflowa). Osoby te będą miały również możliwość wyrażania swoich opinii podczas konsultacji telefonicznych lub w mobilnych punktach konsultacyjnych.

W przypadku osób młodych, preferowanym sposobem wyrażania opinii będzie strona internetowa, portal społecznościowy, kontakt telefoniczny, mailowy lub z wykorzystaniem innych elektronicznych form komunikacji, których rozwój nastąpił w okresie pandemii Covid-19. Będzie to również dotyczyć osób w niekorzystnej sytuacji z uwagi np. na konieczność opieki nad dziećmi (kobiety), niepełnosprawność lub konieczność opieki nad osobą niepełnosprawną, osób bezrobotnych, właścicieli małych gospodarstw rolnych czy osób bezrobotnych. Wśród osób mniej dyspozycyjnych należy wymienić osoby pracujące zawodowo. Składając ankietę lub włączając się do bazy danych potencjalnych beneficjentów LGD „Kraina Sanu”, będą decydować jaki preferują rodzaj kontaktu. Formy komunikacji zostaną dostosowane do tych oczekiwań.

LGD jest otwarta na wdrożenie innych form komunikacji, na przykład w przypadku zgłaszanych potrzeb zgłaszanych przez migrantów (jeśli pojawi się taka potrzeba). W trakcie tworzenia LSR takie potrzeby nie zostały zgłoszone. Najprawdopodobniej, w opinii uczestników spotkań konsultacyjnych, może to wynikać z faktu, iż migranci zintegrowali się z lokalną społecznością i nie widzą konieczności dedykowania im specjalnych form komunikacji (zwykle znają język polski na poziomie komunikatywnym). Jeśli pojawi się dodatkowa potrzeba, zostanie ona poddana konsultacjom.

Zaufanie jakie towarzyszy LGD „Kraina Sanu” wynika ze skutecznej i uczciwej komunikacji. Wypracowane standardy zostaną zachowane i będą uzupełniane nowymi rozwiązaniami.

Podstawowymi źródłami informacji będą: Biuro LGD „Kraina Sanu”, szkolenia, warsztaty, konsultacje, doradztwo, strona internetowa, strony internetowe Członków LGD w szczególności przedstawiciele sektora finansów publicznych, portal społecznościowy, informacje zamieszczane na lokalnych tablicach ogłoszeń i inne, dostosowane do rodzaju przekazywanych informacji od oczekiwań odbiorców.

Jak pokazują wyniki badania ewaluacyjnego podsumowującego wdrażanie LSR w latach 2014-2020, respondenci najczęściej dowiadywali się o działaniach LGD „Kraina Sanu” poprzez bezpośredni kontakt z pracownikami Biura LGD.

Na stronie internetowej zostaną zamieszczone podstawowe dokumenty dotyczące funkcjonowania LGD (statut, regulaminy), informacje o godzinach pracy Biura, harmonogramy naborów wniosków, zasady doradztwa, a także LSR, procedury wyboru, lokalne kryteria wyboru, dokumenty aplikacyjne, dokumenty konkursowe, wyniki naborów wniosków, Plan komunikacji, Plan szkoleń, wzory ankiet monitorujących, sprawozdania z realizacji LSR, wyniki badań ewaluacyjnych, monitoringowych i wiele innych. Zostanie utworzona baza dobrych praktyk, które wynikają z kreatywnych i autorskich rozwiązań innowacyjnych lub są pochodną nawiązanej współpracy. Będzie to forma promocji inicjatywy oraz rodzaj zachęty dla potencjalnych Beneficjentów do tworzenia nowej oferty, wpisującej się w definicje innowacyjności lub współpracy stosowaną na obszarze objętym LSR.

Wszystkie ww. informacje będą dostępne w siedzibie LGD „Kraina Sanu”, a niektóre dodatkowo na lokalnych tablicach ogłoszeń.

Profil obecny na platformie społecznościowej będzie pełnił więcej niż rolę informacyjną – poprzez działania aktywizacyjne, będzie służył budowaniu relacji z partnerami i Beneficjentami. Komentarze zamieszczane na tych platformach, stanowią także cenne źródło informacji na temat problemów i potrzeb lokalnej społeczności. Platforma społecznościowa jest potężnym narzędziem, które, gdy zostanie odpowiednio wykorzystane, stwarza nieograniczone możliwości w zakresie promocji, budowania relacji z partnerami lub zapewnia możliwość pozyskiwania nowych odbiorców.

Dodatkowo, przed rozpoczęciem każdego naboru planowane są spotkania informacyjne i warsztatowe, których celem będzie omówienie kluczowych zagadnień związanych z naborami, w tym zastosowaniem definicji innowacyjności, współpracy i innych lokalnych kryteriów wyboru. Podczas tych spotkań zostaną zaprezentowane konkretne przykłady działań już zrealizowanych zarówno na obszarze objętym LSR, jak poza obszarem. Zostaną zaprezentowane wymierne korzyści wynikające z wprowadzenia innowacji.

LGD „Kraina Sanu”, opierając się na bogatym doświadczeniu z poprzednich lat, zaplanowała również szereg działań związanych z angażowaniem społeczności w projekty innowacyjne. Szczególna uwaga zostanie skupiona na obszarach dotyczących budowy infrastruktury i usług dla mieszkańców oraz rozwoju przedsiębiorczości, w tym zakładania nowych przedsiębiorstw oraz zagród edukacyjnych. Promowane będą również innowacyjne działania w zakresie rozwijania kompetencji i umiejętności uczniów oraz w zakresie programów szkoleniowych dostosowujących system nauczania do wymagań rynku pracy.

LGD „Kraina Sanu” będzie kontynuować nawiązywanie relacji z mieszkańcami, w tym potencjalnymi partnerami i Beneficjentami w mniej formalnych okolicznościach, tj. podczas imprez plenerowych. Stoisko LGD podczas tego typu wydarzeń zawsze cieszy się dużym zainteresowaniem. Uczestnicy mogą uzyskać informacje zarówno w zakresie bieżącego funkcjonowania LGD, planowanych naborów oraz ich zakresów.

3.4 Animowanie do aktywności, współpracy i wymiany informacji

Na każdym etapie realizacji LSR będą prowadziło działania, mające na celu motywować i zachęcać Członków lokalnej społeczności do aktywnego włączenia się w proces wdrażania LSR. Metody aktywizacji oraz kanały komunikacji zostaną dostosowane do grup odbiorców, a szczególnym wsparciem w tym zakresie zostaną objęci: osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji. Duży nacisk zostanie położony na dotarcie do jak najszerzej grupy społecznej – w tym celu planuje się zastosowanie wielu alternatywnych metod komunikacji (dostosowanych do wieku i sytuacji członków lokalnej społeczności).

Motywowanie lokalnej społeczności do wzięcia aktywnego udziału w procesie wdrażania LSR będzie obejmować następujące kanały komunikacji:

- elektroniczne (strona internetowa, profil na Facebooku, maile, komunikatory internetowe) – szczególnie dla osób młodych, rodziców z małymi dziećmi, osób z utrudnionym dostępem komunikacyjnym lub problemami z podróżowaniem, w tym osób niepełnosprawnych,
- spotkania / szkolenia / warsztaty – dla większych grup odbiorców lub konkretnej grupy osób (przedsięwzięcia tematyczne), dostosowane do możliwości i oczekiwań odbiorców (np. dogodne godziny dla osób pracujących, miejsca organizacji z dostępem do miejsc parkingowych, możliwości udziału również w formie on-line – w przypadku osób, które nie będą mogły brać udziału stacjonarnie),
- doradztwo indywidualne – jest z bardziej efektywnych kanałów przekazywania informacji; konsultacje indywidualne w Biurze LGD będą skierowane głównie dla potencjalnych beneficjentów; doradztwo będzie prowadzone w sposób ciągły, z możliwością wyznaczenia dodatkowych miejsc spotkań z doradcą,
- komunikacja telefoniczna – kanał odpowiedni dla osób, które chcą otrzymać informacje w zwięzły sposób oraz osób, które mają utrudniony dostęp komunikacyjny lub problem z podróżowaniem, w tym rodziców z małymi dziećmi, osób niepełnosprawnych, seniorów.

Wszystkie ww. działania zostały ujęte i opisane w Planie Komunikacji. Będą one uzupełniane lub zmienione, jeśli odbiorcy zgłoszą taką potrzebę.

- stworzenie wirtualnej bazy partnerów w celu zawiązywania partnerstw; na stronie internetowej zostanie umieszczona baza podmiotów wraz z krótkim opisem działalności oraz zakresu oczekiwanej współpracy; sam proces zbierania danych będzie doskonałą promocją możliwości zgłaszania inicjatyw i projektów;
- organizacja spotkań aktywizujących/szkoleń/warsztatów/wyjazdów studyjnych, które zapewnią możliwość zapoznania się z zakresami wsparcia, lokalnymi kryteriami dotyczącymi np. innowacyjności, a także przykładami dobrych praktyk; LGD „Kraina Sanu” będzie zachęcać do wdrażania innowacji lub nawiązywania współpracy również poprzez ocenę w zakresie lokalnych kryteriów wyboru, adekwatnie do możliwości; spotkania będą stanowić formę zachęty do zgłaszania nowych pomysłów/inicjatyw dot. funkcjonowania LGD lub wdrażania LSR; pozwolą na nawiązywanie kontaktów, a prezentowane dobre praktyki będą pomysłem do zainicjowania projektu lub nawiązania współpracy,
- LGD zidentyfikowała na obszarze LSR istnienie wielu organizacji pozarządowych, w tym organizacji zarejestrowanych w KRS, stowarzyszeń zwykłych, KGW, klubów sportowych, grup nieformalnych, których dane kontaktowe ujęto w wewnętrznej Bazie danych o NGOs. Posiadanie takiego narzędzia umożliwi z jednej strony bezpośrednie dotarcie z informacjami o naborach, szkoleniach, warsztatach czy innych aktywnościach, z drugiej – zapewni możliwość kojarzenia partnerów w celu współpracy lub wymiany informacji czy doświadczeń; zapewnienie bezpośredniego dostępu do informacji o działaniach LGD umożliwi tym organizacjom aktywne włączenie się w inicjatywę lub zachęci do zgłaszania nowych pomysłów; istotnym problemem zgłaszanym w czasie konsultacji był brak umiejętności pozyskiwania informacji o możliwościach ubiegania się o wsparcie,
- baza jednostek sektora finansów publicznych, w tym baza sołtysów; które były pomocne przy dystrybucji informacji w środowisku lokalnym i będą wykorzystywane w dalszych pracach, w tym dla zapewnienia szerokiej partycypacji dalszego wdrażania LSR.

3.5 Animowanie do innowacji / współpracy

Własne doświadczenia w ocenie ewaluacji LSR na lata 2014-2020, potwierdziły potrzebę zmiany podejścia innowacyjności, w tym zapewnienia jest stopniowości. Powinno to zapewnić wybór kreatywnych projektów, które powstają na bazie autorskich pomysłów i dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji. Mają one największy wpływ na rozwój obszaru, wprowadzenie nowych technologii i poprawę jakości życia mieszkańców. Dlatego przyjęto definicję, opisaną w Rozdziale VII, która jest adekwatna do poziomu innowacyjności na obszarze objętym LSR (jest bardziej mierzalna i stopniowała).

Działania w zakresie animacji społeczności na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych będą obejmować w szczególności:

- organizację praktycznych warsztatów z zasad przygotowania i realizacji projektów, obejmujących również kwestie zastosowania kryterium innowacyjności z zakresem stopniowania oceny na poziomie kreatywnym,

imitującym i pozornym; elementem kluczowym będzie pokazanie dobrych praktyk w zakresie zrealizowanych projektów innowacyjnych, a także sposobu dokumentowania spełniania kryterium; znalazło to odzwierciedlenie w Planie Komunikacji;

- zamieszczenie na stronie internetowej katalogu dobrych praktyk ze wskazaniem innowacji kreatywnych lub imitujących, ujęcie przykładów innowacji pozornych,
- premiowanie w wybranych zakresach wsparcia, stanowiących innowacje na poziomie LSR, operacji/Grantobiorców innowacyjnych poprzez przyznawanie dodatkowych punktów w zakresie lokalnych kryteriów wyboru,
- promocja działań innowacyjnych na stoiskach LGD organizowanych podczas lokalnych wydarzeń,
- organizacja wyjazdów studyjnych w zakresach tematycznych uznanych na poziomie LSR za innowacyjne (np. zagrody edukacyjne, których brakowało na obszarze objętym LSR, na etapie przygotowania LSR).

3.6 Aktywizacja ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji

Zaplanowane działania są komplementarne do oferty już istniejącej na obszarze.

W miejscowościach, w których funkcjonują Gminne Ośrodki Kultury oferta dotyczy głównie dzieci i młodzieży do 14 r.ż. Jest ona odpłatna i są to głównie zajęcia pozalekcyjne o różnej tematyce (m.in. plastyczne, wokalne, taneczne, teatralne).

W przypadku seniorów oprócz pojedynczych klubów seniora i możliwości uczestnictwa w zespołach wokalnych brakuje oferty w zakresie włączenia społecznego, cyfrowego, czy integracji. W świetlicach odbywają się imprezy okazjonalne typu dzień babci i dziadka, dzień dziecka czy spotkania świąteczne.

Oferta nie jest wystarczająca, dlatego w Planie działania ujęto przedsięwzięcia bezpośrednio skierowane do osób młodych, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji.

- Przedsięwzięcia szczegółowo opisane w Rozdziale IX ,
- Plan komunikacji stanowiący Załącznik do dokumentacji konkursowej.

Dla ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji zaplanowano m.in. szkolenia tematyczne, w tym podnoszące kwalifikacje, czy warsztaty tematyczne.

3.7 Innowacyjne metody w ramach wdrażania LSR

Jedną z istotnych innowacji wprowadzonych na perspektywę programową UE 2023-2027 jest wieloetapowy, kolejalny proces podejmowania decyzji. Przed przedstawieniem propozycji zmian w LSR, czy pomysłów do realizacji, zostaną one poddane dyskusji i opinii zespołu roboczego, składającego się z pracowników Biura, przedstawicieli Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej oraz pozostałych Członków LGD. Taka praktyka zapewni większe zaangażowanie lokalnej społeczności i jednocześnie ograniczy zakres decyzji podejmowanych przez Zarząd bez konsultacji lub porozumienia z innymi Członkami LGD.

Zwołanie Walnego Zebrania Członków będzie możliwe dzięki inicjatywie wąskiej grupy Członków. To będzie miało dodatkowy, pozytywny wpływ na zwiększenie udziału lokalnej społeczności w działalności LGD „Kraina Sanu” oraz realizacji LSR.

W kontekście zmiany/aktualizacji LSR, oprócz tradycyjnych metod konsultacji, takich jak ankieta online i formularz zmiany, zastosowane zostaną dodatkowe środki. Oprócz powołania zespołu roboczego, przewidziane są bezpośrednie konsultacje w biurze LGD, wywiady indywidualne i grupowe (znane jako tzw. grupy fokusowe). Dodatkowo, przeprowadzone będą konsultacje telefoniczne z wybranymi respondentami. Będą również kontynuowane klasyczne metody dotarcia do klientów i włączenia ich do procesu opiniowania lub innych aktywności.

Jednocześnie, każdy kontakt z partnerami i interesariuszami będzie stanowić zachętę do zgłaszania propozycji i inicjatyw dotyczących funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR. Formularz ankiety zawierać będzie informację o tej możliwości, wraz z numerem kontaktowym do Biura LGD oraz odnośnikiem do strony internetowej.

LGD „Kraina Sanu”, jako lider podejścia partnerskiego wśród podmiotów z obszaru objętego LSR, wprowadziła stały nabór propozycji dotyczących realizacji nowych pomysłów (również w ramach partnerstwa) oraz zgłaszania inicjatyw dotyczących projektów wykraczających poza LSR (nawet jeśli wiązałoby się to z koniecznością jej zmiany).

Dodatkowo, w celu utrzymania wiarygodności LGD, jako solidnego partnera, każda osoba, która zgłosi pomysł lub inicjatywę, otrzyma odpowiedź zwrotną wraz z uzasadnieniem. Ponadto, wdrożenie inicjatywy będzie zależne od wyniku otwartych konsultacji i opinii zespołu roboczego.

Zarówno Plan komunikacji, jak i Plan dodatkowych działań związanych z angażowaniem społeczności, będą podlegać monitorowaniu i ewaluacji. Będzie systematycznie oceniana skuteczność podejmowanych działań, czyli czy założony cel komunikacji został osiągnięty i czy zaistniały oczekiwane zmiany, a w przypadku nieskuteczności zostaną zaproponowane odpowiednie środki zaradcze.

Maksymalne wykorzystanie podejścia partnerskiego, ma na celu również identyfikację innowacyjności projektowanych rozwiązań rozumianej bardzo wszechstronnie, z uwzględnieniem stopnia rozwoju danego obszaru (kontekst lokalny). Realizowane w ramach przygotowań oraz planowane działania, mimo, że będą implementować zupełnie nowe produkty, usługi, procesy, technologie, metody organizacji lub będą wdrażać nowe sposoby ich wykorzystania, udoskonalać rozwiązania już istniejących. Promowanie innowacyjności znajduje swoje odzwierciedlenie w przedsięwzięciach LSR oraz w lokalnych kryteriach wyboru. Zostało również wykorzystane w procesie przygotowania LSR (m.in. poprzez nowatorskie metody partycypacji).

7. Stosowanie zachęt do włączenia się w proces budowy lub konsultacji LSR.

Zastosowane w tym zakresie mechanizmy obejmowały:

- zastosowanie przyjaznych form komunikacji dostosowanych do potrzeb i możliwości odbiorców,
- zamieszczenie na stronie internetowej, na tablicach ogłoszeń, w mediach społecznościowych szeregu informacji i zachęt do włączenia się w przygotowanie LSR,
- pełna otwartość na propozycje, słuchanie opinii respondentów, udzielanie kompleksowych informacji na zgłaszane wątpliwości,
- zachęta było zdobycie wiedzy o zasadach wdrażania projektów w nowej perspektywie poprzez zapewnienie udziału ekspertów,
- staranności w doborze tematyki i forma przekazu, żeby informacje były zrozumiałe (wyłączenie stosowania słownictwa „branżowego”, często niezrozumiałego przez odbiorców).

3.8 Analiza wniosków z konsultacji – zastosowana metodologia wyboru propozycji.

W wyniku zastosowania partycypacyjnych metod możliwe było najpełniejsze włączenie lokalnej społeczności w proces przygotowania LSR. Na każdym etapie zastosowano co najmniej kilka z partycypacyjnych metod jej tworzenia, co pozwoliło na stworzenie dokumentu będącego odzwierciedleniem rzeczywistych oczekiwań i potrzeb. Zidentyfikowaliśmy poszczególne grupy interesu sektorów na każdym etapie tworzenia LSR. Przedstawiciele lokalnej społeczności brali udział w spotkaniach, badaniach ankietowych, czy konsultacjach. Kluczowe propozycje i omówione wnioski znalazły odzwierciedlenie w LSR. W opracowanym dokumencie znajdują się liczne odniesienia do przeprowadzonych analiz czy ustaleń wynikających z konsultacji. Projekt LSR podlegał szerokim konsultacjom przed jego zatwierdzeniem. Spotkał się jedynie z pozytywnym przyjęciem.

W trakcie konsultacji staraliśmy się przedstawić uczestnikom realne możliwości jakie daje PS dla WPR na lata 2023-2027 oraz FEP 2021-2023 w zakresie kierunków wydatkowania środków LSR. W taki sposób moderowaliśmy dyskusje uczestników, żeby dotyczyła ona kwestii istotnych i – przed wszystkim realnych do wsparcia w ramach LSR. Potrzeby mieszkańców są bardzo szerokie i rosną wraz z rozwojem obszaru i pojawianiem się kolejnych wyzwań lub problemów. Dlatego zarówno spotkania, warsztaty, panele, czy prowadzone dyskusje, ale również zagadnienia określone w ankietach, czy fiszkach projektowych zostały sformułowane w taki sposób, żeby odpowiadały dostępnym w ramach Podejścia Leader zakresom wsparcia. W zależności od tego, czy w trakcie spotkania mieliśmy do czynienia z przedsiębiorcami, czy organizacjami pozarządowymi, czy też sektorem publicznym, **każda z grup interesu zgłaszała wyższe potrzeby w zakresie finansowania jej potrzeb.**

Określony w konkursie na wybór LSR budżet „na mieszkańca”, ograniczył możliwość zaspokojenia wszystkich oczekiwania. Staraliśmy się znaleźć optymalne rozwiązanie uwzględniając również limity określone na poszczególne zakresy wsparcia. Zaproponowane rozwiązanie zostało zaakceptowane, jednak można jednoznacznie stwierdzić, iż jakiegokolwiek dodatkowe środki finansowe, które byłyby przesunięte na dane przedsięwzięcie spotkałyby się z dużym zadowoleniem odbiorców. Na obecnym etapie wdrażania LSR, jakiegokolwiek uszczuplenie budżetu będzie się wiązać z niezadowoleniem odbiorców. Wszystkie zgłaszane propozycje mają swoje odzwierciedlenie w LSR.

Zgłaszano również potrzebę różnicowania oceny projektów poprzez zawarcie w lokalnych kryteriach wyboru takich rozwiązań, które pozwolą na **wyбір większej liczby beneficjentów / projektów odpowiadających na najistotniejsze problemy obszaru. Zostało to odzwierciedlone w niższych niż maksymalne kwotach wsparcia.**

Zwrócono również uwagę na **potrzebę finansowania projektów niestandardowych, które wyróżniają się nietuzinkową ofertą.** Stąd tak szerokie potraktowanie kryterium innowacyjności. Będzie to możliwe również poprzez zaplanowane działania w Palnie komunikacji, związane w szczególności z doradztwem biura LGD, animowaniem poprzez promocję dobrych praktyk (również w tworzonej bazie projektów na stronie internetowej LGD i w mediach społecznościowych), identyfikację korzyści płynących z rozwiązań innowacyjnych zwłaszcza w sferze biznesowej i społecznej, animowanie, sieciowanie i wdrożenie skutecznych „mechanizmów wymiany doświadczeń i nawiązywania współpracy.

Istotnym problemem zgłaszanym w ramach konsultacji było **maksymalne uproszczenie procedur ubiegania się o przyznanie pomocy, jak również rozliczania środków.** Kwestia ta będzie rozwiązana poprzez próbę przygotowania wspólnych z innymi LGD uniwersalnych procedur i rozwiązań, co zapewni wymianę doświadczeń i wypracowanie rozwiązań optymalnych. Jeśli będą one zbyt obciążające dla naszych beneficjentów – wdrożyły własne rozwiązania, zwracając uwagę – tak gdzie to będzie możliwe – na minimalizację obciążeń administracyjnych oraz zobowiązań.

Określone potrzeby opierały się nie tylko o zgłaszane zapotrzebowanie, ale uwzględniono również dane statystyczne z GUS oraz wnioski z badania ewaluacyjnego ex-post przeprowadzonego w 2022 r. Na tej podstawie sformułowano w LSR cele, przedsięwzięcia i wskaźniki produktu i rezultatu.

Propozycje, które nie zostały uwzględnione w LSR:

- dotyczące zakresów wsparcia, które nie mieściły się w PS dla WPR na lata 2023-2027 oraz FEP 2021-2027 skierowane do LGD w ramach Podejścia Leader / Rozwoju Lokalnego;
- problemy / potrzeby marginalne, nie dotyczące większości mieszkańców, pojedyncze problemy zaspokajające indywidualne potrzeby mieszkańców,
- propozycje mające zerowe lub najniższe poparcie w wynikach ankiet lub w trakcie organizowanych spotkań w ramach procesu partycypacji w związku z przygotowaniem LSR.

Analiza objęła wyniki badań ankietowych oraz wypracowane propozycje ze spotkań z przedstawicielami poszczególnych grup interesu sektorów, ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców. Wszystkie wykorzystane metody partycypacji zostały opisane w adekwatnym rozdziale LSR.

Główne zgłaszane uwagi do wypracowanych propozycji były to uwagi edytorskie lub usuwające niespójności, które zostały uwzględnione.

Uwzględnione poniżej zakresy wsparcia uzyskały poparcie ponad 90% przedstawicieli lokalnej społeczności.

- Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej

Propozycja spotkała się z pełnym poparciem mieszkańców (najmniej negatywnych ocen – poniżej 2%). Jako uzasadnienie wskazywano na największą użyteczność proponowanego przedsięwzięcia, gdyż zaspokaja potrzeby i zapewnia rozwój wszystkim grupom interesu sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Ponadto, jest najbardziej trwałym i najmocniej oddziałującym rozwiązaniem finansowanym ze środków publicznych.

Mieszkańcy wskazywali na potrzeby zmiany, które zaistnieją dzięki udostępnieniu ww. ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury. Zgłaszane w tym zakresie oczekiwania odnosiły się nie tylko do oferty stworzenia nowych obiektów lub poprawy jakości istniejącej infrastruktury, ale również potrzebę doposażenia istniejących obiektów, które powinny zapewniać ciekawą ofertę spędzania wolnego czasu. Oferta powinna dotyczyć szerokiej problematyki od włączenia społecznego, czy cyfrowego, po aktywizację seniorów, młodzież, czy osób

w niekorzystnej sytuacji. Wskazywano na potrzebę uwzględnienia istotnych kwestii społecznych związanych ze środowiskiem – zdrowiem, starzeniem się społeczeństwa, migracją osób młodych, niską świadomością ekologiczną mieszkańców i wielu innych zagadnień.

- Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną, Wsparcie jakości edukacji, Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej

Propozycja spotkała się z pełnym poparciem mieszkańców (nie było negatywnych ocen). Jako uzasadnienie wskazywano, iż bez dostępu do odpowiedniej oferty edukacyjnej żaden region nie może się rozwijać. Możliwość zapewnienia finansowania oferty poza edukacją formalną, czy wsparcia samej jakości edukacji jest na obszarach wiejskich wysokim priorytetem. W ramach LSR na lata 2023-2027 przewidziano do realizacji przedsięwzięcia finansowane z EFS+ - będzie to pierwsza wielofunduszowa lokalna strategia rozwoju na naszym obszarze. Dzięki temu możliwe będzie pozyskanie środków na projekty, które wcześniej nie mogły być finansowane ze środków LSR. **Wzmocnienie kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocję turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD**

Propozycja spotkała się z pełnym poparciem mieszkańców, mimo, iż część ankietowanych oraz uczestników spotkań nie miała jednoznacznego stanowiska w tym zakresie z uwagi na brak doświadczenia w tym zakresie.

Doświadczenia i wnioski w poprzedniej perspektywy wyraźnie wskazują jednak na potrzebę dalszego rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, co jest kluczową wartością dodaną Podejścia Leader. Bez możliwości wsparcia kapitału społecznego nie będzie się rozwijać żadna oddolna inicjatywa.

Wsparcie komercyjnej oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych

Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR był wskazywany jako kluczowy obszar rozwojowy, zwłaszcza, że w poprzedniej perspektywie ze środków LSR ponad połowa budżetu została skierowana na tworzenie miejsc pracy. Rozbudzone oczekiwania mieszkańców musiały się zderzyć z ograniczonym budżetem LSR na lata 2023-2027. Wskazywano na potrzeby rozwoju oferty turystycznej i okołoturystycznej, opartej na lokalnych zasobach m.in. gospodarstw rolnych. Wskazywano, z uwagi na lokalizację obszaru, na potrzebę rozwoju komercyjnej oferty spędzania wolnego czasu, co będzie docelowo dodatkowym źródłem przychodów mieszkańców.

W procesie partycypacji większość wniosków została odzwierciedlona w LSR. Część wniosków została odrzucona z przyczyn formalnych (z uwagi na obowiązujące przepisy nie mogły zostać uwzględnione w LSR).

Propozycje odrzucone z powodu braku możliwości wsparcia w ramach realizowanych programów lub braku zainteresowania złożeniem wniosków w danym zakresie:

- rozwój oferty placówek ochrony zdrowia,
- rozbudowa dróg lokalnych,
- rozbudowa sieci przystanków,
- dotowanie zakupu instalacji OZE dla mieszkańców,
- doprowadzenie sieci kanalizacji,
- przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi (brak zainteresowania),
- rozwój gospodarstw opiekuńczych (brak zainteresowania wiązał się z brakiem szczegółowych rozwiązań prawnych pozwalających na jednoznaczne określenie zasad funkcjonowania tego typu gospodarstw),
- rozwój współpracy poprzez tworzenie lub rozwój krótkich łańcuchów żywnościowych (brak zainteresowania z uwagi na współodpowiedzialność partnerów za zobowiązania określone w umowie – potencjalni beneficjenci chcieli odpowiadać jedynie za swoje projekty)
- kształtowanie świadomości obywatelskiej (zadanie to zostanie zrealizowane pośrednio przez rozwój ogólnodostępnej infrastruktury),

Wybór zakresów wsparcia jest odpowiedzią na zdiagnozowany przez mieszkańców potencjał na obszarze objętym LSR, tj.:

- 1) Walory przyrodnicze (np. zasoby naturalne, obszary chronione, czyste środowisko) – **wskazania mieszkańców 54,5%**

2) Walory kulturowe lub historyczne (np. lokalne tradycje, produkty, obrzędy, wyroby tradycyjne, potrawy, rękodzielnictwo, dobra oferta kulturalna, lokalne zespoły ludowe, działalność KGW) – **wskazania mieszkańców 65,9%**

3) Walory turystyczne lub potencjał do rozwoju turystyki (np. baza noclegowa, baza gastronomiczna, atrakcje turystyczne, szlaki piesze, rowerowe, konne, wodne, ścieżki edukacyjne) – **wskazania mieszkańców 59,8%**

4) Infrastruktura rekreacyjna (np. place zabaw, siłownie terenowe, boiska sportowe, szlaki piesze, rowerowe i inne) – **wskazania mieszkańców 58,8%**

5) Warunki sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości – **wskazania mieszkańców 41,5%**

6) Obszary atrakcyjne inwestycyjne – **wskazania mieszkańców 40,2%**

7) Możliwość wdrożenia oferty na zdrowy i aktywny tryb życia – **wskazania mieszkańców 52,4%**

8) Aktywność organizacji pozarządowych (np. Kół Gospodyń Wiejskich, Ochotniczych Straży Pożarnych, kościołów lub związków wyznaniowych, lokalnych stowarzyszeń, fundacji, grup nieformalnych) – **wskazania mieszkańców 47,6%**

Powyżej wylistowane zakresy wsparcia znajdują również odzwierciedlenie w zidentyfikowanych przez mieszkańców problemach na obszarze objętym LSR:

1) Starzenie się społeczeństwa – **wskazania mieszkańców 43,9%**,

2) Emigracje / migracje zarobkowe – **wskazania mieszkańców 23,2%**

3) Emigracja / migracja młodych osób – **wskazania mieszkańców 36,6%**

4) Zbyt mała rozpoznawalność oferty turystycznej regionu (gastronomicznej, atrakcji i produktów turystycznych) Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna (np. szlaki piesze, rowerowe i inne, ścieżki edukacyjne, miejsca odpoczynku, baza noclegowa, gastronomiczna, atrakcje i produkty turystyczne) – **wskazania mieszkańców 35,4%**

5) Niska jakość oferty spędzania wolnego czasu (niewielka dostępność infrastruktury rekreacyjnej) – **wskazania mieszkańców 34,1%**

6) Niska jakość usług edukacyjnych – **wskazania mieszkańców 20,7%**

7) Niska przedsiębiorczość mieszkańców – **wskazania mieszkańców 26,8%**

8) Niskie zaangażowanie lokalnej społeczności w działania inicjowane na obszarze LSR – **wskazania mieszkańców 30,5%**

9) Niskie wykorzystanie nowoczesnych technologii, cyfryzacji – **wskazania mieszkańców 22%**

10) Mała liczba centrów kultury i miejsc spotkań dla młodzieży – **wskazania mieszkańców 24,4%**

11) Niska świadomość ekologiczna mieszkańców – **wskazania mieszkańców 25,6%**

12) Niekorzystna sytuacja kobiet wiejskich w zakresie zatrudnienia – **wskazania mieszkańców 31,7%**

13) Niska innowacyjność w działalności społecznej i gospodarczej – **wskazania mieszkańców 22%**

Są one również odzwierciedleniem zgłaszanych propozycji zmian i potrzeb rozwojowych.

ROZDZIAŁ IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

LSR na lata 2023-2027 będzie wdrażana w formule wielofunduszowej. W przypadku EFRROW powinna wykazywać większy poziom specjalizacji i ukierunkowanie na osiągnięcie najistotniejszych, maksymalnie 3 celów. Takich ograniczeń nie wprowadzono dla EFS+, ale wskazano konkretne cele szczegółowe i działania możliwe do realizacji w formule RLKS. Dlatego też, aby cele LSR zostały precyzyjnie określone i stanowiły odpowiedzi na zdiagnozowane problemy, przeprowadzono staranną analizę potrzeb i potencjału obszaru objętego LSR. Jedynie w ten sposób można było zaplanować działania i racjonalnie wykorzystać dostępne budżety.

Identyfikacja potencjału obszaru objętego LSR wraz z czynnikami hamującymi została przeprowadzona na kilku poziomach partycypacji, szczegółowo omówionych we wcześniejszych rozdziałach. Zapewniono udział przedstawicieli zidentyfikowanych grup interesu sektorów: społecznego, publicznego oraz gospodarczego, a także udział mieszkańców, w tym ludzi młodych, seniorów oraz osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

Analiza umożliwiła identyfikację mocnych stron, determinujących rozwój oraz ocenę zagrożenia, które mogą stanowić przyszłe ograniczenia w osiąganiu założonych celów. Zidentyfikowano zarówno czynniki wewnętrzne, jak i zewnętrzne mające wpływ na obszar LGD „Kraina Sanu” oraz jego mieszkańców.

Dodatkowym źródłem danych, poza bazą danych GUS, był raport z ewaluacją zewnętrzną ex-post za okres 2014-2020.

W tym rozdziale najpierw przedstawiono analizę SWOT, która została opracowana w wyniku spotkań konsultacyjnych, wywiadów grupowych, indywidualnych, wyników ankiet, wniosków grup roboczych ds. przygotowania LSR oraz decyzji uczestników warsztatu strategicznego. Następnie, korzystając z danych GUS, krótko omówiono kluczowe zagadnienia istotne z punktu widzenia rozwoju obszaru objętego LSR. Dzięki takiemu podejściu uzyskano pełny obraz potrzeb i potencjału.

Okresem referencyjnym były lata 2017-2021, ponieważ obrazują one kluczowe dla analizy trendy społeczno-gospodarcze zachodzące w ostatnich latach na obszarze objętym LSR, wraz z określeniem konsekwencji i wyzwań rozwojowych. Analiza kilkuletniego okresu umożliwiła również określenie kierunku zmian, ich dynamiki oraz identyfikację „momentów przełomowych” i wyznaczenie trendów rozwojowych na przyszłość. Takie podejście minimalizowało w pewnym sensie ryzyko związane z zakłóceniami, które mogłyby wprowadzić zakłamaną obraz danej sytuacji. Na przykład, wystąpienie pandemii COVID-19 spowodowało gospodarcze zawirowania i trudności na rynku pracy. Pominięcie w analizie najświeższych danych lub informacji z poprzednich lat, które odzwierciedlały dobrą koniunkturę i spadek bezrobocia, mogłyby prowadzić do mylnego odczytania lokalnego poziomu przedsiębiorczości. Natomiast rok 2021 to okres, w którym światowa gospodarka zaczęła się ożywiać i stopniowo odrabiać straty wynikające z lockdownów. Ujęcie wskaźników z tego roku pozwoli na pełne zrozumienie tendencji rozwojowych obszaru. W podsumowaniu analizy potrzeb i potencjału obszaru LSR, przedstawiono matrycę, która ukazuje główne problemy, z których wynikają konkretne potrzeby rozwojowe, a także zasoby, które można wykorzystać do przezwyciężenia trudności i zmierzenia się wyzwaniami dla obszaru objętego LSR. Matryca zawiera również identyfikację obszarów, na które LSR może wpływać oraz grup docelowych, do których skierowane będą nabory wniosków.

4.1 Analiza SWOT

Przeprowadzenie analizy SWOT jako głównej metody strategicznej, pozwoliło na identyfikację czynników wewnętrznych, tj. mocnych i słabych stron oraz czynników zewnętrznych, tj. szans oraz zagrożeń. Analiza obrazuje aktualną sytuację LGD „Kraina Sanu” i pojawiające się wyzwania, przez pryzmat indywidualnych opinii mieszkańców konkretnego obszaru oraz przedstawicieli innych interesariuszy. Jest to wyjątkowo cenna analiza, gdyż – pomijając kwestie zasad sporządzania analizy SWOT – stanowi odzwierciedlenie obrazu obszaru widzianego z perspektywy mieszkańców, ich potrzeb i oczekiwań.

Wybór obszarów do analizy wynikał z zapisów zawartych PS dla WPR 2023-2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS). Z drugiej strony stanowił odpowiedź na cele i działania Funduszy Europejskich dla Podkarpacia skierowanych do wdrażania w ramach RLKS.

Skrócona analiza SWOT w ogólnym zarysie pokazuje kluczowe aspekty, które należy uwzględnić planując długofalowy rozwój obszaru LGD „Kraina Sanu”.

Tabela nr 13 Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Położenie geograficzne – atrakcyjne tereny przyrodniczo – środowiskowe (rzeka San, rzeka Wisłok, duża lesistość, mało zagrożeń środowiskowych)	Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna (szlaki, miejsca odpoczynku itp.)
Produkcja owoców miękkich	brak miejsc opieki dla seniorów i niepełnosprawnych
Potencjał w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej, szlaków, ścieżek, Nordic Walking	Pogłębiający się brak zaangażowania społecznego, w szczególności wśród ludzi młodych
Duży potencjał ludzki w tym duża liczba grup nieformalnych (KGW, zespoły ludowe)	Mała liczba centrów kultury i miejsc spotkań dla mieszkańców, zwłaszcza młodzieży
Potencjał do produkcji zdrowej żywności, produktów lokalnych	Niewystarczające możliwości rozwoju dla małych gospodarstw rolnych

Aktywni lokalni liderzy	Uboga baza noclegowa i gastronomiczna
Bogate zasoby dziedzictwa historycznego i kulturowego, w tym twórcy ludowi,	Słaba promocja twórców ludowych i produktów lokalnych
Unikalne formy ochrony przyrody, w tym obszary chronionego krajobrazu, obszary europejskiej sieci Natura 2000, rezerваты przyrody, pomniki przyrody ,	Słaba jakość infrastruktury technicznej (drogowej, komunikacyjnej)
Potencjał do rozwoju oferty spędzania wolnego czasu	Niewystarczający standard wyposażenia placówek szkolnych na obszarach wiejskich
Wysoka świadomość ekologiczna mieszkańców w zakresie wykorzystanie OZE	Brak ofert edukacji nieformalnej podnoszącej kompetencje i kwalifikacje
Brak uciążliwego przemysłu	Oferta edukacyjna niedostosowana do rynku pracy
Partnerska współpraca w ramach sektorów : publicznego, gospodarczego i społecznego	Niekorzystna sytuacja kobiet wiejskich w zakresie zatrudnienia
SZANSE	ZAGROŻENIA
Możliwość rozwoju infrastruktury sportowej i rekreacyjnej w ramach turystyki weekendowej lub oferty spędzania wolnego czasu	Emigracja zarobkowa ludzi, głównie młodych mieszkańców
Gospodarka doświadczeń w formie zagród edukacyjnych, jako alternatywa rozwoju małych gospodarstw	Wyludnianie się obszarów wiejskich w poszukiwaniu wyższej jakości życia
Rozwój oferty usług turystycznych skierowanej do rodzin	Brak perspektyw rozwoju rolnictwa z uwagi na rozdrobnienie gruntów, słabej klasy gleby
Aktywność stowarzyszeń i innych organizacji społecznych	Niskie ceny płodów rolnych, brak rynków zbytu (niekonkurencyjne ceny produkcji rolnej z małego gospodarstwa o tradycyjnych metodach upraw)
Możliwość stworzenia spójnej sieci szlaków turystycznych	Starzejące się społeczeństwo
Bogate zasoby kulturowe i dziedzictwa historycznego	Kryzys gospodarczy, wysoka inflacja, trudność z utrzymaniu się na rynku z uwagi na brak korzyści skali
Korzystne warunki do rozwoju OZE	Ograniczenia w dostępie do rynku pracy
Możliwość wykorzystania lokalnych zasobów obszaru w celu pobudzenia przedsiębiorczości	Skomplikowane procedury w pozyskiwaniu środków zewnętrznych
Reemigracja ludzi na wieś	Wzrost obciążeń fiskalnych w prowadzeniu działalności gospodarczej
	Rosnące zagrożenia środowiska naturalnego spowodowane działalnością człowieka i niską świadomością ekologiczną w wielu obszarach

Źródło: opracowanie własne podstawie indywidualnych opinii mieszkańców.

Zagadnienia wynikające z analizy SWOT zostały szczegółowo omówione w ramach kluczowych problemów społeczno-gospodarczych objętych analizą. Wśród najważniejszych należy wskazać:

4.2 Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia LSR

Przeprowadzone analizy oraz konsultacje, wywiady i wyciągnięte wnioski ze spotkań, ankiet stanowiły pomoc w identyfikacji grup społecznych szczególnie istotnych dla budowy i rozwoju potencjału obszaru LSR. Kluczowe potrzeby rozwojowe dotyczą w szczególności atrakcyjnej oferty zatrudnienia, aktywizacji, integracji i większego włączenia społecznego młodzieży, osób starszych, osób w niekorzystnej sytuacji oraz poprawy dostępu do infrastruktury i usług dla mieszkańców, wzmocnienia kapitału społecznego oraz budowania potencjału organizacji

pozarządowych, czy poszukiwania innowacyjnych rozwiązań dla rozwoju wsi oraz wsparcia gospodarstw rolnych w poszukiwaniu źródeł dywersyfikacji dochodów, możemy wyróżnić następujące grupy docelowe.

Tabela nr14 grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia LSR

Przedsiębiorcy	Sektor małych i średnich przedsiębiorstw odgrywa kluczową rolę w tworzeniu nowych miejsc pracy i przeciwdziałaniu migracji młodych ludzi do miast zatem wymaga szczególnego wsparcia szczególnie mając na uwadze kluczowe problemy obszaru LSR.
Organizacje pozarządowe	Jednym z głównych wyzwań, przed którym stają organizacje społeczne, jest brak odpowiedniego wyposażenia i ograniczone możliwości pozyskiwania finansowania na swoje planowane projekty oraz brak możliwości stworzenia stałych kadr – zatrudnienia merytorycznie przygotowanych osób. Mimo to, te organizacje posiadają ogromny potencjał oraz kreatywne pomysły na współpracę z innymi podmiotami. Niestabilne wsparcie finansowe często staje im jednak na drodze, uniemożliwiając realizację tych wartościowych inicjatyw.
Mieszkańcy	W każdym działaniu realizowanym zarówno przez LGD jak i poszczególnych wnioskodawców, to właśnie mieszkańcy są ostatecznymi beneficjentami. Dlatego, uwzględniając wyniki spotkań konsultacyjnych, szczególnie pod kątem wzmocnienia kapitału społecznego, zwiększenia aktywizacji i włączenia szczególnie osób w niekorzystnej sytuacji, mieszkańcy zostali wyodrębnieni jako główna grupa docelowa.
Jednostki sektora finansów publicznych	Konsekwencją trwającego od czasu pandemii Covid-19 spowolnienia gospodarczego, wzrostu inflacji i malejących dochodów mieszkańców, jest zmniejszający się tych jednostek. Jednocześnie, rosną oczekiwania społeczności wobec tworzenia usług o charakterze niekomercyjnym, mających na celu poprawę jakości życia w tym zapewnienie możliwości spędzania wolnego czasu. Z tego powodu zdecydowano o wyróżnieniu JSFP jako oddzielnej grupy docelowej
Osoby młode.	Jak pokazały badania prowadzone na etapie opracowania LSR, młodzi ludzie nie widzą przyszłości w swoim miejscu zamieszkania. Brak możliwości znalezienia pracy poza sektorem rolnictwa, niska rentowność małych gospodarstw rolnych, ograniczony dostęp do infrastruktury publicznej i niedostateczna oferta aktywnego spędzania czasu to niektóre ze wskazywanych problemów. W przypadku osób młodych oferta spędzania wolnego czasu jest najczęściej dostępna na etapie uczęszczania do szkoły podstawowej (tj. ok 14 r.ż.). Z reguły są to zajęcia pozalekcyjne, kółka zainteresowań, zajęcia sportowe. W tym czasie zarówno szkoły jak i gminy pozyskują dotacje na organizację tego typu zajęć. Natomiast osoby młode w wieku 14 – 25 lat jeżeli chce skorzystać z oferty zajęć zarówno edukacyjnych czy sportowych, rekreacyjnych to z reguły są to oferty komercyjne zlokalizowane w najbliższych miastach / miasteczkach i w dodatku łączone z osobami dorosłymi (z uwagi na oszczędność kosztów). Brakuje ogólnodostępnych, niekomercyjnych ofert spędzania czasu wolnego w miejscu zamieszkania. Ofert, które nie obciążałyby dodatkowo domowego budżetu i były na tyle atrakcyjne, że osoby młode chciałyby z nich korzystać. Istniejąca infrastruktura w postaci np. boisk czy sal gimnastycznych jest dostępna w określonych godzinach i dla zorganizowanej grupy co nie zawsze jest możliwe do spełnienia przez co, w praktyce oferta staje się niedostępna.
Seniorzy	Starzenie się społeczeństw to niestety globalny trend, z którym mierzą się społeczności na całym świecie. Wyzwaniem jest stworzenie atrakcyjnej oferty aktywności i integracji społecznej, aby osoby starsze mogły w pełni wykorzystać swój potencjał, wiedzę i doświadczenie dla rozwoju obszaru LGD oraz wzmocnienia kapitału społecznego. W ostatnich latach w przestrzeni publicznej coraz częściej zaczęły powstawać inicjatywy na rzecz seniorów w tym np. kluby seniora, jednakże z uwagi na ograniczone środki finansowe ich oferta jest niewystarczająca w stosunku do potrzeb i problemu starzejącego się społeczeństwa.

	<p>Ponadto, kluby seniora organizują z reguły zajęcia manualne takie jak rękodzieło czy wyjazdy do teatrów. Mając na uwadze ogromny potencjał tej grupy społecznej oraz wyrażane przez nich potrzeby brakuje oferty wzmacniającej ich kompetencje w kontekście zmian otaczającego świata i wyzwań w tym technologicznych i ekologicznych. Aby utrzymać na wysokim poziomie szeroko rozumianą aktywność tej grupy docelowej należy zaproponować działania, które będą na tyle ważne, atrakcyjne, że znów uwierzą w siebie, w swoją wiedzę, wagę życiowej mądrości i doświadczenia i jednocześnie zmotywują do wyjścia z domu oraz zaangażowania się w działania sprzyjające rozwojowi miejsca, w którym mieszkają.</p>
<p>Osoby w niekorzystnej sytuacji</p>	<p>Mimo postępu społecznej świadomości i istnienia dedykowanych programów wsparcia, osoby z niepełnosprawnościami wciąż doświadczają wykluczenia społecznego. Borykają się z trudnościami w integracji społecznej, znalezieniu pracy oraz dostępie do publicznej infrastruktury, która często pozostaje niedostępna z powodu barier architektonicznych. Również ich opiekunowie, z uwagi na niemalże całodobowe zaangażowanie związane z opieką nad osobą niepełnosprawną, są w pewien sposób wykluczeni z aktywności społecznej a niekiedy również zawodowej.</p> <p>Kobiety, odgrywają kluczową rolę w organizacjach pozarządowych, angażując się w organizację różnorodnych wydarzeń i podejmując formalne sprawy. Warto również zauważyć, że większość kobiet równocześnie zajmuje się wychowywaniem dzieci, prowadzeniem gospodarstwa domowego i zaangażowaniem w pracę w gospodarstwie rolnym, które w dużej części przypadków nie przynosi oczekiwanych zysków. Ponadto, z uwagi na obowiązki bardzo często nie mogą podjąć pracy zawodowej. Ze względu na to wielkie obciążenie, wymagają szczególnego wsparcia.</p> <p>Rolnictwo na obszarze LGD ma często postać niewielkich, rodzinnych gospodarstw, które z pokolenia na pokolenie. Niestety, malejąca opłacalność produkcji rolnej stwarza liczne wyzwania finansowe dla rolników z małych gospodarstw rolnych. Ponadto, brak dostępu do fachowej wiedzy i doradztwa utrudnia znalezienie skutecznych rozwiązań, które pozwoliłyby zwiększyć dochody bez konieczności rezygnacji z prowadzenia gospodarstwa. Dodatkowo, mimo ogólnego spadku bezrobocia, jak pokazują dane statystyczne GUS, często członkowie gospodarstw rolnych, choć nieformalnie zatrudnieni, nie są zarejestrowani w Urzędach Pracy jako osoby bezrobotne, stanowiąc tym samym znaczną grupę, która znajduje się w sferze tzw. ukrytego bezrobocia.</p> <p>Jak wynika z obserwacji, migranci nie angażują się aktywnie w lokalne życie społeczności, skupiając się na rozwiązywaniu własnych problemów.</p> <p>Kolejną grupą osób w niekorzystnej sytuacji, pomimo obserwowanego spadku wskaźników w tym zakresie są osoby bezrobotne/szukające pracy. Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych może z jednej strony być kojarzone z rozwojem obszaru ale z drugiej jedną z przyczyn są migracje młodych osób do dużych ośrodków miejskich. Obszar LSR, jeżeli ma się rozwijać i być konkurencyjny nie może pozwolić sobie na odpływ tak cennego kapitału dlatego też działania z zakresu przedsiębiorczości będą w dużej mierze kierowane do osób pozostających bez pracy, aby przywrócić im godność i motywację do pozostania w miejscu zamieszkania.</p> <p>Osoby bezrobotne, ze względu na ograniczone możliwości finansowe, mają ograniczony dostęp do wielu form aktywności. Dlatego też, osoby te wymagają specjalnego/dedykowanego wsparcia, stanowiącego odpowiedź na zdiagnozowane uprzednio potrzeby.</p> <p>Mieszkańcy obszarów po-PGR. Wprawdzie, dla tej grupy nie wyszczególniono oddzielnych przedsięwzięć, ale mając na uwadze, że na obszarze LSR znajdują się miejscowości, w których funkcjonowały PGR-y, planując konkretne operacje w ramach poszczególnych przedsięwzięć, należy mieć również na uwadze tę grupę społeczności.</p>

Źródło: opracowanie własne

4.3 Zagospodarowanie przestrzenne/układ osadniczy

Jednym z kluczowych wymogów związanych z realizacją projektów finansowych ze środków UE w ramach LSR jest dostosowanie ich do wymogów wynikających z odrębnych przepisów. Podstawowym narzędziem kształtowania polityki przestrzennej w Polsce są studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz sporządzone na ich podstawie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Plany miejscowe obejmują znaczną część obszaru gmin członkowskich LGD w ich granicach administracyjnych i są spójne z przyjętymi celami zarówno konkretnych gmin jak i województwa.

W ramach LSR na lata 2023-2027 planuje się realizację szeregu indywidualnych przedsięwzięć z zakresu przedsiębiorczości (inwestycje produkcyjne) oraz infrastruktury (inwestycje infrastrukturalne), zapewniającej w poprawę oferty spędzania wolnego czasu. Na obszarze objętym LSR każda z gmin członkowskich na bieżąco aktualizuje Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego, które dodatkowo widoczne są w Systemie Informacji Przestrzennej dostępnej online. Dlatego też każdy beneficjent będzie zobowiązany do przestrzegania obowiązujących zapisów MPZP.

4.4 Stan infrastruktury w kontekście potrzeb rewitalizacji

Skierowane w ramach RLKS instrumenty wsparcia finansowane ze środków EFRROW oraz EFS+ nie przewidują wspierania zadań z zakresu rewitalizacji. Zagadnienie jest ważne dla rozwoju obszaru, jednak nie było poruszane w trakcie spotkań i konsultacji z mieszkańcami, gdyż nie będzie możliwości zaspokojenia ewentualnych potrzeb w tym zakresie.

4.5 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości

Wszystkie gminy należące do LGD „Kraina Sanu” odnotowują wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej na swoim terenie. Od 2017 r. liczba ta wzrosła średnio o 20% i w 2021 r. łącznie na obszarze LGD było ich 3520. Najwięcej od 2017 r. przybyło ich w gminach Tryńcza i Wiązownica, odpowiednio - 138 i 137 podmiotów.

Tabela nr 15 Podmioty gospodarki narodowej ogółem

Nazwa gminy	2017	2018	2019	2020	2021
Jarosław	831	835	887	937	962
Wiązownica	736	746	792	832	873
Kuryłówka	313	336	348	361	372
Adamówka	219	225	240	250	268
Sieniawa	383	396	419	444	476
Tryńcza	431	461	479	521	569
Razem obszar LSR	2913	2999	3165	3345	3520

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Na obszarze objętym LSR odnotowujemy zwiększanie się liczby podmiotów wpisanych do systemu REGON, średnio o 23% od 2017 r. Najwięcej podmiotów wpisanych do REGON przybyło w gminach Sieniawa i Tryńcza, odpowiednio 159 i 158. Średnio w 2021 r. w każdej gminie było ok. 700 podmiotów wpisanych do REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Tabela nr 16 Podmioty wpisane do REGON na 10 tys. ludności

Nazwa gminy	2017	2018	2019	2020	2021
Jarosław	630	632	671	712	732
Wiązownica	629	638	676	714	749
Kuryłówka	549	586	610	642	671
Adamówka	537	552	592	611	660

Sieniawa	545	565	595	650	704
Tryńcza	510	545	564	615	668
Razem obszar LSR	3400	3518	3708	3944	4184

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym może świadczyć również o tym, czy dany region rozwija się dobrze. Poza gminą Adamówka, we wszystkich gminach z obszaru LGD nowo zarejestrowanych podmiotów przybyło, średnio o 15% od 2017 r. Najwięcej przybyło ich w gminie Wiązownica – 50 podmiotów.

Tabela nr 17 Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym

Nazwa gminy	2017	2018	2019	2020	2021
Adamówka	104	85	116	104	87
Kuryłówka	110	101	119	98	118
Jarosław	88	127	98	76	94
Sieniawa	97	96	98	84	113
Tryńcza	94	117	88	117	120
Wiązownica	80	112	97	115	130
Razem LGD	573	638	616	594	662

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

4.6 Rynek pracy

Na przestrzeni ostatnich lat sukcesywnie zmniejszała się liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne. W latach 2017- 2021 średnio dla gmin z obszaru LGD „Kraina Sanu” o 18%. Najbardziej dynamicznym tempem spadku osób bez pracy charakteryzuje się gmina Adamówka, gdzie od 2017 r. liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne spadła o 34,34% i w 2021 r. było 130 osób.

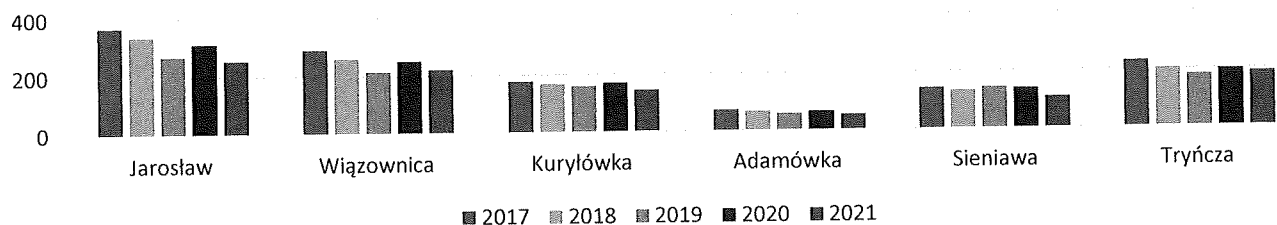
Tabela nr 18 Liczba bezrobotnych ogółem.

Nazwa gminy	2017	2018	2019	2020	2021
Jarosław	766	719	575	681	579
Wiązownica	608	554	457	560	503
Kuryłówka	328	309	318	347	290
Adamówka	198	166	139	153	130
Sieniawa	319	306	316	307	261
Tryńcza	552	461	467	513	498
Razem LGD	2771	2515	2272	2561	2261

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

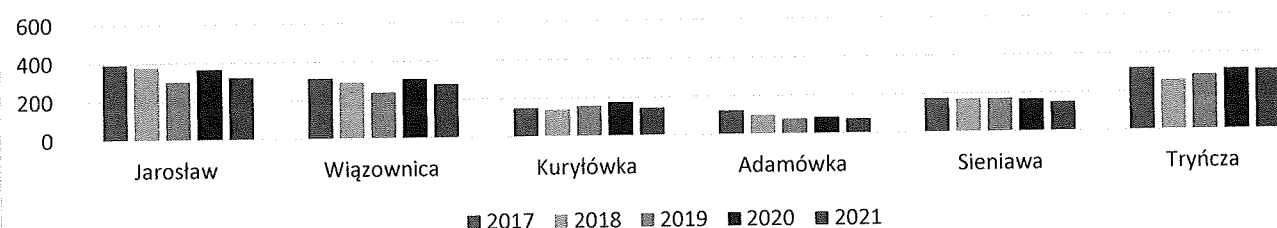
Analizując problem bezrobocia w podziale według płci, największy procentowy spadek bezrobocia wśród mężczyzn w okresie 2017-2021 nastąpił w gminie Jarosław – o 31,27% z kolei wśród kobiet w gminie Adamówka, tj. o 31,20%. Najwolniejsze tempo spadku osób bez pracy w przypadku mężczyzn notuje się w gminie Tryńcza – 17,37% zaś w przypadku kobiet – w gminie Kuryłówka, ponieważ tam spadek bezrobocia w tej kategorii nastąpił o zaledwie 2,68%.

Wykres nr 2 Liczba bezrobotnych wg. płci – mężczyźni

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres nr 3 Liczba bezrobotnych wg. płeć – kobiety

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Pozytywną tendencję na rynku pracy potwierdzają również dwa inne wskaźniki badające rynek pracy, tj. „udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym - %” oraz „pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym – osoba”. Jedynie w przypadku gminy Jarosław nastąpił spadek liczby osób pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym.

Tabela nr 19 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym - %

	2017	2018	2019	2020	2021
Jarosław	9,2	8,6	6,9	8,4	7,2
Wiązownica	8,1	7,5	6,2	7,8	7,0
Kuryłówka	9,0	8,6	8,9	10,1	8,5
Adamówka	7,7	6,4	5,4	6,2	5,3
Sieniawa	7,0	6,8	7,0	7,2	6,1
Tryńcza	10,3	8,6	8,7	9,8	9,5
Średnia LGD	8,55	7,75	7,18	8,25	7,27

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela nr 20 Pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym – osoba

	2017	2018	2019	2020	2021
Jarosław	194,1	208,1	222,0	191,3	155,9
Wiązownica	94,7	106,7	116,6	120,2	125,6
Kuryłówka	95,7	102,1	95,3	99,4	121,3
Adamówka	140,0	170,1	188,5	180,1	183,9
Sieniawa	202,4	218,7	224,1	225,8	227,3
Tryńcza	107,7	116,1	119,8	141,8	150,5
Średnia LGD	139,1	153,63	161,05	159,77	160,75

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Jednym z głównych celów LSR będzie zapobieganie exodusowi mieszkańców do miasta poprzez rozwój przedsiębiorczości. Ludzi w miejscu zamieszkania może zatrzymać tylko praca, tj. nowe miejsca pracy adekwatne

do oczekiwań. Sytuacja optymalna, najbardziej wiążąca ludzi z miejscem zamieszkania, to tworzenie miejsc pracy przez nich samych, czyli podejmowanie działalności na własny rachunek. Ten kierunek rozwoju obszaru LSR będzie jednym z priorytetów LGD. Dotychczas cieszył się dużym powodzeniem, dlatego zostanie na niego skierowana znaczna część budżetu LSR. Wsparcie lokalnej przedsiębiorczości realizowanej na małą skalę, w celu zaspokojenia potrzeb mieszkańców, było jednym z kluczowych elementów podnoszonych w trakcie identyfikacji potrzeb.

Wykorzystując potencjał obszaru (m.in. położenie geograficzne, walory przyrodnicze i kulturowe, potencjał do rozwoju zagród edukacyjnych i infrastruktury rekreacyjnej) LGD „Kraina Sanu”, wzorem poprzedniego okresu programowania, będzie promować działania związane z rozwojem przedsiębiorczości (podejmowanie i rozwijanie pozarolniczej działalności oraz działalności wspierane w związku z ofertą gospodarki doświadczeń w zagrodach edukacyjnych). Będą wykorzystywane do tego możliwości Planu komunikacji, tj. spotkania informacyjne, szkolenia i warsztaty dla Beneficjentów, podczas których będą pokazywane dobre praktyki z ostatnich kilku lat, jak również korzyści ze wsparcia pozyskanego w ramach LSR.

Do spadku bezrobocia przyczyniły się również działania w zakresie rozwoju przedsiębiorczości realizowane przez LGD „Kraina Sanu”, ponieważ w wyniku realizacji projektów utworzono 36 miejsc pracy.

Planuje się promowanie przedsiębiorców, którzy ubiegając się o wsparcie będą deklarować utworzenie miejsca pracy dla osób ze zdiagnozowanych w LSR jako osoby w niekorzystnej sytuacji, osoby młode lub seniorzy. Samo tworzenie miejsc pracy nie będzie jednak kluczowym celem – ta perspektyw programowania UE wyraźnie wskazuje na potrzebę poprawy jakości życia na obszarze poprzez zwiększenie oferty usług komercyjnych skierowanych do mieszkańców.

Dodatkową zachętą dla tworzenia nowych miejsc powinny być działania mające na celu budowanie wykwalifikowanej kadry pracowniczej, z kompetencjami odpowiadającymi oczekiwaniom pracodawców. W tym celu powinny być realizowane działania z zakresu edukacji, w tym edukacji nieformalnej, które w większym stopniu przygotowują młode pokolenia lub osoby w niekorzystnej sytuacji do konkurencyjnego wejścia na rynek pracy.

4.7 Działalność sektora społecznego

Obszar objęty LSR jest wysoko uspołeczniony, a mieszkańcy przejawiają aktywność społeczną, wyrażającą się także poprzez zakładanie wszelkiego rodzaju organizacji pozarządowych. Niska aktywność i potrzeba integracji dotyczy głównie osób młodych, mieszkańców czynnych zawodowo, które mają zatrudnienie poza obszarem LSR lub wychowują dzieci (brak dyspozycyjności z uwagi na zobowiązania zawodowe lub rodzinne).

Analiza dostępnych danych obszaru objętego LSR potwierdza istnienie kilkudziesięciu lokalnych Stowarzyszeń, których Członkowie skupiają się na promowaniu regionalnych wydarzeń, lokalnych produktów, przekazują lokalne tradycje i aktywizują społeczność poprzez organizację wydarzeń integracyjnych. Wśród nich działa również LGD „Kraina Sanu”, którego to zasługą jest m.in. duża liczba produktów lokalnych zgłoszonych na listę Produktów Tradycyjnych.

Według danych GUS w 2021 r. na terenie gmin działało 179 organizacji na 10 tys. mieszkańców. Poza gminą Sieniawa, w której od 2017 r. liczba organizacji zmniejszyła się o 5 podmiotów, we wszystkich pozostałych gminach liczba ich wzrosła, średnio o 6,55%.

Tabela nr 21 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Nazwa gminy	2017	2018	2019	2020	2021
Jarosław	27	27	29	29	29
Wiązownica	32	40	39	42	42
Kuryłówka	32	33	33	34	32
Adamówka	20	20	20	20	22
Sieniawa	33	24	26	26	28
Tryńcza	24	21	24	25	26
Razem LGD	168	165	171	176	179

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

4.8 Problemy społeczne

Głównym problemem społecznym zdiagnozowanym na obszarze objętym LSR jest starzenie się społeczeństwa, niska aktywność osób młodych oraz wykluczenie osób w niekorzystnej sytuacji. Ten niekorzystny trend dotyczy całego kraju. Ma to już swoje konsekwencje we wzroście zapotrzebowania na usługi zdrowotne oraz opiekuńcze na obszarze. Stopniowe zmniejszanie się liczby ludności będzie również przyczyną spowolnienia rozwoju gospodarczego. Stąd potrzeba dostosowania obszaru LSR do nowych wyzwań związanych ze znaczącym wzrostem liczby osób starszych w strukturze populacji oraz podejmowanie działań ograniczających odpływ ludzi młodych oraz zwiększenie ich aktywności w życiu lokalnej społeczności (np. poprzez skierowanie wsparcia na kształcenie lokalnych liderów).

Niezbędne będzie również wdrożenie mechanizmów zachęty dla młodych do większego zaangażowania się w działania lokalnej społeczności, dzięki czemu będą postrzegać obszar LSR jako miejsce przyjazne do zamieszkania. Ponadto, zainicjowanie działań ograniczających wszelkie formy wykluczenia będzie sprzyjać budowaniu aktywnej społeczności lokalnej.

Od 2017 r. na obszarze objętym LSR sukcesywnie wzrasta odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem. Najwyższy wzrost notowany jest w gminie Sieniawa – 2,40%, najwolniejszy zaś w gminie Tryńcza 0,40%

Tabela nr 22 Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem

Nazwa gminy	2017	2018	2019	2020	2021
Jarosław	13,8	14,4	15,1	15,6	15,9
Wiązownica	13,0	13,4	13,9	14,3	14,6
Kuryłówka	14,8	14,7	15,0	15,5	15,6
Adamówka	15,4	15,6	16,4	16,4	16,9
Sieniawa	12,8	13,4	14,0	15,0	15,2
Tryńcza	14,4	14,5	14,8	14,7	14,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Ponadto, dostępne dane GUS pokazują, że na przestrzeni ostatnich kilku lat obciążenie demograficzne rozumiane jako wskaźnik wyrażający stosunek osób w wieku 65+ lat, do osób w wieku 15-64 lata (im ta liczba jest wyższa, tym seniorzy są większym obciążeniem dla gospodarki i osób pracujących) sukcesywnie wzrastał. Na obszarze objętym LSR, od 2017 r. współczynnik ten wzrósł o ok. 2,83%.

Tabela nr 23 Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi

Nazwa gminy	2017	2018	2019	2020	2021
Jarosław	19,6	20,8	21,9	23,0	23,6
Wiązownica	18,5	19,2	20,0	21,1	21,7
Kuryłówka	21,3	21,4	21,9	23,0	23,2
Adamówka	22,3	22,5	23,8	24,6	25,1
Sieniawa	17,9	18,8	19,6	21,4	21,7
Tryńcza	20,9	21,0	21,5	21,7	22,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W latach 2017-2021 na obszarze objętym LSR zmniejszyła się liczba osób korzystających z środowiskowej pomocy społecznej. W 2021 r. w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, z takiej pomocy korzystały łącznie 4834 osoby. Najwięcej w gminie Adamówka 1591 osób, najmniej w gminie Jarosław – 495 osób.

Bardzo często konieczność korzystania z pomocy społecznej wynika z trudnej sytuacji życiowej, jak np. opieka nad starszymi członkami rodziny, co powoduje ograniczone możliwości podjęcia zatrudnienia.

LGD „Kraina Sanu”, wykorzystując dostępność dodatkowych funduszy w ramach EFS+ ma możliwość prowadzenia działań z zakresu usług społecznych na rzecz osób w wieku senioralnym, dzięki którym część osób w wieku produkcyjnym zostałaby odciążona i mogłaby podjąć zatrudnienie.

Tabela nr 24 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Nazwa gminy	2017	2018	2019	2020	2021
Jarosław	767	713	636	495	495
Wiązownica	1 096	963	874	754	692
Kuryłówka	1 150	991	844	759	692
Adamówka	2 131	2 136	2 034	1 723	1 591
Sieniawa	1 129	969	887	754	564
Tryńcza	1 252	1 211	1 040	953	800

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

4.9 Dziedzictwo kulturowe/zabytki

Zasadniczym warunkiem zachowania własnej kultury i jej trwania jest przekaz dziedzictwa kulturowego i ukazywanie historii regionu kryjącej się w licznych kapliczkach, kościołach czy też fascynujących zakątkach obszaru.

„Kraina Sanu” to wymarzone miejsce dla miłośników historii i kultury. Przez stulecia walory kulturowe i historyczne, współtworzyły wielkie rody jak np. Tarnowskich, Sieniawskich, Czartoryskich, Potockich po których zachowały się liczne rezydencje magnackie, założenia dworskie i parkowe. Nad wieloma wioskami górują dachy historycznych świątyń, czasami różnych wyznań i obrządków, bo „Kraina Sanu” tu kulturowy tygiel: tutaj nad Sanem mieszczą się tradycja polska, rzymsko-katolicka, z obyczajami i kulturą żydowską, rosyjską a nawet niemiecką. Po sąsiadach pozostały do dziś piękne kirkuty i urokliwe cerkwie. Jakże liczne na obszarze LGD są kapliczki i krzyże. Spotkać je można przy drogach, daleko w polach, a nawet w leśnych ostępach. Niemal każda z architektonicznych perełek ma do „opowiedzenia” młodemu pokoleniu i turystom jakąś ciekawą legendę lub jak najbardziej prawdziwą historię. Ta różnorodność to kolejny atut obszaru objętego LSR.

Perłą LGD „Krainy Sanu” są również lokalni twórcy ludowi wraz z rozwiniętą formą rękodzieła zarówno pod względem liczby wytwarzanych produktów, zróżnicowania, innowacyjności, jak również obszaru występowania. Dzięki zaangażowaniu tych osób można podziwiać wytwory ich pracy i pasji, a także istnieje możliwość przechowania rękodzieła ludowego, tj.: rzeźb, obrazów, wyrobów z bibuły i krepiny, wyrobów z wikliny oraz haftów a także zapoznania się z technikami ich wytwarzania, które przybliżają kolejne pokolenia do tradycji dawnych pokoleń. Twórcy ludowi są nieocenionym bogactwem regionu. To nie budynki stanowią o wartości obszaru, lecz zamieszkujący ją ludzie. Będzie to źródłem inspiracji dla zgłaszanych zadań w ramach projektów grantowych.

Obszary atrakcyjne turystycznie

Na obszarze objętym LSR istnieje wiele miejsc atrakcyjnych turystycznie. Prawdziwym skarbem i bogactwem gminy Adamówka są dorodne lasy, zajmujące około 45 % powierzchni. Lokalną osobliwość stanowią ciepłe źródła pod wsią – Cieplice, tak ciepłe, że nie zamarzają zimą. Są tu fascynujące tereny do wypraw pieszych i rowerowych, a także spacerów z kijkami, jako że w okolicach wsi Krasne wytyczono i oznakowano trzy trasy nordic walking.

Miejscowości gminy Jarosław kuszą walorami krajobrazowymi, ale przede wszystkim ciekawą przeszłością i związanymi z nią zabytkami. Na terenie gminy funkcjonuje gospodarstwo wędkarsko - wypoczynkowe „Zgoda”. Istotnym z punktu widzenia potencjału turystycznego Gminy Kuryłówka miejscem jest „Altana Potockich” – rezerwat modrzewi i innych leśnych rewirów. Wyjątkowy urok mają także zakola Rzeki Złotej od Ożanny do jej ujścia do Sanu w Kuryłówce. Znajdują się tu ośrodki wypoczynkowe różnych zakładów pracy, pola namiotowe, motel, wypożyczalnia sprzętu wodnego. Nowym obiektem turystycznym (w zakresie zachowania zabytków kultury) na terenie Gminy Kuryłówka są wykopaliska archeologiczne.

Jeden z najatrakcyjniejszych rejonów turystycznych to niewątpliwie Miasto i Gmina Sieniawa. Na terenie gminy znajdują się dobrze zachowane zabytki kulturowe i architektoniczne. Gmina posiada dobre warunki do rozwoju

turystyki wiejskiej. Zarówno okolice miasta, jak i pozostałe tereny gminne stanowią jedne z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo obszarów w powiecie. W gminie występują również dogodne warunki do polowań, a okoliczne rzeki – San i Lubaczówka – oraz liczne stawy hodowlane przyciągają wędkarzy. Lokalne lasy zachęcają miłośników przyrody do korzystania z leśnych ścieżek, traktów i pól biwakowych. Dla spacerujących przygotowano m.in. wiaty, zadaszenia, stoły, ławy i miejsca ogniskowe. W trakcie trwania sezonu dodatkową atrakcją dla turystów bywają obfite zbiory grzybów jadalnych oraz owoców leśnych.

Łagodnie linie brzegowe rzek Mlecza, Wisłok, San oraz tereny leśne w gminie Tryńcza sprzyjają treningom nordic Walking i rowerowym. Spokojny nurt rzeki pozwala bezpiecznie przemierzyć rzekę Wisłok kajakiem. Sprzęt kajakowy, którym dysponuje gmina można wypożyczyć na miejscu. Wartym uwagi miejscem turystyczno-rekreacyjnym jest zalew w Gniewczynie Łańcuckiej (planowany do zagospodarowania w latach 2023-2030).

Największą atrakcją turystyczną gminy Wiązownica jest miejscowość letniskowa Radawa położona nad rzeką Lubaczówka wśród lasów świerkowych i sosnowych. Część obszaru gminy wchodzi w skład Sieniawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Na terenie każdej gminy został zlokalizowany Nordic Walking Park o określonej długości i trudności z trasami łatwymi, średniej trudności oraz trudnymi. Gminy połączone trasami łącznikowymi, tworząc sieć, dzięki której możliwe jest dowolne wydłużanie i skracanie wybranej trasy oraz zmiana kierunku marszu. Trasy zostały oznakowane znakami kierunkowymi oraz czytelnymi tablicami informacyjnymi.

Turystyka na obszarze objętym LSR rozwija się między innymi ze względu na odczuwalny zadowalający poziom poczucia bezpieczeństwa. Wg danych GUS liczba stwierdzonych przestępstw w zakończonych postępowaniach przygotowawczych jest niższa, niż średnia arytmetyczna dla powiatów województwa podkarpackiego ogółem.

Wyniki z badań ruchu turystycznego w województwie podkarpackim (opublikowane w Raportie ruchu turystycznego w 2020 r.) wskazują, iż turystą przyjeżdżającym do województwa podkarpackiego w 2020 r. była najczęściej osoba młoda od 26 do 45 lat (56,3%) z wykształceniem wyższym (49,4%). Zdecydowana większość deklaruje obywatelstwo polskie (99,3%), przy czym turysta pochodził z województwa podkarpackiego (16,1%), mazowieckiego (14,2%) i małopolskiego (12,1%). Większość to turyści pracujący na umowie o pracę (62,5%) i posiadający od 1-2 dzieci (47,6%). Niemal połowa bo 45,8% turystów deklaruje, że żyje dobrze, nie odmawia sobie niczego z bieżących potrzeb i od czasu do czasu wydaje na rozrywkę oraz regularnie odkłada. Źródłem wiedzy o atrakcjach województwa w przeważającej grupie turystów jest Internet (69,6%) i organizują sobie pobyt oraz przejazd we własnym zakresie z wykorzystaniem innych metod (70,9%). Najczęściej wykorzystywanym środkiem transportu jest samochód osobowy (84,4%), zaś na miejsce noclegu wybierane najczęściej: pensjonat (18,2%) i domki turystyczne (14,1%).

Analiza pokazała, że infrastruktura rekreacyjno-turystyczna, w tym noclegowa jest niewystarczająco rozwinięta. Obszar LGD pod względem infrastruktury noclegowej nie przedstawia się korzystnie. Łącznie na obszarze objętym LSR w 2021 r. było dostępnych 9 całorocznych obiektów noclegowych, które dysponowały 449 miejscami noclegowymi. Z kolei w przypadku miejsc noclegowych udostępnianych w gospodarstwach agroturystycznych, to ofertę w tym zakresie posiada jedynie gmina Wiązownica, na terenie której znajduje się 1 obiekt dysponujący 40 miejscami noclegowymi. W przypadku części obiektów nie prowadzi się ewidencji danych.

Powysze badania jednoznacznie wskazują na rosnące zapotrzebowanie na miejsca noclegowe. Rozwój infrastruktury turystycznej, a w ślad za tym zwiększenie przychodów i tworzenie nowych miejsc pracy może mieć pozytywny wpływ na zmniejszenie migracji młodych ludzi do miasta oraz na zwiększenie przychodów gospodarstw rolnych.

Tabela nr 25 Miejsca noclegowe ogółem – całoroczne (1) oraz obiekty noclegowe całoroczne (2) na obszarze LSR

Nazwa gminy	2017		2018		2019		2020		2021	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
Jarosław	104	2	92	2	92	2	92	2	112	3
Wiązownica	108	2	244	5	307	6	264	5	319	5
Adamówka	18	1	18	1	18	1	19	1	18	1
Sieniawa	135	1	135	1	0	0	0	0	0	0
Kuryłówka	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Tryńcza	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd
RAZEM	365	6	489	9	417	9	375	8	449	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Obszary wiejskie

LGD „Kraina Sanu” obejmuje gminy wiejskie i gminy miejsko-wiejskie. Według danych GUS (Bank Danych Lokalnych) na dzień 31.12.2021 r. gminy LGD zamieszkiwało łącznie 49 681 osób, z czego 97% mieszkało na wsi.

Źródłem dochodów dla gospodarstw domowych z terenu LGD „Kraina Sanu” jest przede wszystkim działalność rolnicza, następnie praca najemna, w dalszej kolejności emerytura i renty i pozarolnicza działalność gospodarcza oraz inne źródła. Wielu rolników utrzymuje się także ze sprzedaży ziemi: na działki rekreacyjne lub budowlane.

Tabela nr 26 Gospodarstwa domowe wg źródeł dochodów

Nazwa gminy	rolnictwo	Pozarolnicza działalność gospodarcza	Praca najemna	Emerytura / renta	Inne niezarobkowe źródła
Jarosław	990	112	519	335	202
Wiązownica	1 130	324	361	433	127
Kuryłówka	739	153	327	249	181
Adamówka	550	82	241	179	45
Sieniawa	766	74	440	300	176
Tryńcza	691	99	351	302	134
Razem LGD	4 866	844	2 239	1 798	865

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Rolnictwo i rynek rolny

Rolnictwo, niegdyś dominujące, współcześnie traci znaczenie ekonomiczne. Może to być spowodowane zarówno niską opłacalnością produkcji rolnej jak i starzejącym się społeczeństwem, migracją młodych ludzi do dużych ośrodków miejskich przy jednoczesnym braku alternatywnych źródeł dochodów.

Na terenie LGD „Kraina Sanu” gospodarstwa o wielkości 1-5 ha stanowią ponad niemalże 70% ogólnej liczby gospodarstw (wg danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r.), w dalszej kolejności są gospodarstwa o większej powierzchni, tj. 5-10 ha. Takie rozdrobnienie nie wpływa pozytywnie na specjalizację produkcji i zwiększenie źródła dochodu właśnie z produkcji rolnej.

Tabela nr 27 Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych

Nazwa gminy	ogółem	do 1 ha	pow. 1 do 5 ha	pow. 5 do 10 ha	pow. 10 do 15 ha	pow. 15 ha
Jarosław	995	24	678	162	39	92
Wiązownica	1 136	18	839	194	24	61
Kuryłówka	743	10	430	199	54	50

Adamówka	555	3	305	168	38	41
Sieniawa	770	10	523	173	34	30
Tryńcza	693	10	557	75	14	37
Razem LGD	4 892	75	3 332	971	203	311
% udział	100	1,53	68,11	19,85	4,15	6,36

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W gospodarstwach rolnych, wg. danych GUS w 2020 r. zatrudnionych było niemalże 10 tys. osób przy czym znaczna większość stanowili mężczyźni

Tabela nr 28 Pracujący w gospodarstwach rolnych (członkowie rodziny i pracujący najemni stali) wg płci w osobach

Nazwa gminy	ogółem	mężczyźni	kobiety
Jarosław	1 871	1 114	757
Wiązownica	2 324	1 305	1 019
Kuryłówka	1 403	811	592
Adamówka	1 167	669	498
Sieniawa	1 524	861	663
Tryńcza	1 449	809	640
Razem LGD	9 738	5 569	4 169

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Uprawa ziemi, często w gospodarstwach dziedziczonych od pokoleń ma dla rolników wymiar nie tylko ekonomiczny, ale przede wszystkim sentymentalny i tradycyjny. Szanując przywiązanie rolnika do ziemi, ale też chcąc wspomóc opłacalność gospodarstw, LGD „Kraina Sanu” będąc swoistym liderem innowacji w lokalnym środowisku będzie prowadzić działania zachęcające rolników, szczególnie z małych gospodarstw do szukania rozwiązań, które pozwolą na zachowanie tradycyjnej formy gospodarstwa, przy jednoczesnym nadaniu mu nowej funkcji; mowa tutaj o tworzeniu zagród edukacyjnych.

Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne

Na Listę Produktów Tradycyjnych, prowadzoną przez MRiRW z obszaru objętego LSR wpisanych jest 10 produktów. Na listę produktów tradycyjnych zostały wpisane m.in. pierożki leżachowskie, kaczka leżachowska, jagodzianki, zupa z jagód oraz zupa dziadowska, pieróg z kaszy gryczanej, kołduny oraz gościnnik chlebowy. Produkty tradycyjne i lokalne z LGD „Kraina Sanu” posiadają specyficzny charakter oraz niezwykle walory smakowe. Wytwarzanie tych produktów jest pewnego rodzaju ceremoniałem, a wyjątkowy smak bywa często na nowo odkrywany przez mieszkańców oraz turystów odwiedzających obszar LSR, czego dowodzi popularność, jaką cieszą się imprezy promujące żywność tradycyjną i lokalną.

Tradycyjna żywność to szansa przede wszystkim dla niewielkich gospodarstw rolnych oraz małych firm rodzinnych. Tradycja i jakość mają swoją cenę, którą klienci płacą za dobry surowiec pochodzący często z czystych ekologicznie terenów oraz za gwarantujące jakość tradycyjne metody: pieczenia chleba na zakwasie czy pieczenia ciast według starych receptur. Dziedzictwo kulinarne odgrywa dziś niezwykle ważną rolę w kreowaniu wizerunku każdego regionu. Zwiększenie dostępu do lokalnych produktów będzie elementem wpływającym na jakość życia na obszarze objętym LSR. Mieszkańcy obszaru LGD mają świadomość unikalności produktów lokalnych, jednak jest to pochodna zachowania tradycyjnych metod wytwarzania. Jest to rozpatrywane raczej w skali atrakcji turystycznej lub oferty w ramach gospodarki doświadczeń, niż przetwórstwa rolno-spożywczego.

5. Edukacja

Dostęp do edukacji na obszarze objętym LSR należy ocenić jako optymalny mając na uwadze problem starzejącego się społeczeństwa. Jak pokazują dane GUS, liczba obiektów na przestrzeni ostatnich kilku lat nie uległa

drastycznemu zmniejszeniu. Na obszarze objętym LSR funkcjonuje 1 szkoła ponadgimnazjalna (w gminie miejsko-wiejskiej), 30 szkół podstawowych oraz 44 punkty, w których świadczony jest wychowanie przedszkolne (są to zarówno oddziały jak i punkty przedszkolne). W opinii respondentów obszar ten wymaga pilnego wsparcia poprzez dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy oraz podniesienie jakości edukacji w szkołach wiejskich.

6 Zrównoważenie środowiskowe

Dbając o poprawę jakości życia na obszarze działania objętym LSR, w tym rozwój przedsiębiorczości, nie można pominąć istotnych kwestii związanych z ochroną środowiska oraz przeciwdziałaniu zmianom klimatu. Zrównoważenie środowiskowe jest rozumiane jako efektywne gospodarowanie zasobami naturalnymi w działalności produkcyjnej, pozwalające na ich zachowanie na przyszłe potrzeby. Należy jednocześnie pamiętać, że rozwój gospodarczy, tak istotny dla obszaru LSR to łańcuch, który ma kilka ogniw, a jednym z nich jest środowisko. Trzeba pamiętać o wyczerpywaniu się zasobów i dbać o ich zachowanie dla przyszłych pokoleń. Zasoby naturalne są ograniczone, a ich nadmierna eksploatacja lub niewłaściwe zarządzanie będzie skutkowało wyczerpaniem.

LGD „Kraina Sanu”, wzorem poprzedniego okresu programowania, będzie premiować operacje mające pozytywny wpływ na kwestie zrównoważenia środowiskowego. Każdy beneficjent, który otrzyma wsparcie w tym zakresie będzie zobowiązany do przedłożenia informacji z wywiązania się ze zobowiązania.

7 Podsumowanie. Kluczowe problemy obszaru LGD.

Do zdiagnozowania problemów na obszarze LSR posłużyły przede wszystkim wnioski z analizy SWOT oraz przeprowadzonych badań wśród mieszkańców obszaru.

Mając powyższe na uwadze, na obszarze LGD zidentyfikowano dwa problemy kluczowe:

1. Niewystarczający zakres i dostępność usług w lokalnej gospodarce i niewystarczająca oferta edukacyjna (niedostosowana do potrzeb rynku pracy), integracyjna, spędzania czasu wolnego oraz niska jakość infrastruktury publicznej – dostosowana do potrzeb każdej grupy wiekowej.
2. Niski poziom dostępu do usług komercyjnych na obszarze LGD oraz oferty w ramach gospodarki doświadczeń.

Zdiagnozowane problemy umożliwiły wskazanie celów, jakie LGD „Kraina Sanu” powinna i jest w stanie osiągnąć wykorzystując dostępne narzędzia finansowe w ramach EFRROW oraz EFS+. Analiza potrzeb i potencjału jest również wskazówką w zakresie konstruowania kryteriów wyboru operacji w taki sposób, aby pozwalały na wybór operacji, których realizacja w największym stopniu przyczyni się do zniwelowania zdiagnozowanych problemów i wyzwań. Kryteria powinny premiować te kluczowe aspekty, które w największym stopniu odpowiadają na problemy zgłaszane przez grupy docelowe, szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR.

Analizując zdiagnozowane przyczyny problemów, posiadane zasoby oraz cele interwencji LEADER wskazane jest zastosowywanie kryteriów mających na celu:

- **premiowanie racjonalnego gospodarowania zasobami / ograniczające presję na środowisko**; kurczące się zasoby naturalne stanowią globalne wyzwanie dla społeczności na całym świecie; LGD „Kraina Sanu” ma możliwość nie tylko poprzez działania edukacyjne zwiększać świadomość lokalnej społeczności w tym zakresie, ale również poprzez wybór konkretnych operacji – mieć realny wpływ na ochronę zasobów naturalnych; przedsięwzięcia w zakresie ochrony środowiska są zagadnieniem nadrzędnym w strategiach gminnych, powiatowych czy wojewódzkich,
- **premiowanie operacji dedykowanych mieszkańcom obszarów wiejskich, w szczególności osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji**; pomimo wysokich nakładów finansowych, różnice poziomów między obszarami wiejskimi a miastami nadal są widoczne, wyraża się to m.in. w dostępie do edukacji (tylko w niektórych gminach funkcjonują szkoły ponadpodstawowe), kultury, rynku pracy, możliwości podnoszenia kwalifikacji; podczas wywiadów, badań ankietowych i konsultacji, mieszkańcy wyraźnie wskazywali na konieczność kontynuacji działań mających na celu wyrównywanie dysproporcji w tym zakresie,
- **premiowanie operacji innowacyjnych**; jednym z pozytywnych aspektów prowadzonych działań na rzecz wyrównywania szans pomiędzy obszarami wiejskimi a miejskimi jest ułatwiony dostęp do dobrych praktyk, pokazujących zastosowanie rozwiązań innowacyjnych; mieszkańcy obszaru LSR, są bardziej świadomi globalnych trendów i chcą, aby nowoczesne technologie i rozwiązania były wykorzystywane również na ich obszarze; ostatnie

nabory wniosków pokazały, że przede wszystkim przedsiębiorcy szukają innowacyjnych rozwiązań, które mogliby wprowadzić w swoich firmach, zwiększając tym samym konkurencyjną pozycję na rynku,

- **premiowanie operacji, które wykorzystują lokalny potencjał;** spotkania, wywiady, ankiety i konsultacje oraz wyniki badania ex-post wykazały, że lokalna społeczność jest świadoma bogactwa i zasobów obszaru, na którym mieszka i coraz bardziej poszukuje rozwiązań mających na celu ich promocję; pojawiały się na przykład pomysły na realizację zadań w sferze dziedzictwa kulinarnego oraz pomysły na wzmocnienie kapitału społecznego seniorów, których przybywa z każdym rokiem,
- **premiowanie tworzenie nowych miejsc pracy;** pomimo wyraźnego spadku bezrobocia, poziom ten nadal odbiega od pożądanego; nowe miejsca pracy są niezbędne, aby zatrzymać młodych ludzi na obszarze objętym LSR, szczególnie w obliczu starzejącego się społeczeństwa; nowe miejsca pracy, połączone z innowacjami w sferze edukacji czy infrastruktury publicznej mogą być motywacją do pozostania w miejscu obecnego zamieszkania,
- **premiowanie Wnioskodawców, które otrzymali wcześniej dofinansowanie ze środków UE lub posiadają doświadczenie w realizacji projektów;** mając na uwadze ograniczony budżet LSR oraz skrócony czas jej wdrażania, bazowanie na doświadczonych Wnioskodawcach daje większą gwarancję skutecznej realizacji operacji bez ryzyka wycofania się lub rozwiązania umowy; co było znaczącym problemem w minionym okresie programowania i rodziło dodatkowe komplikacje na etapie wdrażania LSR; zagrażało to nieosiągnięciem kamieni milowych,
- **premiowanie Wnioskodawców, którzy korzystali z doradztwa w biurze LGD / uczestniczyli w warsztatach i szkoleniach organizowanych w ramach Planu komunikacji itp.;** dobra jakość wniosku to większa gwarancja skutecznej realizacji operacji i osiągnięcia celów LSR, etap konsultacji, nawiązywania bezpośrednich relacji z Wnioskodawcą pozytywnie wpływa na realność osiągnięcia planowanego zamierzenia, istnieje możliwość zachęcenia do zwiększenia poziomu innowacyjności, uwzględnienia kwestii środowiskowych lub nawiązania współpracy, efekt wsparcia dotyczy wszystkich etapów realizacji operacji,
- **premiowanie Wnioskodawców, którzy posiadają kwalifikacje lub doświadczenie w zakresie odpowiednim do zakresu projektu;** ma to szczególne znaczenie przy zakładaniu działalności gospodarczej, ponieważ gwarantuje, że Wnioskodawca będzie w stanie utrzymać ofertę wysokiej jakości od początku po wejściu na lokalny rynek, zatem będzie to oferta konkurencyjna i ma większe szanse na zaspokojenie potrzeb i oczekiwań klientów,
- **premiujące operacje dedykowane seniorom, ludziom młodym oraz osobom w niekorzystnej sytuacji,** jako naturalna konsekwencja na odpowiedź wprost na wyzwania przed jakimi stoi LGD w najbliższych latach.

Kluczowe problemy obszaru

1. Problem kluczowy: Niewystarczający zakres i dostępność usług w lokalnej gospodarce i niewystarczająca oferta edukacyjna (niedostosowana do potrzeb rynku pracy), integracji, spędzania czasu wolnego oraz niska jakość infrastruktury publicznej - dostosowanych do potrzeb każdej grupy wiekowej.

Przyczyny:

- Słabo rozwinięta infrastruktura rekreacyjno-turystyczna (szlaki, miejsca odpoczynku itp.),
- Mała liczba centrów kultury i miejsc spotkań dla młodzieży,
- Słaba promocja twórców ludowych i produktów lokalnych,
- Brak miejsc opieki dla seniorów i niepełnosprawnych,
- Emigracja ludzi/młodych mieszkańców,
- Pogłębiający się brak zaangażowania społecznego,
- Starzenie się społeczeństwa,
- Niewystarczający standard wyposażenia placówek szkolnych na obszarach wiejskich,
- Oferta edukacyjna niedostosowana do rynku pracy,
- Brak oferty edukacji nieformalnej podnoszącej kompetencje i kwalifikacje.

Grupy docelowe istotne z punktu widzenia LSR: Seniorzy (60+), Ludzie młodzi (do 25 r.ż.), osoby w niekorzystnej sytuacji, organizacje pozarządowe, jednostki sektora finansów publicznych, mieszkańcy.

Najważniejsze obszary, na które może mieć wpływ LSR: Działalność sektora społecznego; Problemy społeczne; Obszary wiejskie; Obszar edukacji formalnej.

Zasoby/ potencjał LSR, który może być wykorzystany

- Położenie geograficzne – atrakcyjne tereny przyrodniczo-środowiskowe (rzeka San, rzeka Wisłok, duża lesistość, pomniki przyrody, mało zagrożeń środowiskowych),
- Potencjał w zakresie rozwoju infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej, szlaków, ścieżek, Nordic Walking, itd.
- Aktywni seniorzy i młodzież,
- Bogate zasoby dziedzictwa historycznego i kulturowego,
- Duży potencjał ludzki w tym duża liczba grup nieformalnych (KGW, zespoły ludowe).

Wyzwania rozwojowe: wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców oraz dostępu do publicznej infrastruktury publicznej ze szczególnym uwzględnieniem ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji, jak również wsparcie procesu edukacji na wszystkich poziomach, zwiększając tym samym szanse na znalezienie zatrudnienia.

2. Problem kluczowy: Niski poziom dostępu do usług komercyjnych na obszarze LGD

Przyczyny:

- Brak perspektyw rozwoju rolnictwa z uwagi na rozdrobnienie gruntów, słabej klasy gleby,
- Niewystarczające możliwości rozwoju dla małych gospodarstw rolnych,
- Uboga baza noclegowa i gastronomiczna,
- Słaba jakość infrastruktury technicznej (drogowej, komunikacyjnej),
- Brak zakładów przetwórstwa lokalnego,
- Niekorzystna sytuacja kobiet wiejskich w zakresie zatrudnienia,
- Emigracja mieszkańców / zwłaszcza młodych,
- Wyludnianie się obszarów wiejskich,
- brak lub niska jakość oferty usług.

Grupy docelowe istotne z punktu widzenia LSR: Seniorzy (60+), Ludzie młodzi (do 25 r.ż.), osoby w niekorzystnej sytuacji, organizacje pozarządowe, rolnicy.

Działalność sektora społecznego: Działalność sektora społecznego, Problemy społeczne, Obszary atrakcyjne turystycznie, Zasady zrównoważenia środowiskowego, Obszary wiejskie, Rolnictwo i rynek rolny, Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne.

Zasoby/ potencjał LSR, który może być wykorzystany

- Duży potencjał do produkcji zdrowej żywności,
- Bogate zasoby dziedzictwa historycznego i kulturowego,
- Większe wykorzystanie zasobów kulturowych i dziedzictwa historycznego,,
- Pobudzenie przedsiębiorczości z wykorzystaniem zasobów obszaru
- Reemigracja ludzi na wieś.

Wyzwania rozwojowe: Zasady zrównoważenia środowiskowego, Zwiększenie dostępu do usług dla lokalnej społeczności poprzez wspieranie konkurencyjności i rozwoju lokalnych firm oraz zwiększenie liczby lokalnych miejsc pracy w tym poprzez wsparcie rolników w kierunku tworzenia zagród edukacyjnych.

8 Uzasadnienie doborów zakresów wsparcia i dostępnych źródeł finansowania.

RLKS w województwie podkarpackim będzie wdrażany w formule wielofunduszowej. Dostępne są dwa źródła finansowania LSR, tj. EFRROW oraz EFS+. LGD „Kraina Sanu” nie będzie deklarować na obecnym etapie finansowania założeń przy wykorzystaniu innych środków. Nie ma bowiem szczegółowych rozstrzygnięć w kwestii zasad ubiegania się o wsparcie, w związku z powyższym, ewentualne decyzje o aplikowaniu o dodatkowe zewnętrzne środki finansowe na realizację LSR zostaną podjęte po publikacji Szczegółowych wytycznych w tym zakresie.

Planowane do realizacji w ramach LSR przedsięwzięcia będą wdrażane dzięki wykorzystaniu dostępnych i adekwatnych metod aktywizujących, w tym operacje klasyczne w ramach ogłaszanych konkursów, projekty grantowych.

Taki dobór metod aktywizujących jest uzasadniony dotychczasowymi doświadczeniami LGD „Kraina Sanu”, zidentyfikowanymi problemami, potrzebami zgłaszanymi przez lokalną społeczność oraz dostępnymi formami

wsparcia w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 oraz programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027.

9 Uzasadnienie przyjętego sposobu wdrażania

Przyjęto sposób wdrażania LSR poprzez stosowanie harmonizacji zakresów tematycznych następujących po sobie naborów wniosków. Planuje się, np. w pierwszej kolejności realizację projektów dotyczących doinwestowania infrastruktury publicznej, której stan uniemożliwia jej wykorzystanie na cele społeczne, a następnie wyposażenie tychże obiektów i przestrzeni, miejsc aktywności lokalnej w sprzęt do prowadzenia działalności ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej co pozwoli na rozwój lokalnej społeczności. Należy zwrócić uwagę, iż w LSR nastąpi kontynuacja działań rozpoczętych w perspektywie 2014-2020. Np. w pierwszej kolejności będą ogłaszane nabory na nabór wniosków w zakresie infrastruktury, czy rozwoju przedsiębiorczości.

10 Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji

LGD „Kraina Sanu” zarówno w swoich działaniach, jak i działaniach podejmowanych przez Beneficjentów zwraca uwagę na zachowanie standardów w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji. Wzorem w tym zakresie są „Wytyczne dotyczące realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027”.

Wytyczne dotyczące zasad równościowych, określają jednolity sposób realizacji dwóch zasad horyzontalnych: zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości kobiet i mężczyzn przez instytucje systemu wdrażania na wszystkich etapach realizacji oraz sposób koordynacji działań związanych z zapewnieniem przestrzegania zasad. Na nich będziemy się wzorować przy określaniu kryteriów wyboru projektów oraz sposobu zastosowania standardu minimum w ramach EFS+. Wymogiem w odniesieniu do wdrażanych projektów będą również standardy dostępności, których spełnianie jest wymagane przy realizacji projektów współfinansowanych z funduszy europejskich. Elementem dokumentacji aplikacyjnej będzie również Karta Praw Podstawowych i Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych oraz procedury ich przestrzegania. Wytyczne są stosowane od dnia 5 stycznia 2023 r.

Stosowane zasady będą zapobiegać wszelkiej dyskryminacji ze względu na różne przesłanki, w tym: płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną na każdym etapie i w każdym procesie realizacji programów, tj. podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości, ewaluacji, promocji i kontroli programów. Będziemy kłaść szczególny nacisk na zapewnienie, by wszelkie działania finansowane z programów mogły służyć, czy umożliwiać swobodne z nich korzystanie także osobom z niepełnosprawnościami, należy zapewnić prawo do tego dostępu. Jest to spowodowane szczególnie trudną sytuacją osób z niepełnosprawnościami w dostępie do produktów, usług i udziału w życiu społeczno-gospodarczym. Idea projektowania uniwersalnego, zgodnie z którą infrastruktura, produkty i usługi są projektowane i realizowane z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami, służyć wszystkim użytkownikom i likwidują lub ograniczają różne bariery, również takie na które napotykają osoby bez niepełnosprawności (np. migranci, osoby starsze, kobiety w ciąży itp.). Dlatego działania podejmowane z myślą o osobach z niepełnosprawnościami, czy wypracowane rozwiązania, będą również służyć osobom, które znajdują się w niekorzystnej sytuacji.

Pełna inkluzywność partnerstwa jest doskonałym przykładem otwartości LGD „Kraina Sanu”.

ROZDZIAŁ V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

5.1 Zgodność i komplementarność z innymi dokumentami planistycznymi

Cele i przedsięwzięcia niniejszej LSR są zgodne z celami i działaniami określonymi w strategicznych dokumentach na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, a także z uwzględnieniem przekrojowych celów dotyczących ochrony środowiska, przeciwdziałania zmianom klimatycznym i innowacyjności, zgodnie z PS dla WPR na lata 2023-2027 oraz EFS+.

Poszczególne cele LSR i planowane w ich ramach działania są spójne, powiązane i wzajemnie się uzupełniają. Tworzą między sobą logiczne powiązania i wzajemnie oddziałują, generując synergiczny efekt.

LSR wyznaczyła kierunki działań, które przyczynią się w najbliższych latach do rozwoju obszaru objętego LSR. Z tego powodu jest spójna zarówno ze strategicznymi dokumentami dotyczącymi tego obszaru, jak i z założeniami programowymi na lata 2023-2027.

LSR jest dokumentem strategicznym, który dotyczy istotnych problemów mieszkańców na najniższym poziomie administracyjnym, tj. sołectwo i gmina,. Z kolei dokumenty wyższych szczebli badając problemy występujące na poszczególnych szczeblach jednostek samorządu terytorialnego wskazują na te, które są wspólne dla jak największej części obszaru objętego daną jednostką administracyjną i jednocześnie takie, które realnie może rozwiązać za pomocą danej interwencji. Zatem dotyczą one tej samej ludności i tego samego terytorium. W związku z tym naturalnym jest fakt, że dokument strategiczny najniższego szczebla, jakim jest LSR jest spójny i stanowi niejako uzupełnienie strategii nadrzędnych, wykazując jednocześnie efekt synergii. Wszystkie przedsięwzięcia objęte LSR oraz wszystkie przedsięwzięcia strategii nadrzędnych tworzą jedną całość, której celem jest wywołanie pożądanej zmiany na konkretnym obszarze.

Tabela nr29 Opis korelacji na poziomie przedsięwzięć w LSR

LSR 2023-2027	Cel 1. Poprawa jakości życia na obszarze LSR i zwiększenie włączenia społecznego oraz aktywizacja
	Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej
	Przedsięwzięcie 1.2 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną
	Przedsięwzięcie 1.3. Wsparcie jakości edukacji
	Przedsięwzięcie 1.4. Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej
	Przedsięwzięcie 1.5 Wzmocnienie kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocje turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD
	Cel 2. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w zakresie usług turystycznych i okołoturystycznych oraz oferty gospodarki doświadczeń
	Przedsięwzięcie 2.1. Wsparcie komercyjnej oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	
Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych	
CS 2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego	
CS 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym	
Przedsięwzięcia LSR są względem celów KSR komplementarne, spójne i synergiczne. W ramach LSR zaplanowano przedsięwzięcia, które pozytywnie wpłyną na rozwój i wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego m.in. poprzez rozwój niekomercyjnej publicznej małej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej dostępnej dla osób w różnych grupach wiekowych (P.1.1.), czy rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną (P.1.2) i Wsparcie jakości edukacji (P.1.3.) jak również wzmocnienie kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocje turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD (P.1.5). Niewątpliwie do rozwoju kapitału społecznego przyczyni się realizacja przedsięwzięcia z zakresu rozwoju usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej (P.1.4.) W ramach przedsięwzięcia obejmującego wsparcie komercyjnej oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych (P.2.1.) wsparcie uzyskają istniejące przedsiębiorstwa oraz powstaną nowe podmioty gospodarcze generujące nowe miejsca pracy zwiększając jednocześnie szanse na znalezienie zatrudnienia w miejscu zamieszkania, bez konieczności migracji do dużych miast. Wsparcie uzyskają również rolnicy, którzy będą mogli zwiększyć swoje dochody poprzez utworzenie np. zagrody edukacyjnej.	
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030	
Cel szczegółowy II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska	

Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa

Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne.

Cele LSR spójne i wykazują wysoki stopień komplementarności z celami Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 przede wszystkim przede wszystkim w zakresie rozwoju infrastruktury publicznej dostępnej dla wszystkich grup wiekowych (P.1.1.), rozwoju kapitału społecznego poprzez wsparcie uczniów poza edukacją formalną (P.1.2.), Wsparcie jakości edukacji (P.1.3.), usług świadczonych na rzecz społeczności lokalnej (P.1.4.) czy też wzmocnienia tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocje turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD (P.1.5.). Cele LSR wykazują również komplementarność w zakresie rozwoju przedsiębiorczości (P.2.1.) w tym dywersyfikacji źródeł dochodu w gospodarstwach rolnych.

PS dla WPR na lata 2023-2027

CS 8.P 10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich

CS 8.P 11. Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego

CS 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność

CS 8.P 13. Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat

CS 8.P 4. Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno- rekreacyjnej

CS 8.P 7. Poprawa dostępu do usług komercyjnych

CS 8.P 8. Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym

CS 8.P 9. Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów

Przedsięwzięcia LSR są względem celów PS dla WPR komplementarne, spójne i synergiczne.

Realizacja LSR z uwagi na fakt, iż interwencja LEADER jest jednym z fundamentalnych elementów polityki rozwoju obszarów wiejskich w sposób komplementarny pozytywnie wpłynie na osiągnięcie celów PS WPR poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie m.in.

- rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej (P.1.1.)
- rozwoju zdolności uczniów poza edukacją formalną (P.1.2.)
- Wsparcie jakości edukacji (P.1.3.)
- usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej (P.1.4.)
- wzmocnienia kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocję turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD (P.1.5.)
- wsparcie komercyjnej oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych (P.2.1.)

Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030

1. Gospodarka i nauka

1.3. Konkurencyjność gospodarki poprzez innowacje i nowoczesne technologie

1.4. Gospodarka cyrkularna (Gospodarka obiegu zamkniętego)

2. Kapitał ludzki i społeczny

2.1. Edukacja

2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe

2.4. Rynek pracy

2.5. Społeczeństwo obywatelskie i kapitał społeczny

2.6. Włączenie społeczne

3. Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska

3.5. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki

Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne.

Cele LSR i strategii województwa są spójne i wzajemnie się przenikają w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy aktywizując jednocześnie gospodarczo obszary wiejskiej objęte LSR (P.2.1.). Z celami strategii województwa są również komplementarne przedsięwzięcia z zakresu rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej (P.1.1.) czy w zakresie usług

społecznych świadczonych w społeczności lokalnej (P.1.4.) jak i wzmacniania kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocje turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD (P.1.5.). LSR zakłada również działania na rzecz rozwoju zdolności uczniów poza edukacją formalną (P.1.2.), Wsparcie jakości edukacji (P.1.3.) oraz wsparcie komercyjnej oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych (P.2.1.).

Program regionalny Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027

2.1.8.1. Cel szczegółowy 4(f) (EFS+) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

2.1.8.3. Cel szczegółowy 4(k) (EFS+) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.

2.1.8.4. Cel szczegółowy 4(l) (EFS+) wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.

Przedsięwzięcia LSR są względem celów Programu komplementarne, spójne i synergiczne.

Cele LSR spójne i wykazują wysoki stopień komplementarności z celami FEP, przede wszystkim w zakresie rozwoju infrastruktury publicznej dostępnej dla wszystkich grup wiekowych (P.1.1.), rozwoju kapitału społecznego poprzez wsparcie uczniów poza edukacją formalną (P.1.2.), Wsparcie jakości edukacji (P.1.3.), usług świadczonych na rzecz społeczności lokalnej (P.1.4.)

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2021-2030 (RSI WP)

Rozwój gospodarki w oparciu o inteligentne specjalizacje

Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne.

Cele LSR spójne i wykazują wysoki stopień komplementarności z celem Strategii w zakresie rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym zagród edukacyjnych (P.2.1.) w ramach to którego przedsięwzięcia będą premiowane operacje wykazujące innowacyjność na poziomie kreatywnym tj. powstających w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczy nowych na obszarze LSR produktów, usług, procesów lub organizacji

Strategia rozwoju Powiatu Jarosławskiego na lata 2021 - 2030

Zapewnienie usług opiekuńczo – leczniczych

Poprawa jakości edukacji

Wspieranie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów z uwzględnieniem regionalnego rynku pracy

Dostępność usług edukacyjnych, przeciwdziałanie wykluczeniu

Zwiększenie poziomu zatrudnienia

Wspieranie i rozwój lokalnej przedsiębiorczości

Rolnictwo

Dziedzictwo kulturowe

Sport i rekreacja

Turystyka i rekreacja

Program Rozwoju Powiatu Leżajskiego na lata 2021-2027

Stworzenie nowych miejsc pracy

Wsparcie opieki zdrowotnej i senioralnej

Rozwój aktywności społecznej

Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej

Strategia rozwoju Powiatu Przeworskiego na lata 2021 - 2030

Powiat Przeworski – przestrzeń rekreacji i turystyki
Powiat Przeworski – przestrzeń kapitału społecznego
Powiat Przeworski – przestrzeń aktywności gospodarczej
Powiat Przeworski – przestrzeń z nowoczesną infrastrukturą

Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii powiatów komplementarne, spójne i synergiczne. Cele LSR są spójne i wykazują wysoki stopień komplementarności z celami dokumentów strategicznych powiatów, na terenie których działa LGD „Kraina Sanu” przede wszystkim w zakresie rozwoju przedsiębiorczości (P.2.1.), infrastruktury publicznej dostępnej dla wszystkich grup wiekowych (P.1.1.), rozwoju kapitału społecznego poprzez wsparcie uczniów poza edukacją formalną (P.1.2.), Wsparcie jakości edukacji (P.1.3.), usług świadczonych na rzecz społeczności lokalnej (P.1.4.) czy też wzmocnienia tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocje turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD (P.1.5.)

Strategie Rozwoju Gmin:

Kuryłówka, Adamówka, Tryńcza, Sieniawa, Wiązownica, Jarosław.

Mając na względzie zbliżony zakres celów strategicznych strategii gmin członkowskich w niniejszej części LSR wykazano cele dokumentów gminnych, które są wspólne dla większości jednostek.

Rozwój infrastruktury gminnej;

Modernizacja gospodarstw rolnych oraz różnicowanie działalności gospodarczej na wsi;

Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców oraz ich aktywności społeczno-kulturowej;

Wspieranie powstawania nowych oraz kreowanie sprzyjających warunków dla rozwoju istniejących podmiotów gospodarczych;

Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej oraz rekreacyjno-wypoczynkowej

Poprawa jakości życia mieszkańców;

Wspieranie rozwoju turystyki i działalności kulturalnej

Promocja walorów środowiska przyrodniczego oraz jego ochrony

Rozwój potencjału edukacyjnego dzieci, młodzieży i osób dorosłych

Wielofunkcyjny rozwój wsi

Zachowanie dziedzictwa kulturowego

Rozwój turystyki

Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii gmin komplementarne, spójne i synergiczne.

LSR z uwagi na fakt, iż powstała przy udziale społeczności lokalnych gmin członkowskich reprezentujących zarówno sektor publiczny, gospodarczy i społeczny jak również ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji doskonale wpisuje się w ww. cele oraz stanowi uzupełnienie działań planowanych do realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego.

LGD w ramach swoich przedsięwzięć przewidziała zarówno wsparcie na rzecz rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej (P.1.1.) działania na rzecz rozwoju zdolności uczniów poza edukacją formalną (P.1.2.) oraz Wsparcie jakości edukacji (P.1.3.)

Ponadto, LGD zamierza wspierać rozwój usług społecznych świadczonych dla społeczności lokalnej (P.1.4.)

Jak również wzmocnienie kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocje turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD (P.1.5.). Ponadto, jednym z głównych przedsięwzięć LSR będą działania na rzecz wsparcia komercyjnej oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych (P.2.1.)

5.2 Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR

Wszystkie planowane działania w ramach LSR współpracują ze sobą w celu zaspokojenia zidentyfikowanych potrzeb, wykorzystując lokalne zasoby w celu poprawy jakości życia na obszarze objętym LSR. Mają na celu zwiększenie dostępności usług dla mieszkańców, redukcję wykluczenia społecznego osób młodych, seniorów i grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Dodatkowo, wiele z tych działań ma charakter uzupełniający, na przykład niekomercyjna i publicznie dostępna infrastruktura wzbogaca komercyjną ofertę turystyczną.

Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej jest komplementarne z zakresem realizacji przedsięwzięć, 1.4. Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej, 1.5 Wzmocnienie kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocje turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD, ponieważ wspólnie przyczyniają się do realizacji celu pn. „Poprawa jakości życia na obszarze LSR i zwiększenie włączenia społecznego oraz aktywizacja”. Infrastruktura publiczna doskonale uzupełnia zadania z zakresu włączenia i aktywizacji społecznej oraz wzmocnienia kapitału społecznego.

Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną jest komplementarne z przedsięwzięciem 1.3. Wsparcie jakości edukacji oraz 2.1., wsparcie komercyjnej oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych, ponieważ poprzez realizację działań z zakresu rozwijania kluczowych kompetencji, zwiększy szanse uczniów na znalezienie zatrudnienia zaś przedsiębiorcom pozwoli na tworzenie nowych miejsc pracy, ponieważ będą mieli do dyspozycji kadrę pracowniczą spełniającą ich oczekiwania.

5.3 Wartość dodana podejścia LEADER

Podejście LEADER, obecne w państwach członkowskich Unii Europejskiej od lat 90. odnosi duże sukcesy. Jego powstanie wynikało z niewystarczającej skuteczności tradycyjnej polityki w rozwiązywaniu problemów występujących na obszarach wiejskich Europy. Główną ideą tego podejścia było zaangażowanie potencjału i zasobów lokalnych ludzi oraz organizacji jako aktywnych uczestników rozwoju, a nie tylko ostatecznych beneficjentów. Miało to umożliwić im wkład w przyszły rozwój swoich obszarów zamieszkania i pracy poprzez tworzenie partnerstw opartych na lokalnej inicjatywie, takich jak lokalne grupy działania. Grupy jednoczą podmioty publiczne, prywatne i społeczne w dążeniu do wspólnego celu.

Wartość tego podejścia objawia się poprzez wzmocnienie lokalnego zaangażowania poprzez opracowanie LSR, jej realizację oraz alokację dostępnych środków finansowych dla danego obszaru. Lokalne grupy działania prawie od dwóch dekad wpisuje się w ideę LEADER, ponieważ zaangażowanie lokalnej społeczności na każdym etapie realizacji LSR sprawia, że to mieszkańcy są rzeczywistymi decydentami.

To one identyfikują najważniejsze problemy z perspektywy indywidualnych potrzeb i wybierają konkretne interwencje LEADER oraz określają przedsięwzięcia i działania. Lokalna społeczność, reprezentowana przez grupy interesów sektorów: publicznego, gospodarczego, społecznego oraz grupy wiekowe (młodzież, seniorzy) i grupy osób w niekorzystnej sytuacji, najlepiej rozumie specyfikę danego obszaru, jego potrzeby i zasoby.

Dodatkowo, za sprawą przypisania wsparcia do konkretnego obszaru, to właśnie mieszkańcy mają realny wpływ na rozwój swoich miejscowości poprzez podejmowanie konkretnych działań i realizację wcześniej zaplanowanych przedsięwzięć. Ich zaangażowanie przyczynia się do tworzenia nowych miejsc pracy, poszerzania oferty dostępnych usług dla mieszkańców oraz rozwijania oferty ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury. Lokalna społeczność, poprzez uczestnictwo w warsztatach, szkoleniach, czy organizację różnych inicjatyw, nie tylko poszerza swoją wiedzę i umiejętności, ale również otrzymuje praktyczne wsparcie w rozwijaniu swoich kompetencji. Podejście LEADER motywuje mieszkańców do rozwoju zarówno na poziomie indywidualnych przedsiębiorstw, jak i podmiotów ekonomii społecznej. Rzeczywisty wpływ na rozwój danego obszaru buduje poczucie przynależności do wspólnoty, co stanowi niezwykle cenną wartość i skuteczny czynnik motywujący do pozostania w swojej miejscowości zamiast migracji do dużych ośrodków miejskich.

Równie ważnym aspektem jest fakt, iż to właśnie mieszkańcy, poprzez swoje zaangażowanie w strukturach LGD, w tym w Radzie, mają bezpośredni wpływ na wybór operacji, które są realizowane w ramach LSR i które najlepiej przyczynią się do osiągnięcia celów. Co ważne te cele zostały określone przy ich aktywnym udziale w tworzeniu LSR, dzięki zastosowaniu tradycyjnych i innowacyjnych metod partycypacji.

Korzyści wynikające z realizacji LSR w ramach podejścia LEADER obejmują przede wszystkim pogłębienie współpracy między różnymi podmiotami zaangażowanymi w jej realizację, większe zaangażowanie mieszkańców w kwestie rozwoju obszaru, wzrost świadomości i umiejętności związanych z zarządzaniem obszarem objętym LSR, tworzenie innowacyjnych i uzupełniających przedsięwzięć, które przyczyniają się do spójnego i wszechstronnego rozwoju lokalnego.

Ponadto, LSR oferuje możliwość realizacji działań, które są nieosiągalne w ramach innych funduszy oraz umożliwia realizację projektów komplementarnych na obszarze kilku jednostek samorządu terytorialnego.

Dzięki wieloletniemu doświadczeniu zdobytemu podczas realizacji LSR w ramach strategii wdrażanych w latach 2007-2013 oraz 2014-2020, a także przeprowadzonej analizie potrzeb i potencjału obszaru, LGD „Kraina Sanu” doskonale poznała oczekiwania lokalnych partnerów oraz możliwości, jakie oferuje EFS+ oraz PS dla WPR na lata 2023-2027 w zakresie Interwencji LEADER. Nie ma jeszcze szczegółowych Wytycznych, formularzy dokumentów aplikacyjnych, ale znane są kierunki wydatkowania środków. Na tej podstawie LGD „Kraina Sanu” wypracowała konkretne obszary wsparcia, które będą realizowane przy użyciu wybranych metod wdrożeniowych.

Warto zaznaczyć, że LSR ze względu na zakres celów i planowanych przedsięwzięć, będzie finansowana zarówno z budżetu EFRROW jak i EFS+. Jest to kolejny argument wskazujący jak ważnym procesem jest realizacja oddolnego podejścia Leader, gdyż w obecnej perspektywie finansowej UE, źródłem finansowania LSR będą dwa fundusze.

5.4 Metody aktywizujące

W ramach LSR wykorzystane zostaną następujące metody aktywizujące:

- operacje klasyczne – finansowane z EFRROW
- projekty grantowe – finansowane z EFRROW oraz EFS+

Taki dobór metod jest uzasadniony doświadczeniami LGD „Kraina Sanu” z poprzednich okresów oraz pozytywnymi efektami wdrażania LSR. Ponadto, odpowiada na potrzeby zgłaszane przez lokalną społeczność oraz odzwierciedla formy wsparcia przewidziane w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 oraz EFS+.

Przedsięwzięcia, w których beneficjentami będą organizacje pozarządowe, planowane są do realizacji za pomocą projektów grantowych (w ramach ogłaszanych konkursów na wybór Grantobiorców). Doświadczenia poprzednich naborów pokazują, że jest to dogodna dla odbiorców forma realizacji zadań. Ponadto, należy mieć na uwadze fakt, że organizacje pozarządowe opierają swoją działalność na pracy społecznej swoich Członków, zatem nie są w stanie zrealizować dużych projektów konkursowych. Głównym celem działalności większości organizacji pozarządowych są działania tzw. miękkie z zakresu aktywizacji i włączenia społecznego oraz w zakresie doposażenia, budowy lub adaptacji drobnej infrastruktury niekomercyjnej zaspokajającej potrzeby mieszkańców lub skierowanej do ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji.

Z kolei przedsięwzięcia dedykowane jednostkom sektora finansów publicznych będą realizowane głównie za pomocą klasycznych operacji, ponieważ te instytucje dysponują doświadczoną kadrą pracowników oraz środkami finansowymi, co przyspiesza i usprawnia realizację projektów. Jednostki sektora finansów publicznych, w zależności od zakresu przedsięwzięć, będą mogły również aplikować o wsparcie w ramach projektów grantowych.

Działania skierowane do osób fizycznych zamierzających podjąć działalność gospodarczą, mikro lub małych przedsiębiorców rozwijających działalność oraz rolników z małych gospodarstw, będą realizowane w ramach operacji klasycznych. Taka forma wsparcia wynika z obowiązujących przepisów oraz projektu Wytycznych.

Mając na uwadze unikalny charakter podejścia LEADER, które jednocześnie obejmuje kilka obszarów wsparcia, co przyczynia się do komplementarności i synergii celów i przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach LSR, przewiduje się przeprowadzenie wszechstronnych naborów wniosków, zgodnie z planem działania.

Ponadto, LGD „Kraina Sanu” podobnie, jak w poprzednich latach, będzie również we współpracy z gminami członkowskimi prowadzić działania uzupełniające w stosunku do tych realizowanych w ramach LSR. Na przykład, mogą to być zadania publiczne, które pozwolą dodatkowo wzmocnić osiągnięte rezultaty interwencji LEADER.

5.5 Integrowanie sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Jak już zostało wspomniane, fundamentem idei LEADER jest partnerstwo i współpraca, zatem mając na uwadze bogate doświadczenie LGD we nawiązywaniu współpracy z różnymi podmiotami, jak również prowadzeniu działań animacyjnych i integrujących oraz wykazaną wyżej komplementarność przedsięwzięć, LGD „Kraina Sanu” zamierza podjąć szereg działań w celu integrowania sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

W przypadku LSR ma to również ogromne znaczenie z uwagi na skrócony okres wdrażania LSR oraz ograniczony budżet jaki przypada na konkretny obszar.

Doskonałym narzędziem są działania zaplanowane w ramach Planu komunikacji, których celem jest podnoszenie świadomości i wzmacnianie kompetencji lokalnej społeczności m.in. w zakresie poznawania dobrych praktyk, promowania współpracy oraz innowacji na obszarach wiejskich. Plan komunikacji zawiera również działania informacyjne i promocyjne, również w zakresie integracji i współdziałania.

Dodatkowym narzędziem w promocji działań kompleksowych są kryteria wyboru, które premiąją operacje ukierunkowane na jak najszerszy poziom zintegrowania.

Ponadto, LGD „Kraina Sanu” wykorzystując dobre praktyki w zakresie partycypacji na etapie budowy LSR, planuje udostępnić możliwość dyżurów/konsultacji z ekspertem, który będzie w stanie rozwiązać wszelkie wątpliwości natury formalno-prawnej. Również bazując na partnerskich relacjach z gminami członkowskimi, LGD będzie mogła zasięgnąć opinii prawnej w skomplikowanych przypadkach operacji, które swoim zasięgiem obejmują np. obszar kilku gmin.

Działania w zakresie integrowania sektorów, partnerów, zasobów i branż z pewnością ułatwią wypracowane standardy funkcjonowania organizacji, które nie tylko ułatwiają bieżące funkcjonowanie LGD ale przede wszystkim ułatwiają budowanie relacji i partnerstwa, na przejrzystych zasadach.

ROZDZIAŁ VI. CELE I WSKAŹNIKI

Gminy objęte LSR tworzą obszar będący na wysokim stopniu spójności, pod względem przyrodniczym, historycznym, kulturowym oraz ekonomicznym. Jego dużym atutem jest położenie geograficzne i relatywnie bliska odległość od większych ośrodków miejskich: Rzeszów, Jarosław, Leżajsk, Łańcut, Przeworsk. W pracach nad przygotowaniem diagnozy obszaru LSR i występujących problemów społeczno-gospodarczych wykorzystano materiały zebrane podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych, dużym plusem było aktywne uczestnictwo społeczności lokalnej, poszczególnych grup interesów oraz ich zaangażowanie w przygotowanie LSR. Wykonana diagnoza społeczno-gospodarcza obszaru objętego LSR zobrazowała stan zastany, dzięki czemu zaproponowane cele i przedsięwzięcia są rzeczywistą odpowiedzią na zdefiniowane problemy. Uwzględniono również kierunki wydatkowania środków ujęte dla Podejścia Leader w ramach EFRROW oraz EFS+.

Cele i przedsięwzięcia zostały przedstawione w załączniku do LSR - Formularz 1. Cele i przedsięwzięcia.

Podstawą określenia celów i przedsięwzięć LSR były zidentyfikowane potrzeby. Założone cele są poprawne metodycznie i zostały ukierunkowane na zaspokojenie najważniejszych potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności, które jednocześnie mogły podlegać finansowaniu w ramach RLKS.

Cele i przedsięwzięcia są zgodne i wpisują się w cele PS dla WPR na lata 2023-2027 oraz EFS+. Zostały skwantyfikowane poprzez wybór odpowiednich wskaźników rezultatu i produktu. Rezultaty zostały określone zgodnie z zasadami określonymi w dokumentacji konkursowej.

Na podstawie przeprowadzonej analizy zostały zaproponowane dwa cele oraz dopasowano do nich konkretne przedsięwzięcia, które pozwolą na osiągnięcie zakładanych rezultatów w poszczególnych grupach docelowych. Przedsięwzięcia wzajemnie się uzupełniają oraz współdziałają w osiągnięciu zakładanych celów. Realizacja obu wyznaczonych celów spowoduje, że łączny efekt ich interakcji będzie większy niż efekty ich osobnego działania. Obejmują bowiem kluczowe problemy, które jedynie zrealizowane łącznie zapewnią zaspokojenie zidentyfikowanych potrzeb i wykorzystają istniejący potencjał. Jednocześnie przedsięwzięcia zaplanowano w taki sposób, żeby wnioski składane w ramach naborów uzupełniały się wzajemnie, zapewniając możliwość pełnego osiągnięcia danego celu.

Planowane cele i przedsięwzięcia zostały skwantyfikowane poprzez wybór odpowiednich wskaźników rezultatu i produktu. Rezultaty zostały wybrane zgodnie z katalogiem, o których mowa w części V dokumentu pt. „Wskaźniki” – dla LSR współfinansowanych ze środków EFRROW oraz Metodologią szacowania wartości wskaźników dla programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021 – 2027 (EFS+).

Cel 1. Poprawa jakości życia na obszarze LSR i zwiększenie włączenia społecznego oraz aktywizacja

Realizacja powyższego celu dotyczy operacji polegających na współfinansowaniu Wnioskodawców, którzy będą realizować inwestycje w zakresie poprawy dostępu do infrastruktury publicznej, w tym również rekreacyjnej, turystycznej, sportowej i kulturalnej. Założeniem jest poprawa standardu życia mieszkańców, dzięki budowie / rozbudowie lub modernizacji istniejącej infrastruktury. Dodatkowo w ramach niniejszego celu przewiduje się aktywności, inicjatywy dla mieszkańców, które przyczynia się do wsparcia szkół na obszarach wiejskich, włączenia społecznego dla grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Planowane są także operacje polegające na wsparciu instytucji kultury, obiektów dziedzictwa kulturowego. Zwiększenie dostępu do infrastruktury lokalnej oraz rozwój oferty

Wskaźnik rezultatu:

R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR;

R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego
Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu;

Liczba osób świadczących usługi w społeczności lokalnej

Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej

Planowane wsparcie będzie przeznaczane na działania związane z poprawą dostępu do małej infrastruktury publicznej. Inwestycje będą realizowane przez jednostki sektora finansów publicznych. Realizacja inwestycji ma się przyczynić do poprawy atrakcyjności gmin i poprawy warunków życia na obszarach wiejskich dla mieszkańców oraz turystów. Wsparcie będzie dotyczyć lokalnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, sportowej oraz kulturalnej np. place zabaw, skate parki dla osób młodych, wiaty turystyczne, miejsca wypoczynkowe dla seniorów, itp. / doposażenie małych obiektów infrastruktury.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje infrastrukturalne lub nieprodukcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych. **Grupy docelowe:** mieszkańcy, młodzież, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji, turyści.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba utworzonych/dostosowanych/doposażonych obiektów ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, w tym turystycznej/rekreacyjnej/sportowej/kulturalnej lub innej publicznej

Przedsięwzięcie 1.2 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną

Planowane działania będą dotyczyły wsparcia edukacji włączającej oraz jej upowszechnienia, a także poprawy warunków kształcenia osób z niepełnosprawnościami (np. z wykorzystaniem Modelu dostępnej szkoły). Wsparcie skierowane na podniesienie umiejętności społecznych, kompetencji i kwalifikacji uczniów poza edukacją formalną oraz podnoszenie kompetencji kadr pedagogicznych.

Możliwe typy projektów/rodzaje działań:

- rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną;
- wsparcie różnych form rozwijających kompetencje, uzdolnienia, umiejętności, wiedzę oraz zainteresowania uczniów (np. poprzez zajęcia realizowane w obszarze bezpośrednio związanym z tematem rozwijanych kompetencji umiejętności, uzdolnień i wiedzy; korepetycje, szkolenia, warsztaty, wyjazdy studyjne i szkoleniowe, półkolonie tematyczne);
- wsparcie działań służących pomocy uczniom w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach, rozwiązywaniu problemów (np. związanych z pandemią COVID-19; stresem, wymaganiami i obowiązkami, presją społeczną i medialną);
- zajęcia dydaktyczno-wychowawcze skierowane do uczniów z trudnościami edukacyjnymi;
- zajęcia zwiększające wiedzę uczniów na temat zmian klimatycznych oraz zielonych umiejętności i kompetencji.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie grantów. Będą to operacje tzw. miękkie, nieprodukcyjne. Źródłem finansowania będzie EFS + Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych i organizacje pozarządowe. Grupy docelowe: uczniowie szkół i placówek systemu oświaty.

Wskaźniki PRODUKTU:

Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem
Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność
Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju lokalnego

Przedsięwzięcie 1.3. Wsparcie jakości edukacji

W ramach działania realizowane będą przedsięwzięcia mające na celu nabywanie i podnoszenie kluczowych kompetencji uczniów, niezbędnych do poruszania się na rynku pracy. Wsparcie uwzględniac będzie zróżnicowane potrzeby uczniów, zgodne z ich indywidualnymi czy specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Typy projektów/rodzaje działań:

Kompleksowe programy rozwojowe, ukierunkowane na podniesienie jakości edukacji m.in. poprzez:

- przygotowanie założeń systemu nauczania i programów nauczania w zakresie dostosowania ich do wymagań rynku pracy poprzez m.in.: współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym szkoły i szkolenia i kursy dla uczniów prowadzące m.in. do nabywania, potwierdzania kompetencji i kwalifikacji
- wsparcie uczniów w nabywaniu i rozwijaniu kompetencji kluczowych
- wsparcie szkoły w prowadzeniu skutecznej edukacji włączającej (z wykorzystaniem modeli wypracowanych w projekcie Przestrzeń dostępnej szkoły)
- podnoszenie kwalifikacji/kompetencji zawodowych nauczycieli, pracowników dydaktycznych i kadry zarządzającej szkół
- wsparcie psychologiczno-pedagogiczne uczniów i nauczycieli
- włączenie rodziców w działalność szkoły
- wdrażanie programów dotyczących przeciwdziałania zjawiskom patologicznym w szkole, w tym wszelkiego rodzaju dyskryminacji uczniów
- wsparcie szkół w budowaniu świadomości uczniów i rodziców w zakresie edukacji ekologicznej.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie grantów. Będą to operacje tzw. miękkie, nieprodukcyjne. Źródłem finansowania będzie EFS + Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe. **Grupy docelowe:** nauczyciele i kadra zarządzająca, wspierająca i organizująca proces nauczania szkół/ placówek systemu oświaty na poziomie podstawowym, nauczyciele i kadra zarządzająca, wspierająca i organizująca proces nauczania szkół/ placówek systemu oświaty na poziomie ponadpodstawowym, otoczenie uczniów, w tym rodzina, rodzice i opiekunowie prawni dzieci i młodzieży, szkoły i placówki oświatowe, uczniowie i słuchacze szkół lub placówek systemu oświaty

Wskaźniki PRODUKTU:

- Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem
- Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność
- Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju lokalnego

Przedsięwzięcie 1.4. Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej

Przedsięwzięcia podejmowane w ramach działania ukierunkowane są na zwiększenie dostępu do usług społecznych zgłaszanych na obszarach objętych LSR m.in. dla osób będących w niekorzystnej sytuacji zgodnie z procesem deinstytucjonalizacji.

Typy projektów:

- wsparcie skierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu oraz osób z niepełnosprawnościami poprzez zwiększenie dostępu do usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, w tym w szczególności rozwój usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych, asystenckich, wsparcie, w tym wytchnieniowe, opiekunów faktycznych (nieformalnych) osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w zakresie niezbędnym do opieki nad w/w osobą itp.;
- wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań o charakterze chronionym i wspomaganym lub rozwój mieszkalności adoptowalnego, działania w zakresie poprawy warunków mieszkaniowych oraz inne rozwiązania łączące wsparcie społeczne i mieszkaniowe;

- wsparcie skierowane do osób starszych poprzez działania na rzecz zwiększenia ich zaangażowania w życie społeczności lokalnych, w tym w szczególności działania na rzecz samopomocy, tworzenie lub wsparcie już istniejących placówek wsparcia seniorów;
- wsparcie w zakresie tworzenia wypożyczalni sprzętu wspomagającego, pielęgnacyjnego i rehabilitacyjnego wraz z doradztwem i treningami w zakresie obsługi w warunkach domowych;
- podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kandydatów i kadry niezbędnej do realizacji projektu w zakresie świadczenia wysokiej jakości usług społecznych w środowisku lokalnym, w tym szczególnie pracowników pomocy społecznej.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie grantów. Będą to operacje tzw. miękkie, nieprodukcyjne.

Źródłem finansowania będzie EFS + Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe. **Grupy docelowe:** kadra podmiotów świadczących usługi w społeczności lokalnej, mieszkańcy wymagający wsparcia w codziennym funkcjonowaniu z obszarów objętych lokalnymi strategiami rozwoju, szczególnie z obszarów wiejskich, osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i ich otoczenie, osoby świadczące usługi społeczne w społeczności lokalnej, osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie

Wskaźniki PRODUKTU:

- Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie
- Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.
- Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju lokalnego

Przedsięwzięcie 1.5 Wzmocnienie kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocje turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD

Cel wpłynie na wzrost świadomości mieszkańców w wymiarze społecznym i obywatelskim oraz ograniczenie wykluczenia wśród osób w niekorzystnej sytuacji. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na aktywizację i edukację seniorów oraz ludzi młodych. Kluczowym założeniem jest podejmowanie działań zwiększających aktywność, integracyjnych wśród mieszkańców poprzez ich aktywny udział w organizowanych wydarzeniach. Podejmowane działania mają się przyczynić do wzrostu świadomości w zakresie możliwości podnoszenia kwalifikacji, kompetencji, rozwoju zawodowego, mieszkańców. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na stworzenie warunków i przestrzeni do zaangażowania i partycypacji lokalnej społeczności w życiu swoich „małych ojczyzn”. Planuje się realizację projektów edukacyjnych mających na celu podniesienie świadomości społecznej mieszkańców w zakresie ekologii, ochrony środowiska, a także szeroko pojętej edukacji i integracji. Projekty edukacyjne dla mieszkańców obszaru, wyjazdy studyjne będą dotyczyć nie tylko wymiany doświadczeń, ale również poznanie dobrych praktyk. Podniesienie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych. Beneficjentami realizującymi to przedsięwzięcie będą mogły być podmioty ze wszystkich sektorów, tj. społecznego, gospodarczego i publicznego.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie projektów grantowych. Będą to tzw. projekty miękkie. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych. organizacje pozarządowe. Grupy docelowe: mieszkańcy, seniorzy, młodzież, osoby w niekorzystnej sytuacji, organizacje pozarządowe.

Wskaźnik PRODUKTU: Ilość działań promujących obszar LGD w tym produkty i usługi lokalne

Cel 2. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w zakresie usług turystycznych i okołoturystycznych oraz oferty gospodarki doświadczeń

Zwiększenie dostępu do usług komercyjnych jest rozumiane, jako wsparcie rozwoju lokalnego biznesu, zwiększenie konkurencyjności istniejących podmiotów gospodarczych oraz powstawanie nowych. Dzięki temu lokalny biznes ma zyskać lepszą konkurencyjność i pozycję rynkową. Wsparcie ze środków UE w ramach RLKS przyczyni się do dynamiczniejszego rozwoju gmin objętych LSR. Będzie to na pewno przyczynek do zwiększonego ożywienia gospodarczego, powstawania nowych miejsc pracy i tym samym zmniejszenia bezrobocia. Pomoc będzie skierowana na rozwój komercyjnych usług mających na celu poprawę jakości życia na obszarze i zwiększenie ich dostępności. Dzięki temu powstaną nowe firmy z ofertą skierowaną bezpośrednio do mieszkańców, a istniejące podmioty będą miały szanse na dywersyfikację swojej działalności lub zwiększenie konkurencyjności świadczonych

usług. Ważnym elementem rozwoju obszaru będzie wsparcie kierowane do małych gospodarstw rolnych poprzez tworzenie lub rozwój zagród edukacyjnych. Będzie to innowacyjna oferta związana z gospodarką doświadczeń.

Wskaźnik REZULTATU

R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WP

R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR

Do osiągnięcia celu 2 przyczyni się realizacja 1 przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie 2.1. Wsparcie komercyjnej oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych

Planowane wsparcie będzie przeznaczone na działania związane z pozarolniczą działalnością na obszarze LSR poprzez wdrożenie nowych rozwiązań, w tym także innowacyjnych (innowacje produktowe, usługowe, procesowe, organizacyjne). Żeby to osiągnąć należy wykorzystać potencjał LGD i liczne walory przyrodnicze i kulturowe obszaru, co przyczyni się do rozwoju gospodarki rekreacyjnej i turystycznej. Dotacje zostaną przeznaczone na tworzenie pozarolniczej działalności gospodarczej lub zagród edukacyjnych. Ważną częścią będzie tworzenie warunków dla powstawania nowych miejsc pracy w tym sektorze. Turystyka wiejska poprzez swój dynamiczny rozwój będzie kreować nową jakość i nowe miejsca pracy. Dlatego ważne będzie tworzenie zintegrowanych produktów i marek o lokalnym znaczeniu. Musi to być wsparte rozwojem infrastruktury noclegowej, turystycznej, rekreacyjnej i dostępowej oraz podniesienie jej standardów. Istotną częścią wspieranych projektów będzie podnoszenie kwalifikacji.

Zagrody edukacyjne są bezpośrednio związane z rozwojem oferty spędzania wolnego czasu, przyjaznej środowisku, ze szczególnym nastawieniem na zaangażowanie walorów dziedzictwa kulturowego i różnorodności przyrodniczej. Zagrody to oferta budowana na bazie zasobów gospodarstwa, jak również walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych danej miejscowości – pozwala przyciągnąć na tereny wiejskie turystów oraz mieszkańców z ościennych gmin. Oferta jest realizowana w małych gospodarstwach rolnych i w ostatnich latach zauważa się znaczący postęp w tym zakresie.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje produkcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą lokalni mieszkańcy zamierzający podjąć działalność gospodarczą lub rolnicy z małych gospodarstw zamierzający wprowadzić usługi gospodarcze wyłączone z przepisów ustawy Prawo przedsiębiorców. Grupy docelowe: osoby fizyczne (w tym rolnicy), mikro i małe przedsiębiorstwa, mieszkańcy, turyści.

Wskaźniki PRODUKTU:

Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowej działalności gospodarczej

Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa

Liczba operacji polegających na utworzeniu zagród edukacyjnych

Liczba operacji polegających na rozwinięciu zagrody edukacyjnej

ROZDZIAŁ VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

W zakresie PS dla WPR na lata 2023-2027 wybór i ocena operacji będą się odbywały w ramach komponentu Wdrażanie LSR, natomiast w przypadku EFS+ - w ramach działań Priorytetu VIII programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Podkarpacia skierowanych na Rozwój Lokalny. W przypadku obu programów LGD „Kraina Sanu” będzie korzystać z wsparcia na Zarządzanie Lokalną Strategią Rozwoju.

Osiągnięcie zaplanowanych celów i wskaźników ich realizacji będzie możliwe poprzez realizację adekwatnych do lokalnych potrzeb różnorodnych metod realizacji operacji aktywizujących społeczność lokalną w ramach LSR, tj.:

- operacje klasyczne realizowane przez podmioty inne niż LGD (EFRROW),
- projekty grantowe wdrażane przez LGD poprzez konkurencyjny wybór Grantobiorców realizujących pojedyncze zadania składające się na projekt grantowy (EFFROW, EFS+).

Mimo nie ujęcia w mechanizmach wsparcia projektów partnerskich/operacji w partnerstwie nie stanowi to przeszkody, żeby od początku uruchomienia programu animować do współpracy poprzez stosowanie szeregu zachęt do realizacji projektów partnerstwach przez co najmniej 2 podmioty z różnych obszarów LSR lub operacji w partnerstwie przez co najmniej 2 podmioty z obszaru LSR. Poza prowadzeniem szkoleń, upowszechnieniem informacji o korzyściach płynących z tego rodzaju rozwiązań, dobrych praktyk, zostaną np. udostępnione przykłady umów partnerskich oraz projektów współpracy. Potencjalni Beneficjenci wskazywali, iż decyzje o realizacji projektów z partnerami podejmą po analizie zakresu odpowiedzialności partnerów.

W ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 będzie możliwa realizacja wszystkich rodzajów operacji, tj.:

- **operacji produkcyjnych** - obejmujących inwestycje w środki trwałe lub aktywa niematerialne na rzecz przedsiębiorstw, które będą wykorzystywane do produkcji towarów lub świadczenia usług,
- **operacji nieprodukcyjnych** - obejmujących operacje niekomercyjne realizowane w celu innym niż uzyskanie zysku oraz nie wykonywane w ramach prowadzonej działalności gospodarczej,
- **inwestycji w małą infrastrukturę** - obejmujących inwestycje infrastrukturalne, których koszty całkowite nie przekraczają 1 mln euro.

Na etapie budowy LSR nie były dostępne szczegółowe Wytyczne w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Zarządzanie LSR oraz Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR. Udostępniane projekty wskazały na kierunki w zasadach oceny i wyboru projektów, jednak etap konsultacji nie zakończył się w trakcie zatwierdzania LSR.

Nie było również szczegółowych zasad dotyczących EFS+.

Udostępniane projekty wskazały na kierunki w zasadach oceny i wyboru projektów, jednak etap konsultacji nie zakończył się w trakcie zatwierdzania LSR. Utrudniło to przygotowanie rozwiązań i wymagało szeregu konsultacji z ekspertami zewnętrznymi oraz wymiany doświadczeń między różnymi grupami. To skłoniło do przygotowania rozwiązań wspólnych, uniwersalnych, które zapewnią wybór projektów zgodnych z obowiązującymi zasadami. Wybór mechanizmów wdrażania był realizowany indywidualnie przez każdą LGD, ale przebieg procesu oceny jest efektem współpracy i wymiany doświadczeń z innymi grupami.

Zasady wyboru i oceny operacji

Wybór i ocena będą prowadzone na podstawie obowiązujących przepisów oraz zgodnie z Wytycznymi MRiRW oraz Instytucji Zarządzającej regionalnym programem FEP 2021-2027.

LGD będzie podawać do publicznej wiadomości na swojej stronie internetowej, uzgodniony z **Zarządem Województwa Podkarpackiego** (dalej ZWP), harmonogram naborów wniosków o wsparcie na kolejny rok, nie później niż do końca danego roku. Ewentualne aktualizacje harmonogramu, uzgodnionego z ZWP, również będą zamieszczane na stronie internetowej LGD „Kraina Sanu”.

Wybór operacji będzie poprzedzać ogłoszenie naboru wniosków. LGD „Kraina Sanu” będzie podawać do publicznej wiadomości co najmniej na swojej stronie internetowej ogłoszenie o naborze wniosków o wsparcie. Ogłoszenie będzie spełniać wymogi określone w ww. ustawie o RLKS. Kluczowym elementem ogłoszenia będzie Regulamin naboru wniosków o wsparcie. Będzie on uzgadniany z ZWP i będzie zawierał co najmniej: zakresy wsparcia; limit środków; maksymalny poziom wsparcia, kwotę wsparcia; formę wsparcia; warunki udzielenia wsparcia; kryteria wyboru operacji; opis procedury udzielania wsparcia, w tym wskazanie i opis etapów oceny w LGD oraz w ZWP; termin składania wniosków; sposób i formę składania oraz informację o wymaganych załącznikach; zakres możliwych poprawek i uzupełnień oraz sposób, formę i termin ich złożenia; sposób wymiany korespondencji między Wnioskodawcą a LGD i ZWP; czynności poprzedzające udzielenie wsparcia oraz termin ich dokonania; informację o miejscu udostępnienia LSR, formularza wniosku i wzoru umowy; a także informację o środkach zaskarżenia przysługujących wnioskodawcy oraz wskazanie podmiotu właściwego do ich rozpatrzenia.

LGD „Kraina Sanu” będzie mogła zmienić regulamin naboru wniosków o wsparcie. Zmiana dotycząca zwiększenia limitu z ogłoszenia, uzgodniona z ZWP, będzie możliwa jeśli nie wpłynęły żaden wniosek o wsparcie i będzie wymagać wydłużeniem terminu składania wniosków. Zmiany Regulaminu wynikające z odrębnych przepisów lub ze zmiany warunków określonych w przepisach regulujących zasady wsparcia - będą dokonywane niezwłocznie ze wskazaniem terminu ich obowiązywania.

LGD będzie mogła po akceptacji ZWP unieważnić nabór wniosków o wsparcie, jeżeli: w terminie składania wniosków o wsparcie nie złożono wniosku o wsparcie lub wystąpiła istotna zmiana okoliczności powodująca, że wybór operacji nie leży w interesie publicznym, czego nie można było wcześniej przewidzieć, lub postępowanie jest obciążone niemożliwą do usunięcia wadą prawną. W przypadku unieważnienia naboru Wnioskodawcom nie będzie przysługiwać prawo wniesienia protestu.

Wsparcie na Wdrażanie LSR będzie udzielane Wnioskodawcy, na jego wniosek, jeżeli będą spełnione warunki udzielenia tego wsparcia określone w Regulaminie naboru wniosków o wsparcie, tj.:

- 1) na operację wybraną przez LGD, która jest stroną umowy ramowej,
- 2) do wysokości środków przewidzianych w umowie ramowej.

Wyboru operacji będzie dokonywać Rada LGD (organ decyzyjny). Do wyłącznej kompetencji Rady LGD będzie należało:

- a) wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt 4 ww. rozporządzenia 2021/1060, zwanych dalej „operacjami”, które mają być realizowane w ramach LSR, oraz
- b) ustalenie kwoty wsparcia.

Skład osobowy Rady, zasady powoływania członków Rady sposób ich przyporządkowania do poszczególnych grup interesów zostały opisane w Rozdziale I w części 1.7 Skład organu decyzyjnego.

Podstawą dokonywanego wyboru i oceny operacji będzie ww. ustawa o RLKS. W zakresie dokonywanego przez LGD wyboru:

- a) zostanie zastosowana procedura zapewniająca bezstronność członków Rady (będzie prowadzony Rejestr interesów Członków Rady),
- b) zostaną zastosowane kryteria wyboru operacji, opracowane z wykorzystaniem szeregu partycypacyjnych metod i udziału wszystkich interesariuszy,
- a) zapewnimy zachowanie składu Rady zgodnego z wymaganiami określonymi w art. 31 ust. 2 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060,
- b) zapewnimy realizację wymogu, zgodnie z którym pojedyncza grupa interesu nie kontroluje decyzji w sprawie wyboru operacji, określonego w art. 33 ust. 3 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060.

Ww. wymogi zostaną zawarte w Regulaminie Rady w procedurach wyboru oraz ustalenia kwoty wsparcia oraz procedurach.

LGD będzie dążyć do opracowania jednolitej dla województwa lub regionu procedury, wykorzystując doświadczenia z obecnego okresu programowania. Umożliwi to zachowanie odpowiedniego standardu oceny, a także przyspieszy proces oceny wniosków. Ma to znaczenie dla budowania wartości dodanej Podejścia Leader poprzez współpracę, wymianę wiedzy i doświadczeń.

Wybór będzie dokonywany przez Radę LGD:

- 1) spośród operacji, które są objęte wnioskami o wsparcie złożonymi w terminie, miejscu oraz formie, o których mowa w ogłoszeniu o naborze wniosków o wsparcie oraz spełniają warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR,
- 2) przy zastosowaniu kryteriów wyboru operacji.

W zakresie oceny będzie również dokonanie ustalenia kwoty wsparcia.

LGD „Kraina Sanu” będzie miała możliwość wezwania Wnioskodawcy do złożenia wyjaśnień lub dokumentów. Po dokonaniu oceny LGD przekazuje Wnioskodawcy informację o wyniku oceny spełnienia warunków udzielenia wsparcia lub wyniku wyboru wraz z uzasadnieniem oceny i podaniem liczby punktów otrzymanych przez operację oraz wskazaniem ustalonej przez LGD kwoty wsparcia na wdrażanie LSR. W przypadku pozytywnego wyniku wyboru informuje dodatkowo, czy w dniu przekazania wniosków do ZWP operacja mieści się w limicie środków. Jeśli kwota wsparcia będzie niższej niż wnioskowana LGD zamieszcza dodatkowo uzasadnienie tej wysokości.

Na swojej stronie internetowej LGD „Kraina Sanu” będzie zamieszczać listę operacji spełniających warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR oraz listę operacji wybranych, ze wskazaniem, które z operacji mieszczą się w limicie środków. Dokumentacja konkursowa będzie przekazywana do ZWP w terminie 60 dni od dnia następującego po ostatnim dniu terminu składania wniosków o wsparcie.

Wnioskodawcy będzie przysługiwać prawo wniesienia protestu zgodnie z zasadami wynikającymi z ww. ustawy RLKS. Prawo wniesienia protestu nie będzie przysługiwało LGD. Wymogi formalne wniesienia protestu, okoliczności wezwania do uzupełnień, pozostawienia protestu bez rozpatrzenia, wycofania protestu, tryb doręczeń, możliwość wniesienia skargi do sądu administracyjnego oraz czas rozpatrzenia protestu – będą wynikać z przyjętych procedur.

W przypadku projektów grantowych (EFROW, EFS+) wybór i ocena Grantobiorców, kryteria wyboru wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów oraz zasady ustalenia kwoty grantu będą wynikać z odrębnych procedur. Przy czym wybór będzie ogłaszany po zawarciu przez LGD umowy na realizację projektu grantowego LGD będzie odpowiadać w szczególności za:

- 1) realizację projektu grantowego zgodnie z założonym celem;
- 2) przygotowanie i przekazanie ZWP do zatwierdzenia procedur wyboru i oceny Grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru Grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów;
- 3) wybór Grantobiorców na podstawie ww. kryteriów;
- 4) zawieranie z Grantobiorcami umów o powierzenie grantu;
- 5) rozliczanie wydatków poniesionych przez Grantobiorców;
- 6) monitorowanie realizacji zadań przez Grantobiorców;
- 7) kontrolę realizacji zadań przez Grantobiorców;
- 8) odzyskiwanie grantów – w przypadku ich wykorzystania niezgodnie z celem projektu grantowego.

Grantobiorca będzie mógł złożyć dowołanie od wyniku oceny do Rady LGD. Po dokonaniu wyboru i uzyskaniu pozytywnej oceny w ramach złożonego projektu grantowego, będą zawierane umowy o powierzenie grantu spełniającej wymogi wynikające z ustawy o RLKS (w tym wymogi wynikające z wytycznych dotyczących EFS+).

Kluczowe cele i założenia procedur i lokalnych kryteriów wyboru

W procedurach wyboru i oceny operacji/Grantobiorców zostaną określone zasady gwarantujące prawidłowość i przejrzystość całego procesu. Poza sprawnością procedury istotna będzie również jej transparentność i skuteczność. Procedury będą czytelne dla wszystkich zainteresowanych stron, biorących udział w procesie wyboru operacji, w szczególności dla Wnioskodawców. Wnioskodawcy będą mieli możliwość skorzystania z bezpłatnego doradztwa oraz szkoleń organizowanych przez LGD i możliwością skorzystania z doradztwa, żeby obowiązujące zasady były bardziej dostępne. Ocena będzie dokonywana przez Członków Rady w drodze głosowania większością głosów. Przy równej liczbie głosów będzie decydował głos Przewodniczącego Rady. Zapewni to zgodność oceny z przyjętą punktacją, w ramach której nie będzie przewidziana ocena w przedziałach od - do, tylko została jednoznacznie określona liczba punktów za spełnienie danego kryterium, także w pełniejszym zakresie.

Wynik oceny i wyboru operacji/Grantobiorcy będzie potwierdzany w formie Uchwały Rady podczas posiedzenia prowadzonego zgodnie z zasadami szczegółowo określonymi w Regulaminie Rady, który dodatkowo określi szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady związanych z oceną i wyborem operacji.

Regulamin Rady będzie zatwierdzany przez Walne Zebranie Członków, a Zarząd będzie zatwierdzać przyjęcie i zmianę lokalnych kryteriów wyboru. Dobór kryteriów został dokonany zgodnie z opisem procesu partycypacji przedstawionym w Rozdziale 3. LGD tworzy LSR wspólnie z mieszkańcami z obszaru w odpowiedzi na ich potrzeby, żeby wspierać zrównoważony rozwój. Wraz z pojawianiem się nowych czynników zewnętrznych może wystąpić potrzeba ich zmiany lub lepszego dostosowania. Przygotowanie i aktualizacja lokalnych kryteriów wyboru z wykorzystaniem partycypacyjnych metod zapewni wszystkim interesariuszom realny wpływ na wybór operacji, które będą realizować LSR. Takie podejście potwierdza również pełną inkluzywność LGD „Kraina Sanu”.

Przygotowanie i aktualizacja procedur oceny i wyboru operacji/Grantobiorców będą dokonywane przy zapewnieniu udziału w procesie opiniowania wszystkim interesariuszom. Stowarzyszenie daje możliwość nie tylko opiniowania, ale także zgłaszania inicjatyw i pomysłów na każdym etapie.

Procedury będą jawne i powszechnie dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Zostaną udostępnione na stronie internetowej oraz w Biurze LGD. Każdorazowo będą udostępniane wraz z dokumentacją konkursową.

Dodatkowe warunki kwalifikowalności.

Będą każdorazowo zamieszczane w Regulaminie naboru wniosków o wsparcie i będą wynikać w szczególności z przyjętych kwot alokacji na dany nabór, liczby planowanych do osiągnięcia wskaźników, dodatkowych kryteriów dostępowych określonych w procedurach lub dodatkowych kryteriów wynikających z diagnozy potrzeb i potencjału obszaru LSR.

Lokalne kryteria wyboru operacji.

Lokalne kryteria będą przejrzyste i wynikające ze specyfiki i diagnozy obszaru LSR oraz wytycznych MRIRW, a ich spełnienie bezpośrednio przyczyni się do wyboru operacji, które będą realizowały cele zapisane w LSR.

Kryteria będą zawierać możliwość mierzalnych kryteriów. Dzięki temu można będzie obiektywnie zróżnicować ocenę, bez jakiegokolwiek dyskryminacji. Każdorazowo przy zmianie kryteriów będzie dokonywana weryfikacja w zakresie mierzalności oraz zgodności z diagnozą obszaru. Kryteria uzyskania wsparcia i będą je kierunkować na operacje najlepiej odpowiadające potrzebom obszaru LSR i najlepiej pasujące do zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć.

Kryteria jakościowe będą zawierać szczegółowy opis podejścia do ich oceny, w tym wskazanie jakie wymagania będą konieczne do spełnienia, żeby uzyskać określoną liczbę punktów. Będą zawierać opisy, niezbędne definicje oraz wskazanie w dokumentacji konkursowej miejsca, które będzie podstawą oceny lub wskazanie wymaganych dodatkowych załączników, które będą dokumentować spełnienie danego kryterium, na każdym określonym poziomie.

W przypadku kryteriów mierzalnych zostanie jednoznacznie wskazane jakie wymogi będą konieczne do uzyskania danej liczby punktów.

Członkowie Rady dokonujący oceny według lokalnych kryteriów wyboru będą zobowiązani nie tylko podać przyznaną liczbę punktów, ale również w każdym przypadku pisemnie uzasadnić przyczynę takiej oceny.

Ostateczny kształt kryteriów zostanie ustalony w wyniku prac zespołu roboczego. Zatwierdzenie i aktualizacja lokalnych kryteriów to zadanie przypisane do Zarządu. Zmiana kryteriów odbywa się zgodnie z zasadami zmiany kryteriów, a także z zachowaniem ich mierzalności.

Ww. zasady będą również obowiązywać do procedur wyboru i oceny Grantobiorców.

W zakresie kryteriów obowiązkowych w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 zostaną ujęte w szczególności kryteria zapewniające wybór operacji dedykowanych dla mieszkańców obszarów wiejskich, wykluczonych społecznie ze względu na przynależność do grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji; innowacyjne na poziomie LSR oraz wykorzystujące lokalny potencjał (najlepiej endemiczny), tj. np. zasoby naturalne, w tym przyrodnicze, lokalizację, dziedzictwo lokalne, w tym kulinarne, popyt na szczególnego rodzaju usługi (np. srebrna gospodarka lub usługi opiekuńcze nad dziećmi itp. Istotne będą również projekty zapewniające utworzyć deklarowanych nowych miejsc pracy oraz zatrudnianie na nich pracowników, jeżeli taką deklarację złożył wnioskodawca w celu uzyskania dodatkowych punktów za spełnienie kryteriów wyboru ich realizację w mniejszych miejscowościach, realizowanych przez podmioty, które korzystały z doradztwa, brały udział w szkoleniach, mają doświadczenie w zakresie odpowiednim do zakresu projektu, związane z lokalnymi tradycjami. Ważna będzie również promocja źródła wsparcia i komplementarność z innymi projektami. Szczegółowe zasady i przypisanie rodzaju kryteriów do poszczególnych przedsięwzięć nastąpi po dokonaniu wyboru LSR.

Definicja innowacyjności.

KRYTERIUM INNOWACYJNOŚĆ.

1) Definicja innowacyjności. Innowacyjność – to zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

Definicja najlepiej odpowiada specyfice obszaru i rodzajom planowanych do wdrożenia przedsięwzięć. Doświadczenia z okresu programowania 2014-2020 pokazują, iż beneficjenci mają świadomość potrzeby zastosowania innowacji, żeby wprowadzić na rynek lepszą ofertę usług. Dodatkowo, chcą uzyskać większą liczbę punktów w ramach oceny, dlatego zabiegają, żeby projekty miały cechy innowacyjności.

Mimo, iż obszar objęty LSR jest obszarem wiejskich, jednak oczekuje innowacyjnych rozwiązań. Stąd potrzeba stopniowalnej oceny innowacyjności. Po analizach dostępnych definicji innowacyjności przyjęto definicję wynikającą z dokumentacji konkursowej, która najbardziej obiektywnie odzwierciedla specyfikę obszaru objętego LSR oraz zapewnia możliwość wyboru projektów innowacyjnych, znacząco oddziałujących na dane przedsięwzięcie.

2) Badanie innowacyjności będzie dotyczyć następujących przedsięwzięć:

- **P.2.1** w których pojawią się **innowacje biznesowe** (w zakresie usług komercyjnych i gospodarki doświadczeń)
- **P.1.5** w których pojawiają się **innowacje społeczne** (włączenie społecznego seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji)

Wdrożenia innowacji w ww. zakresach będzie obejmować:

- zwiększenie funkcjonalności, użyteczności produktów i usług, lub
- unowocześnienie przestarzałych systemów, lub
- udoskonalenie technologii, lub
- usprawnienie komunikacji międzyludzkiej, lub
- optymalizację czasu pracy, lub
- ochronę środowiska naturalnego.

3) Oczekiwany wpływ innowacji na rozwój obszaru LSR to:

1) innowacje społeczne

- aktywizacja i integracja osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji
- włączenie społeczne, cyfrowe i inne seniorów oraz osób z niekorzystnej sytuacji
- wzrost aktywności społecznej do działania, kreatywne podejście do odgrywania nowej roli lub relacji w społeczeństwie
- wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

2) innowacje biznesowe:

- wpływ na wzrost gospodarczy; zwiększanie wydajności, przy takich samych nakładach; wzrostu wydajności wpływa na wzrost dostępności, co powoduje, że lokalna gospodarka się rozwija.
- osiągnięcie przewagi konkurencyjnej, najlepiej trwałej (strategicznej w obszarze produktu/usługi, sposobu obsługi klienta, konkurencyjnej ceny opartej na przewadze kosztowej, strategii jakości oferowanego produktu/usługi,
- wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

Pozwoli to odróżnić zmiany, które nie będą innowacyjnością od innowacji, które będą powodować oczekiwaną zmianę.

4) Ocena innowacyjności będzie stopniowalna i zapewni możliwość uzyskania punktów:

- a) Maksymalna liczba punktów będzie dotyczyć **projektów kreatywnych** (powstających w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczy nowych na obszarze LSR produktów, usług, procesów lub organizacji).
- b) Znacznie niższa liczba punktów będzie dotyczyć **projektów imitujących** (wzorowanych na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji, obejmują nowy sposób wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych)
- c) Braku możliwości przyznania punktów dla **innowacji pozornych**, które obejmują drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

5) Opis metod wdrożenia zdefiniowanych innowacji:

- **P.2.1** – konkurs – operacje klasyczne,

- P.1.5 - projekt granatowy

6) Animowanie do wdrażania innowacji:

Wdrożenie innowacji w powyższych obszarach będzie możliwe dzięki zastosowaniu szeregu działań aktywizujących, do realizacji których zaproszeni zostaną doświadczeni partnerzy. Będziemy wykorzystywać następujące mechanizmy: doradztwo biura LGD, animowanie poprzez promocję dobrych praktyk (również w tworzonej bazie projektów na stronie internetowej LGD i w mediach społecznościowych), identyfikacja korzyści płynących z rozwiązań innowacyjnych zwłaszcza w sferze biznesowej i społecznej, animowanie, sieciowanie i wdrożenie skutecznych mechanizmów wymiany doświadczeń i nawiązywania współpracy.

Procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru.

- 1) Z inicjatywą zmian w lokalnych kryteriach wyboru może wystąpić Członek LGD, Członek Rady LGD, Członek Zarządu, Członek Komisji lub mieszkańiec obszaru LSR.
- 2) Wniosek/propozycja zmiany lokalnych kryteriów wyboru zawiera nazwę wprowadzanego / aktualizowanego / likwidowanego kryterium oraz uzasadnienie zmiany. Wniosek o wprowadzenie/zmianę nowego kryterium powinien również uwzględniać propozycję minimalnej i maksymalnej liczby punktów przyznawanych za to kryterium lub wagę tego kryterium w odniesieniu do pozostałych.
- 3) Zmiana kryteriów może również nastąpić na wniosek ZWP lub innych organów kontrolnych.
- 4) Zgłaszanie wniosków i uwag od mieszkańców lub uprawnionych podmiotów w zakresie zmian lokalnych kryteriów wyboru będzie odbywać się w trybie ciągłym.
- 5) Modyfikacja kryteriów nie może prowadzić do usunięcia kryteriów obowiązkowych z punktu widzenia realizacji PS dla WPR na lata 2013-2027 lub kryteriów, które warunkowały wybór LSR.
- 6) Weryfikację zasadności otrzymanych propozycji będzie dokonywał Zarząd w okresie kwartalnym, chyba że zmiana zostanie zainicjowana wskutek rekomendacji ZWP lub ustaleń pokontrolnych. Zarząd będzie się posiłkować pracą zespołów roboczych.
- 7) W przypadku potwierdzenia zasadności proponowanych zmian w zakresie lokalnych kryteriów, Biuro LGD będzie zobowiązane do opracowania nowych kryteriów i kart oceny, które będą konsultowane w trybie konsultacji społecznych, z uwzględnieniem zasad partycypacji, jak w przypadku tworzenia kryteriów (jeśli będzie to możliwe i zasadne), jednak minimum przy zastosowaniu zasady zamieszczenia informacji i zmianie za pośrednictwem strony internetowej, tablicy ogłoszeń oraz udostępnienia jej w Biurze LGD.
- 8) Ocena trafności i adekwatności lokalnych kryteriów będzie przeprowadzana w ramach ewaluacji.
- 9) Wyniki badania mogą stanowić podstawę do wdrożenia procedury zmiany kryteriów.
- 10) Zmiana kryteriów nie jest możliwa w trakcie trwania konkursu.
- 11) Przesłanką do uruchomienia procedury zmiany kryteriów może być również zagrożenie realizacji LSR, np. gdy osiągnięcie zakładanych wskaźników okaże się niemożliwe.

ROZDZIAŁ VIII. PLAN DZIAŁANIA

LGD „Kraina Sanu” będzie realizować 2 cele, w ramach których zostanie wdrożonych 6 przedsięwzięć.

Cel 1 Poprawa jakości życia na obszarze LSR i zwiększenie włączenia społecznego oraz aktywizacja

- **Przedsięwzięcie 1.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej:**

Budżet	694 000,00 euro	liczba naborów - 2 szt.
I nabór	300 000,00 euro (kwota ogłoszenia)	II połowa 2024 r.
II nabór	394 000,00 euro (kwota ogłoszenia)	II połowa 2025 r.

- **Przedsięwzięcie 1.2 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną** (przed ogłoszeniem naboru zostanie złożony do SWP wniosek o dofinansowanie projekt grantowego)

Budżet	332 549,00 euro	liczb naborów – 2 szt.
I nabór	200 000,00 euro (kwota ogłoszenia)	I połowa 2025 r.
II nabór	132 549,00 euro (kwota ogłoszenia)	II połowa 2025 r.

- **Przedsięwzięcie 1.3 Wsparcie jakości edukacji** (przed ogłoszeniem naboru zostanie złożony do SWP wniosek o dofinansowanie projekt grantowego)

Budżet	400 000,00 euro	liczb naborów – 2 szt.
I nabór	200 000,00 euro (kwota ogłoszenia)	I połowa 2025 r.
III nabór	200 000,00 euro (kwota ogłoszenia)	I połowa 2026 r.

- **Przedsięwzięcie 1.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej** (przed ogłoszeniem naboru zostanie złożony do SWP wniosek o dofinansowanie projekt grantowego)

Budżet	180 511,00 euro	liczb naborów – 1 szt.
I nabór	180 511,00 euro (kwota ogłoszenia)	I połowa 2026 r.

- **Przedsięwzięcie 1.5 Wzmocnienie kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez Rozwój i promocje turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD** (przed ogłoszeniem naboru zostanie złożony do SWP wniosek o dofinansowanie projekt grantowego)

Budżet	118 500,00euro (kwota ogłoszenia)	Liczba naborów – 1 szt.
I nabór	II połowa 2025 r.	

Cel 2. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w zakresie usług turystycznych i okołoturystycznych oraz oferty gospodarki doświadczeń

Przedsięwzięcie 2.1. Wsparcie komercyjnej oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych

Budżet	687 500,00 euro	Liczba naborów – 4 szt.
I nabór	150 000,00 euro (kwota ogłoszenia)	II połowa 2025 r. RD
II nabór	62 500,00 euro	II połowa 2025 r. PD, Zagrody PD i RD
III nabór	200 000,00 euro	II połowa 2025 r. PD
IV nabór	275 000,00 euro (kwota ogłoszenia)	I połowa 2026 r. PD

W przypadku PS dla WPR na lata 2023-2027 wdrażanie będzie dotyczyć następujących zakresów wsparcia:

1a) rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne

1b) rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej

2b) rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania zagród edukacyjnych,

4. poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz operacji w zakresach wymienionych w punktach 1-3,

6. poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej,

7. kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych,

8a) włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji poprzez realizację operacji nieinwestycyjnych na rzecz grup osób wymagających włączenia,

8b) włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji poprzez realizację operacji inwestycyjnych przez podmioty świadczące usługi na rzecz grup osób wymagających włączenia w ramach swoich zadań ustawowych albo statutowych,

Realizacja LSR będzie przebiegać w etapach wdrażania wynikających z umowy ramowej.

1) pierwszy etap

- w przypadku EFROW trwający od 2024 r. do I poł 2026 r. (pokrywający się z I kamieniem milowym)

- w przypadku EFS+ trwający od 2024 r. do II poł 2026 r. (pokrywający się z I kamieniem milowym)

charakteryzuje się położeniem szczególnego nacisku na działania komunikacyjne LGD skierowane na poszerzenie współpracy z lokalnym środowiskiem w celu skorzystania dużej grupy potencjalnych beneficjentów ze szkoleń,

warsztatów i doradztwa świadczonego przez Biuro LGD. Będą również udostępnione materiały informacyjno-promocyjne, dokumenty aplikacyjne (w tym dostęp do generatora wniosków, jeśli zostanie zapewniona możliwość składania wniosków elektronicznie). W tym etapie zostaną uruchomione pierwsze konkursy mające zapewnić możliwość zakontraktowania przez ZWP 40% środków z budżetu EFRROW / EFS+. Działania będą również dotyczyć aktywizacji mieszkańców oraz wspierania budowy partnerstw.

2) drugi etap

- w przypadku EFRROW trwający od II poł. 2026 do II poł. 2027 r. (pokrywający się z II kamieniem milowym)

- w przypadku EFS+ trwający I poł. 2027 do II poł. 2028 r. (pokrywający się z II kamieniem milowym)

charakteryzuje się prowadzeniem działań mających na celu zakontraktowanie środków dopełniających realizację założonych celów. Ponadto, przewiduje się zakontraktowanie budżetu EFRROW co najmniej na poziomie 80% a budżetu EFS+ - 90%. W istotnym dla obszaru zakresie tworzenia partnerstw planuje się dalsze wdrażanie projektów aktywizujących, wspierających partnerstwa i integrację. Będą one bazowały na doświadczeniach projektów już realizowanych. W zakresie działań LGD planuje się dalszą aktywizację oraz wprowadzenie rozwiązań wspomagających rozwój obszaru i jego promocję będących skutkiem zrealizowanych projektów.

3) trzeci etap

- w przypadku EFRROW trwający od II poł. 2027 do II poł. 2029 r.

- w przypadku EFS+ trwający II poł. 2028 do II poł. 2029 r.

charakteryzuje się uzupełnieniem naborów w celu pełnej realizacji budżetu LSR zapewniającego osiągnięcie wskaźników. LGD zakłada możliwość wprowadzenia zmian w Planie działania, uwzględniając wyniki monitoringu lub ewaluacji oraz inne przesłanki (jeśli wystąpią). Wówczas to przewiduje się realizację wcześniej niezrealizowanych wskaźników.

Określone w Planie działania wskaźniki (kwotowe i rzeczowe) zostały podzielone lata, co pozwoli na sprawne wdrażanie LSR oraz racjonalne planowanie ogłaszanych przez LGD naborów.

W przypadku EFS+ poziom realizacji budżetu przypisany do kamieni milowych został ustalony na podstawie roboczych konsultacji.

ROZDZIAŁ IX. PLAN FINANSOWY LSR

LSR dla LGD „Kraina Sanu” będzie współfinansowana ze środków EFRROW w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 oraz ze środków EFS + w ramach programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027. Głównym źródłem finansowania EFRROW. W województwie podkarpackim LSR będzie finansowana również ze środków EFS + w ramach priorytetu VIII w programie regionalnym Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027. Projekty współfinansowane z EFS będą mieć charakter miękkie i będą się koncentrować na: wsparciu osób dorosłych w zdobywaniu kompetencji, usługach społecznych świadczonych w społeczności lokalnych, integracji społecznej, wsparciu uczniów w podniesieniu kwalifikacji, wsparciu jakości edukacji na obszarach objętych LSR.

Źródła finansowania LSR na lata 2023 – 2027:

- środki EFRROW,
- środki EFS +,
- środki budżetu państwa,
- wkład własny jednostek sektora finansów publicznych będący wkładem krajowych środków publicznych (EFRROW).

Wielkość środków na realizację LSR została wyznaczona zgodnie z liczbą ludności wg stanu na 31.12.2020 r. Liczba ludności na obszarze objętym LSR wynosi 49 836 osób (wg stanu na 31.12.2020 r.). Prognozowana wysokość środków na komponent Wdrażanie LSR i Zarządzanie LSR oraz działania priorytetu VIII w programie regionalnym FEP 2021-2027 jest zgodna z limitami określonymi w ramach Konkursu na Wybór LSR. Wysokość dostępnego budżetu została odzwierciedlona w załączniku: **Formularz 3: Budżet LSR**.

W ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 (PS WPR) budżet wynosi 1 500 000,00 euro na Wdrażanie LSR oraz 362 500 euro na Zarządzanie LSR. Kwota dostępnych środków obejmuje wkład EFRROW, jak i wymagany krajowy

wkład środków publicznych. Dostępny w ramach EFS + budżetu w wysokości 913 060,00 euro będzie przeznaczony na wdrażanie LSR oraz 207 259,02 euro na Zarządzanie LSR.

Kwota w wysokości 569 759,02 € przeznaczona na komponent związany z zarządzaniem LSR została ujęta w załączniku Nr 3 do LSR, nie ma ona odzwierciedlenia we wskazanych celach ani przedsięwzięciach, nie jest ujęta w Planie działania ani w Planie wykorzystania budżetu LSR.

Plan wykonania budżetu jest pokazany w załączniku **Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR**.

W **Formularzu 2: Plan działania** znajdują się przedsięwzięcia wraz ze wskazaniem funduszu z jakiego będą realizowane.

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR uzupełnia dane pokazując harmonogram realizacji wszystkich zaplanowanych przedsięwzięć w poszczególnych latach.

Grupami docelowymi w ramach ww. instrumentów wsparcia będą w szczególności organizacje pozarządowe, jednostki sektora finansów publicznych, mikro i małe przedsiębiorstwa, rolnicy i ich grupy oraz mieszkańców obszarów wiejskich. Kluczowe będą również ludzie młodzi, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji.

Plan działania jest efektem wyznaczonych celów i przedsięwzięć, które zostaną zrealizowane dzięki bezpośredniemu wsparciu finansowemu EFRROW i EFS +.

Cel 1. Poprawa jakości życia na obszarze LSR i zwiększenie włączenia społecznego oraz aktywizacja – planuje się przeznaczyć kwotę 1 725 560,00 euro. Zostanie zrealizowany poprzez przedsięwzięcia:

- Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej, alokacja 694 000,00 euro;
- Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną, alokacja 332 549,00 euro;
- Przedsięwzięcie 1.3 Wsparcie jakości edukacji , alokacja 400 000,00euro;
- Przedsięwzięcie 1.4. Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej, alokacja 180 511,00 euro;
- Przedsięwzięcie 1.5 Wzmocnienie kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocję turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD, 118 500,00 euro;

Cel 2 Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w zakresie usług turystycznych i okołoturystycznych oraz oferty gospodarki doświadczeń planuje się przeznaczyć 687 500,00 euro. Zostanie zrealizowany poprzez przedsięwzięcie:

- Przedsięwzięcie 2.1 Wsparcie komercyjnej oferty usług turystycznych i okołoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych, alokacja 687 500,00 euro;

Powiązania celu z budżetem oraz Planem działania:

Cele LSR są powiązane z przeprowadzoną diagnozą obszaru gmin tworzących LGD „Kraina Sanu”. Zaproponowany podział budżetu i środków pochodzących z dwóch źródeł odzwierciedla realne potrzeby i oczekiwania. Środki z EFRROW w zdecydowanej większości są zarezerwowane dla operacji produkcyjnych, związanych z rozwojem przedsiębiorczości oraz infrastrukturalnych. Działania tzw. miękkie będą w tym wypadku współfinansowane z EFS + w ramach nowego programu regionalnego Fundusze dla Podkarpacia 2021-2027. Będą one dotyczyły wsparcia uczniów, samych szkół na obszarach wiejskich, osób dorosłych w zakresie podnoszenia kwalifikacji oraz włączenia społecznego i aktywizacji. Zaproponowany podział jest zgodny z wypracowanymi celami LSR. Planowana alokacja i realizacja poszczególnych typów projektów pozytywnie wpłynie na zwiększenie dostępu do usług poprzez wsparcie rozwoju i konkurencyjności firm, poprawy stanu infrastruktury i wykształcenia mieszkańców. Ważną częścią będzie wsparcie projektów społecznych dotyczących rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną, wsparcia jakości edukacji, wsparcia osób dorosłych w zdobywaniu kompetencji, usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej oraz integracji społecznej.

ROZDZIAŁ X. MONITORING I EWALUACJA

W rozdziale opisano zasady i procedurę monitoringu oraz ewaluacji, główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty (osoby) odpowiedzialne za proces monitoringu i ewaluacji. Monitoring i ewaluacja są kluczowymi elementem wdrażania LSR. Stanowią główne źródła informacji o efektach wdrażania LSR. Wyniki badań pozwalają poznać i zrozumieć przyczyny przebiegu procesu. Efekty ewaluacji są podstawę do wprowadzania ewentualnych

korekty. Biorąc pod uwagę użyteczność tych badań, uczestniczyliśmy w kilku spotkaniach roboczych z lokalnymi grupami działania z różnych województw, w wyniku czego wypracowano rozwiązania horyzontalnych, użyteczne na poziomie LSR „Kraina Sanu”. Stanowi to wartość dodaną Podejścia Leader, a w szczególności efekt sieciowania i współpracy. Wypracowane założenia zostały skonsultowane w trakcie budowy LSR w szczególności podczas otwartych spotkań informacyjno-konsultacyjnych, w punkcie konsultacyjnym w Biurze LGD oraz w trakcie prac grupy roboczej. Rozwiązania uwzględniają doświadczenia LGD „Kraina Sanu” z poprzednich perspektyw programowych i bazują na dobrych praktykach z

Zasady.

Monitoring opiera się na zasadach: wiarygodności, aktualności, obiektywności, koncentracji, realizmu, koordynacji informacji i elastyczności. Ewaluacja uwzględnia następujące kryteria: trafność / adekwatność / odpowiedniość; efektywność / wydajność; skuteczność; użyteczność; trwałość.

Monitoring jest narzędziem do systematycznego pozyskiwania, analizowania oraz wykorzystywania informacji dla celów kontroli zarządzania i podejmowania decyzji. Zapewnia identyfikację bezpośrednich efektów wdrażania LSR obejmujących dane ilościowe i jakościowe na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji LSR w aspekcie finansowym i rzeczowym. Pozwala również ocenić postęp w zakresie osiągania wskaźników produktu i rezultatu przypisanych do celów i przedsięwzięć. Głównym celem monitoringu jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej LSR.

Zebrane dane i informacje będą odnoszone do założeń bazowych (wartości założonych w momencie rozpoczęcia wdrażania LSR), wskaźników pośrednich (przedstawiających pożądane wartości na konkretnym etapie wdrażania LSR – tzw. kamieni milowych) oraz wskaźników docelowych (ostatecznych rezultatów jakie ma przynieść wdrażanie LSR).

Realizacja badań monitoringowych pozwoli na odniesienie wyników do oczekiwań oraz ocenę adekwatności wykorzystanych zasobów do uzyskanych efektów.

Monitoring będzie miał na celu: usprawnianie procesów zarządczych, bieżące kontrolowanie stanu wdrażania LSR, przewidywanie lub identyfikację pojawiających się problemów, optymalizowanie wykorzystanych zasobów, weryfikowanie zgodności przebiegu wdrażania z planowanymi zamierzeniami.

Ewaluacja jest procesem prowadzonym w celu ustalenia efektywności pomocy pochodzącej ze środków Unii Europejskiej (efektywności wdrażania LSR) oraz oszacowania poziomu jej oddziaływania w odniesieniu do założeń LSR, zakresów tematycznych czy też analizy wpływu na poszczególne problemy oraz potrzeby zidentyfikowane w diagnozie obszaru. Zapewnia ustalenie związków przyczynowo skutkowych między podejmowanymi działaniami, a uzyskanymi rezultatami, zwłaszcza w ujęciu średnio i długookresowym. Będzie obejmować badanie wartości oraz cech LSR z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu oceny jej efektów oraz wykorzystania nabytej wiedzy w kolejnym okresie. Jednym z głównych celów ewaluacji będzie ocena rzeczywistych i spodziewanych efektów.

Ewaluacja będzie próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy nasze działania przyniosły pożądane efekty w odniesieniu do wykorzystanych zasobów.

W procesie wdrażania LSR zostaną wykorzystane dwa rodzaje ewaluacji:

- autoewaluacja (self-evaluation), tj. ocena stopnia realizacji LSR i osiąganych lub osiągniętych efektów, dokonywaną własnymi siłami, na podstawie zbioru informacji pochodzących z monitoringu i sprawozdawczości, wspartych dodatkowymi narzędziami oceny, z możliwością udziału w ocenie ekspertów zewnętrznych,
- ewaluacja zewnętrzna, tj. ocena zlecona zewnętrznemu wykonawcy z doświadczeniem w zakresie badań LSR.

Ewaluacja LSR (on-going oraz ex-post), to narzędzie specyficzne i wymagające wiedzy z zakresu funkcjonowania Podejścia Leader oraz zmian zachodzących w otoczeniu z uwzględnieniem szczególnych zasad związanych z RLKS. Trójsektorowość oraz oddolny charakter wdrażania mają bowiem kluczowe znaczenie dla osiągnięcia założeń, stąd potrzeba uwzględnienia w badaniu nie tylko danych ilościowych, ale także poziomu zaangażowania lokalnej społeczności czy efektów współpracy pomiędzy różnymi podmiotami. Ocena musi również uwzględniać analizę procesu wdrażania – w aspekcie rzeczowym i finansowym oraz w odniesieniu do jakości procesu.

W okresie programowania 2023-2027 będą realizowane ewaluacje własne on-going (corocznie) oraz zostanie zlecone na zewnątrz jedno badanie ex-post (po zakończeniu realizacji LSR).

Ewaluacja on-going będzie realizowana w formie warsztatów refleksyjnych. Przy czym zostanie rozszerzona formuła badania o rekomendacje z określeniem terminu i osób odpowiedzialnych za ich realizację.

Ewaluacja zewnętrzna ex-post zostanie przeprowadzona do końca 2028 r. (maksymalnie do połowy 2029 r.). Ewaluacja zewnętrzna może zostać zlecona wspólnie, tj. badanie obejmuje kilka lub wszystkie LGD z terenu województwa. Badanie ewaluacyjne ex-post będzie obejmowało w szczególności ocenę, na ile udało się osiągnąć założone cele, ocenę skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności oraz badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR oraz ich trwałość. Będzie ona dotyczyła następujących obszarów badawczych: ocena wpływu na cel/cele LSR; kapitał społeczny, przedsiębiorczość, współpracę, osoby młode, seniorów oraz w niekorzystnej sytuacji, innowacyjność, funkcjonowania LGD, proces wdrażania oraz wartość dodaną podejścia LEADER i innych (jeśli zajdzie taka potrzeba).

Proces wdrażania LSR rozpocznie się ogłoszeniem naborów wniosków w połowie 2024 r. Pierwsze efekty będą możliwe do weryfikacji najwcześniej w 2025 r. W początkowym okresie może nastąpić kumulacja naborów ogłaszanych przez wszystkie LGD w województwie, dlatego potrzebny będzie dłuższy czas na ocenę złożonych wniosków. Nie będzie zatem możliwe dokonanie ewaluacji zewnętrznej średniookresowej, gdyż nie będzie ku temu wystarczających danych. Potrzeba wykorzystania obiektywnej oceny procesu wdrażania zostanie zapewniona przez udział w warsztatach refleksyjnych ekspertów zewnętrznych.

Badanie będzie miało charakter całościowy w kontekście postawionych pytań ewaluacyjnych. Do analizy zostaną wykorzystane dostępne metody i techniki badawcze, adekwatne do zakresu badania, obszaru i uczestników. Dzięki temu możliwe będzie zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału oraz wypracowanie rekomendacji na poziomie eksperckim. Wykorzystana zostanie przede wszystkim koncepcja triangulacji metodologicznej, zapewniająca zróżnicowanie źródeł danych, metod i perspektyw badawczych. Kluczowy będzie również partycypacyjny charakter badania na każdym jego etapie, z wykorzystaniem metod partycypacji stosowanych przy przygotowaniu i aktualizacji LSR. Rzetelna ocena efektywności wdrażania LSR będzie również oparta o ocenę stanu realizacji zobowiązań oraz wyników badań monitoringowych oraz przy uwzględnieniu wyników ewaluacji wewnętrznych on-going.

Sposób wykorzystania wyników z monitoringu i ewaluacji

Informacje uzyskane w wyniku badań oraz podejmowane działania zaradcze (jeśli wystąpi taka potrzeba) zapewnią terminowe i skuteczne wdrażania LSR, odpowiednią jakość stosowanych procedur, wyższą efektywność lokalnych kryteriów wyboru czy jakość świadczonych przez LGD usług. Dzięki temu zwiększy się szansa na osiągnięcie założeń LSR. Wyniki badań mogą stać się również przesłanką do zmiany zasad funkcjonowania LGD, czy zmian w LSR, w szczególności w zakresie aktualizacji problemów lub potrzeb oraz dostosowania budżetu, wskaźników lub innych założeń do zmieniających się warunków otoczenia LSR.

W przypadku wykrycia istotnych problemów na etapie wdrażaniem lub zarządzania LSR, LGD przygotowuje i wdroży program naprawczy. Program ten zostanie stworzony przy udziale pracowników Biura, Członków organów oraz pozostałych Członków LGD „Kraina Sanu”. Będzie podlegać akceptacji w samorządzie województwa (poprzez np. akceptację zmienionej LSR). Proces monitoringu został połączony z Planem komunikacji w celu zaangażowania odpowiednich grup społecznych (adresatów LSR, ludzi młodych, seniorów czy osób w niekorzystnej sytuacji).

Procedura ewaluacji i monitoringu

Procedura określa przebieg procesu monitorowania i ewaluacji.

Zakres procedury: Proces obejmuje czynności w zakresie monitoringu i ewaluacji od momentu powołania Koordynatora do momentu publikacji Raport z ewaluacji ex-post.

Założenie ogólne: Monitoring będzie procesem ciągłym, przy czym wyniki będą gromadzone półrocznie. Ewaluacja będzie prowadzona okresowo, również na podstawie danych z monitoringu. W ramach ewaluacji on-going raporty będą sporządzane w kwartale następującym po roku, którego badanie on-going dotyczy. W przypadku ewaluacji ex-post raport powstanie po realizacji LSR lub na końcowym etapie wdrażania.

Osoby odpowiedzialne: Nadzór nad procesem monitoringu i ewaluacji będzie sprawować Zarząd.

Proces monitoringu i ewaluacji on-going będzie prowadzony przez koordynatora będącego pracownikiem Biura LGD lub przez eksperta zewnętrznego. Proces ewaluacji ex-post będzie prowadzony przez doświadczoną firmę zewnętrzną.

Przebieg procedury:

1. Zarząd wskazuje pracownika biura odpowiedzialnego za zadania związane z monitoringiem i ewaluacją (koordynatora).
2. Wsparciem działań koordynatora są inni pracownicy Biura LGD lub eksperci zewnętrzeni.
3. Koordynator określa czynności niezbędne do pozyskania danych i informacji, dokonuje wyboru narzędzi adekwatnych do zakresu badania.
4. W procesie monitoringu i ewaluacji wykorzystywane będą różnorodne narzędzia oraz partycypacyjne metody zapewniające zaangażowanie lokalnej społeczności, stosowane wcześniej przy przygotowaniu i aktualizacji LSR, żeby możliwa była kompleksowa analiza danych, zebranie reprezentatywnych opinii i wykorzystanie wniosków.
5. Koordynator może zwrócić się do Zarządu w sprawie powołania Zespołu ds. Monitoringu i Ewaluacji.
6. Koordynator/Zespół ds. Monitoringu i Ewaluacji mogą zwrócić się do Zarządu o zlecenie ocen/ekspertyz zewnętrznych.
7. Dane są gromadzone systematycznie, z zachowaniem śladu rewizyjnego. Wykorzystywane są do tego arkusze kalkulacyjne lub systemy informatyczne wspierające obsługę wniosków.
8. Przeprowadzone badania ewaluacyjne obejmują co najmniej ocenę na ile udało się osiągnąć założone cele, ocenę skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności oraz badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR oraz ich trwałość.
9. Zakres monitoringu i ewaluacji oraz elementy podlegające ocenie zostały określane w Tabeli Elementy podlegające monitorowaniu i ewaluacji (on going/ex-post) ze wskazaniem sposobu ich pozyskania oraz zakresu analizy i oceny danych.
10. Z badań monitoringowych/ewaluacyjnych powstają sprawozdania/raporty. Struktura sprawozdania/raportu stanowi odzwierciedlenie zakresu badania. Dokumenty są przyjmowane przez Zarząd.
11. Sporządzane informacje/raporty będą przedstawiane na Walnym Zebraniu Członków i podawane do publicznej wiadomości m.in. poprzez umieszczenie na stronie internetowej i udostępnione do wglądu w Biurze LGD (upowszechnienie wyników). Będzie to forma zachęty do dyskusji o działalności LGD i Zarządu.
12. W przypadku wydania rekomendacji Zarząd wskazuje osobę/osoby odpowiedzialne za ich realizację i określa terminy ich wdrożenia.
13. Monitorowaniem terminowości realizacji rekomendacji zajmuje się Koordynator/Zespół ds. monitoringu i ewaluacji. Jeśli wdrożenie rekomendacji nie jest możliwe w wyznaczonym terminie – wnioskuje się o zmianę terminu lub podjęcie dodatkowych działań warunkujących wykonanie rekomendacji.
14. Za realizację rekomendacji lub uzasadnienie przyczyn odstąpienia od ich realizacji odpowiada Zarząd.
15. Zakończeniem procesu monitorowania i ewaluacji jest przedstawienie przez Zarząd na Walne Zebranie Członków raportu z ewaluacji ex-post wraz z informacją o poziomie wdrożenia rekomendacji.

Wykonawca badań monitoringowych oraz ewaluacji on-going (własna): Koordynator/Zespół ds. monitoringu i ewaluacji, możliwość wsparcia przez ekspertów zewnętrznych, możliwość zlecenia wykonania ocen/ekspertyz zewnętrznych.

Wykonawca badania ex-post: Firma zewnętrzna posiadająca doświadczenie w realizacji ewaluacji LSR.

Czas realizacji badania:

Dane monitoringowe będą zbierane w okresach półrocznych. W sytuacji wystąpienia zagrożeń w terminowej realizacji LSR Zarząd może podjąć decyzję o zwiększeniu częstotliwości lub zakresu badań, które będą adekwatne do zobowiązań wynikających z umowy ramowej

- corocznej weryfikacji poziomów osiągnięcia wskaźników ,

- w przypadku EFRROW: 40% poziomu zakontraktowania budżetu do 30 czerwca 2026 r. (I kamień milowy) oraz 80% poziomu zakontraktowania budżetu do 31 grudnia 2027 r. (II kamień milowy).

- w przypadku EFS+ 40% poziomu zakontraktowania budżetu do 31 grudnia 2026 r. (I kamień milowy) oraz 90% poziomu zakontraktowania budżetu do 31 grudnia 2028 r. (II kamień milowy).

Źródła danych.

- **dane zastane:** zestawione dane źródłowe, zestawione dane GUS,

- **dane wywołane:** dane z samorządu województwa, dane z system informatyczny – jeśli będzie dostępny, badania ankietowe, bezpośrednie i grupowe wywiady z beneficjentami, analiza pomysłów/inicjatyw zgłaszanych przez mieszkańców dotyczących funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, inne (zgodnie z przyjętą metodologią w ramach monitoringu i ewaluacji).

Dane statystyczne dostarczą obiektywnych informacji na temat zmian w obszarze badania i jego otoczeniu. Będą obejmować zjawiska demograficzne, rynek pracy, lokalną gospodarkę oraz sytuację społeczną.

Zakres analizy będzie również obejmować dane ilościowe o prowadzonych naborach, postępie rzeczowym, efektach realizacji Planu komunikacji, Planu szkoleń oraz dane finansowe. Dane będą dotyczyć tych elementów, które stanowią kluczowe zobowiązania wynikające z zawartych umów. Kluczowym źródłem danych będą również badanie jakościowe, obejmujące w szczególności wywiady z Członkami LGD, pracownikami Biura LGD oraz przedstawicielami organów LGD „Kraina Sanu” (Zarządu, Rady, Komisji rewizyjnej) oraz przede wszystkim odbiorcami pomocy. W badaniu będą uwzględnione opinie tych podmiotów, które nie uzyskały wsparcia. Wywiady będą prowadzone przy wykorzystaniu instrumentów adekwatnych do grupy interesariuszy, żeby włączyć do badania wszystkich zainteresowanych.

Na potrzeby wywiadów stworzymy scenariusze dostosowywane do równych odbiorców.

Zebrane dane będą wykorzystane nie tylko do oceny wdrażania LSR, ale będą podstawą do formułowania rekomendacji.

Elementy podlegające monitorowaniu i ewaluacji (on going/ex-post) ze wskazaniem sposobu ich pozyskania oraz zakresu analizy i oceny danych.

1. Efektywność pracy Biura LGD i organów LGD, w tym jakość doradztwa, stan realizacji Planu komunikacji/Planu szkoleń oraz działań animacyjno-integracyjnych i wyłączeniowych skierowanych do lokalnej społeczności, dostępność Biura, sprawność podejmowania decyzji przez LGD oraz stosowanie obowiązujących przepisów i wytycznych – zarządzenie LSR

Podstawowe źródła danych/rodzaj i częstotliwość badania: opinia przełożonego, ewentualnie wywiady z Beneficjentami i Członkami LGD, badania ankietowe, wyniki kontroli, anonimowe ankiety, dokumentacja własna LGD.

M6 9 (Monitowanie w okresach półrocznych), E1 (ewaluacja on-going), EX (ewaluacja ex-post).

Analiza i ocena danych: Rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków, ocena jakości prowadzonych działań i ich skuteczności w odniesieniu do założeń LSR, jakość doradztwa, adekwatność działań komunikacyjnych i szkoleniowych, zaangażowanie i chęć rozwiązywania problemów.

Kryterium: Efektywność

2. Postęp rzeczowy LSR w zakresie stopnia osiągnięcia mierzalnych wskaźników wykonalności celów – wdrażanie LSR

Podstawowe źródła danych/rodzaj i częstotliwość badania: dokumentacja konkursowa, dane pozyskane z samorządu województwa, ankiety monitorujące/sprawozdania beneficjentów; M6, E1, EX

Analiza i ocena danych: Stopień realizacji celów, przedsięwzięć, wskaźników; ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR; wpływ podejmowanych przez Biuro LGD działań na postęp rzeczowy; określenie stopnia realizacji poszczególnych operacji.

Kryterium: Skuteczność i użyteczność, trwałość.

3. Postęp finansowy w zakresie stanu realizacji budżetu w poszczególnych naborach i możliwości osiągnięcia kamieni milowych, z uwzględnieniem czynników zewnętrznych wpływających na tempo kontraktacji oraz tempo realizacji projektów – wdrażanie i zarządzanie LSR

Podstawowe źródła danych/rodzaj i częstotliwość badania: dokumentacja konkursowa, dane pozyskane z samorządu województwa, ankiety monitorujące/sprawozdania beneficjentów; M6, E1, EX.

Analiza i ocena danych: Stopień wykorzystania budżetu LGD przeznaczonego na wdrażanie w odniesieniu do podjętych środków, wpływ podejmowanych przez Biuro LGD działań na postęp finansowy, ocena trafności założeń finansowych LSR.

Kryterium: Skuteczność i użyteczność.

4. Harmonogram ogłaszanych konkursów oraz poziom zainteresowania beneficjentów ogłaszanymi naborami – wdrażanie i zarządzanie LSR.

Podstawowe źródła danych rodzaj i częstotliwość badania: dokumentacja konkursowa, rejestr wniosków, rejestr doradztwa, listy obecności na spotkaniach szkoleniowych, licznik odwiedzin na stronie internetowej/na profilu w mediach społecznościowych; M6, E1, EX.

Analiza i ocena danych: Zgodność ogłaszanych konkursów z przyjętym harmonogramem, ocena stopnia realizacji zadań w ramach LSR.

Kryterium: Efektywność.

5. Efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, zainteresowanie stroną internetową LGD oraz profilem w mediach społecznościowych, udziałem w ofercie informacyjno-promocyjnej, czytelność i skuteczność przekazu, przepływ informacji – zarządzanie LSR

Podstawowe źródła danych/rodzaj i częstotliwość badania: dokumentacja własna LGD, licznik odwiedzin na stronie internetowej/na profilu w mediach społecznościowych, listy obecności, dokumentacja zdjęciowa, ankiety, wywiady; M6, E1, EX

Analiza i ocena danych: Ocena skuteczności przepływu informacji w stosunku do osiągniętych rezultatów, badanie efektów dotarcia do poszczególnych beneficjentów, liczba osób, które uzyskały informację na temat LGD, skuteczność animacji lokalnej społeczności.

Kryterium: Skuteczność i efektywność.

6. Jakość procedur oceny i wyboru projektów oraz efektywności lokalnych kryteriów wyboru – wdrażanie LSR

Podstawowe źródła danych/rodzaj i częstotliwość badania: dokumentacja własna LGD, dokumentacja konkursowa, wyniki kontroli, rejestr wniosków, rejestr umów, analizy wewnętrzne, ankiety ewaluacyjne, ankiety, wywiady; E1, EX.

Analiza i ocena danych: Sposoby i efektywność przepływu informacji, sprawność w podejmowaniu decyzji, skuteczność stosowania procedur, analiza zgodności oceny projektów z LSR, wg lokalnych kryteriów wyboru w odniesieniu do przyjętych zasad i Wytycznych, ocen jakości stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur

Kryterium: Skuteczność i trafność.

7. Postrzegania LGD w otoczeniu, ocena jakości partnerstwa – zarządzanie LSR

Podstawowe źródła danych / rodzaj i częstotliwość badania: dokumentacja własna LGD, rejestr umów, ankiety ewaluacyjne, ankiety, wywiady, E1, EX.

Analiza i ocena danych: Skuteczność, użyteczność i trwałość wykorzystywanych narzędzi promocji Skuteczność, użyteczność i trwałość wykorzystywanych narzędzi promocji.

8. Identyfikację zmian w otoczeniu LSR i czynników zakłócających, żeby możliwe było podjęcie działań zaradczych – wdrażanie LSR

Podstawowe źródła danych / rodzaj i częstotliwość badania: analiza danych GUS, dokumentacja własna LGD, ankiety, wywiady, E1, EX.

Analiza i ocena danych: Efektywność, trafność i trwałość aktywizacji lokalnej społeczności.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (aktualizacja, maj 2023 r.).
2. Program regionalny Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Podkarpackiego z dnia 20 grudnia 2022 r..
3. Szczegółowy Opis Priorytetów programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027
4. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, z późn. zm.).
5. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021, str. 159-706).
6. ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943), zwanej dalej „ustawą RLKS”.
7. ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027.
8. ustawa z dnia 8 kwietnia 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz. U. z 2023 poz. 412).
9. ustawa z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261 z późn. zm.).
10. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.
11. Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030, Rzeszów, wrzesień 2020 r.
12. Regionalna Strategia Innowacyjności Województwa Podkarpackiego na lata 2021-2030.
13. Wytyczne dotyczące realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021–2027.
14. Wytyczne dotyczące warunków gromadzenia i przekazywania danych w postaci elektronicznej na lata 2021-2027.
15. Wytyczne dotyczące kwalifikowalności wydatków na lata 2021-2027.
16. Wytyczne dotyczące wyboru projektów na lata 2021-2027.
17. Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027.
18. Wytyczne dotyczące realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027.
19. Wytyczne dotyczące kontroli realizacji programów polityki spójności na lata 2021–2027.
20. Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych priorytetów i działań FEP 2021-2027- zakres EFS+.
21. Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027.
22. Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego.
23. Sieć Organizacji Społecznych - Edukacja przedszkolna. (2023, Kwiecień 11). Pobrano z lokalizacji Witryna sieci Web Sieci Organizacji Społecznych: <https://sosdlaedukacji.pl/edukacja-przedszkolna-dostepnosc-jakosc/>.
24. Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). (2017 r.).
25. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (2020 r.).
26. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030. (2019). Warszawa.
27. Projekt wytycznych szczegółowych dotyczących udzielania w wsparcia finansowego w ramach PS WPR dla interwencji I.13.1 LEADER w zakresie komponentu Wdrażanie LSR.

28. Projekt wytycznych szczegółowych dotyczących udzielania w wsparcia finansowego w ramach PS WPR dla interwencji I.13.1 LEADER w zakresie komponentu Zarządzanie LSR.
29. Raport z ewaluacji ex-post (2023 r.).
30. Statut, przyjęty Uchwałą WZC w dniu 29.05.2023r.
31. Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego, bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>.
32. Strona internetowa Geoportalu Krajowego, <https://www.geoportal.gov.pl>.
33. Strona internetowa Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, <https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>.
34. Strona internetowa LGD „Kraina Sanu” <http://www.krainasanu.pl/>.
35. Strategia Rozwoju Gminy Tryńcza,
36. Strategia Rozwoju Gminy Wiązownica
37. Strategia Rozwoju Gminy Adamówka
38. Strategia Rozwoju Gminy Sieniawa
39. Strategia Rozwoju Gminy Kuryłówka
40. Strategia Rozwoju Gminy Jarosław
41. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Przeworskiego
42. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Jarosławskiego
43. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Leżajskiego
44. Raport o stanie Gminy Tryńcza
45. Raport o stanie Gminy Wiązownica
46. Raport o stanie Gminy Adamówka
47. Raport o stanie Gminy Sieniawa
48. Raport o stanie Gminy Kuryłówka
49. Raport o stanie Gminy Jarosław
50. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.

STOWARZYSZENIE

„Kraina Sanu”-
LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA
37-204 Tryńcza 375

NIP 794-173-02-66 REGON 14015352P

Tryńcza, dnia 09.01.2024r.

PREZES ZARZĄDU

Stanisław Wielgos

WICE PREZES

Magdalena Bachfaj

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
	Cel 1. Poprawa jakości życia na obszarze LSR i zwiększenie włączenia społecznego oraz aktywizacja		
694 000,00	P.1.1 Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	mieszkańcy, młodzież, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji, turyści	konkurs - operacje klasyczne
332 549,00	P.1.2 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną	uczniowie szkół i placówek systemu oświaty	projekt grantowy
400 000,00	P.1.3 Wsparcie jakości edukacji	nauczyciele i kadra zarządzająca, wspierająca i organizująca proces nauczania szkół/ placówek systemu oświaty na poziomie podstawowym, nauczyciele i kadra zarządzająca, wspierająca i organizująca proces nauczania szkół/ placówek systemu oświaty na poziomie ponadpodstawowym, otoczenie uczniów, w tym rodzina, rodzice i opiekunowie prawni dzieci i młodzieży, szkoły i placówki oświatowe, uczniowie i słuchacze szkół lub placówek systemu oświaty	projekt grantowy
180 511,00	P.1.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej	kadra podmiotów świadczących usługi w społeczności lokalnej, mieszkańcy wymagający wsparcia w codziennym funkcjonowaniu z obszarów objętych lokalnymi strategiami rozwoju, szczególnie z obszarów wiejskich, osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i ich otoczenie, osoby świadczące usługi społeczne w społeczności lokalnej, osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie	projekt grantowy
118 500,00	P.1.5 Wzmocnienie kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocję turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD	mieszkańcy, seniorzy, młodzież, osoby w niekorzystnej sytuacji, organizacje pozarządowe	projekt grantowy
	Cel 2. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w zakresie usług turystycznych i okoturystycznych oraz oferty gospodarki doświadczeń		
687 500,00	2.1 Wsparcie komercyjnej oferty usług turystycznych i okoturystycznych, w tym zagród edukacyjnych	osoby fizyczne, mieszkańcy, turyści, podmioty działające w sektorze organizacji pozarządowych oraz jednostki sektora finansów publicznych.	konkurs - operacje klasyczne

Formularz 2: Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program		
		Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco			
<p>C.1.</p> <p>1.1. Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury, w tym turystycznej i rekreacyjnej i kulturalnej</p> <p>1.2. Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną</p> <p>1.3. Przedsięwzięcie 1.3. Wspieranie jakości edukacji</p> <p>1.4. Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej</p>	<p>Poprawa jakości życia na obszarze LSR i zwiększenie włączenia społecznego oraz aktywizacja</p>															
	1.1.1. Liczba utworzonych / dostosowanych / doposażonych obiektów infrastruktury publicznej w tym turystycznej / rekreacyjnej sportowej/ kulturalnej lub innej publicznej	0	0%	3 szt.	50%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	PS WPR
	1.2.1. Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	0	0%	270 osób	50%	540 osób	100%	540 osób	100%	540 osób	100%	540 osób	100%	540 osób	100%	FEP
	1.2.2. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	FEP
	1.2.3. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju lokalnego	0	0%	270 osób	50%	540 osób	100%	540 osób	100%	540 osób	100%	540 osób	100%	540 osób	100%	FEP
	1.3.1 Liczba uczniów, szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objęte wsparciem	0	0%	42 osoby	50%	84 osoby	100%	84 osoby	100%	84 osoby	100%	84 osoby	100%	84 osoby	100%	FEP
	1.3.2. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	FEP
	1.3.3. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju lokalnego	0	0%	42 osoby	50%	84 osoby	100%	84 osoby	100%	84 osoby	100%	84 osoby	100%	84 osoby	100%	FEP
	1.4.1 Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	0	0%	0	0%	15 osób	100%	15 osób	100%	15 osób	100%	15 osób	100%	15 osób	100%	FEP
	1.4.2 Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0%	0	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	FEP
	1.4.3 Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju lokalnego	0	0%	0	0%	15 osób	100%	15 osób	100%	15 osób	100%	15 osób	100%	15 osób	100%	FEP

<p>Przedsięwzięcie 1.5</p> <p>Wzmocnienie kapitału obywatelskiego oraz tożsamości lokalnej poprzez rozwój i promocje turystyki oraz dziedzictwa kulturowego obszaru LGD</p> <p>1.5.1 Ilość działań promujących obszar LGD w tym produkty i usługi lokalne</p>	0	0%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	PS WPR
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	PS WPR
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	PS WPR
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	FEP
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	FEP
	0	0	0	6 osób	0	0	0	0	0	0	0	0	FEP
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	PS WPR
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	PS WPR
Cel 2. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w zakresie usług turystycznych i okoturystycznych oraz oferty gospodarki doświadczonych													
<p>C.2.</p> <p>Przedsięwzięcie 2.1. Wsparcie okoturystycznych, w tym turystycznych i usług komercyjnej oferty usług zagród edukacyjnych</p>	0	0%	0	0%	9 szt.	47,37%	19 szt.	100%	19 szt.	100%	19 szt.	100%	PS WPR
	0	0%	0	0%	3 szt.	100%	3 szt.	100%	3 szt.	100%	3 szt.	100%	PS WPR
	0	0%	0	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	PS WPR
	0	0%	0	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	PS WPR
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	PS WPR
<p>Wskaźnik rezultatu W.2.1(1) R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich. Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR</p>													

Wskaźnik rezultatu W.2.1(2) R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: Liczba przedsiębiorstw rolnych w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0		0		0		0		1 szt.		1 szt.		1 szt.		1 szt.		PS WPR
	0		0		0		0		1 szt.		1 szt.		1 szt.		1 szt.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1(3) R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: Liczba przedsiębiorstw rolnych w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0		0		0		0		1 szt.		1 szt.		1 szt.		1 szt.		PS WPR
	0		0		0		0		1 szt.		1 szt.		1 szt.		1 szt.		PS WPR

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFSD*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 500 000,00	0	913 060,00	2 413 060,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	362 500,00	0	207 259,02	569 759,02
Razem	1 862 500,00	0	1 120 319,02	2 982 819,02

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSD, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0,00 €	0,00%	694 000,00 €	46,27%	1 097 000,00 €	73,13%	1 500 000,00 €	100,00%	1 500 000,00 €	100,00%	1 500 000,00 €	100,00%	1 500 000,00 €	100,00%
EFSA	0,00 €	0,00%	456 530,00 €	50,00%			913 060,00 €	100,00%	913 060,00 €	100,00%	913 060,00 €	100,00%	913 060,00 €	100,00%
EFRR	0	0	0	0			0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	0,00 €	0,00%	1 150 530,00 €	47,68%			2 413 060,00 €	100,00%	2 413 060,00 €	100,00%	2 413 060,00 €	100,00%	2 413 060,00 €	100%